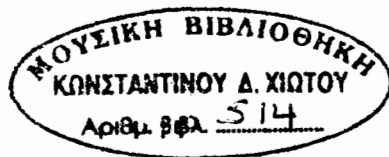

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ ΤΟΥ ΕΡΤΟΥ
ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Β. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ
1878 — 1962

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐπὶ ἐξήκοντα καὶ πλέον ἔτη ὑμνήσας τὴν Τριευπόστατον ἀγί-
δα καὶ τοὺς θεράποντας αὐτῆς ἁγίους ἐν τοῖς διαφόροις ἱεροῖς Να-
ύτοις, Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων πόλεων, οὐδόλως ἔπαυσα διδάσκων καὶ
τρώων ἡμῶν Βυζαντινὴν Μουσικὴν τόσο ἐν τῇ ἄλλοτε ἐν Φανσαρίῳ ἡ
Πατριαρχικῇ Μ. Σχολῇ, ὅσον καὶ ἐν τῷ ἐνταῦθα ᾿Ρηδείῳ «Μουσικῶν
Ἀθηνῶν» ἐπὶ μίαν δεκαπενταετίαν ὡς καθηγητής.

Πλὴν τῆς διδασκαλίας μου ταύτης, ἔχων ἐκ νεότητός μου καὶ
καὶ πόθον εἰς τὴν διάδοσιν καὶ διατήρησιν τῶν γηγενῶν μελωδῶν
μουσικῆς μας, ἔσπευδα πάντοτε εἰς ἀναζήτησιν νέων καλλιφόνων
μάθησιν αὐτῆς ἄνευ σχεδὸν ἀμοιβῆς, διότι ἐκ τῶν προσερχομένων
οἱ περισσότεροι ἦσαν ἀδύνατοι οἰκονομικῶς. Διὰ τῆς θυσίας μου οὗ-
της, ὡς εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους, ἐξυπηρέτησα δύο καλοὺς σκο-
ποὺς α) τὴν ἀνάδειξιν πλείστων ἱεροψαλτῶν, οἵτινες διακρίνονται σή-
μερον πάλιν καὶ ἐνταῦθα καὶ β) κατώρθωσιν, ὅση μοι δύναμις, ἐκ τῶν
μαθητῶν μου νὰ καταρτίσω τῷ 1934 ἐν Κων/πόλει 35μελὴ Βυζαντι-
νὴν χορὸν, ὅστις δι' ἰδιαίτερων προσκλήσεων ἐφαλλεν ἐπὶ ἐν καὶ ἡμε-
ρῶν εἰς ὅλας τὰς ἐκεῖ Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου πάντοτε.

Μετὰ ταῦτα τῷ 1936 ἔλθων ἐπ' ἀδείᾳ ἐνταῦθα καὶ ἀκούσας
λοῦς ἱ. Ναοὺς μίαν ξειότροπον φαλμυδίαν ἐξεπλάγην, διότι, οἱ
ἱεροπρεπείας ἐνεφάνισεν αὐτή. Ἔνεκα τούτου, ἀντὶ νὰ ἐπιστρέψω
πολὺν, παραβιάσας μάλιστα καὶ τὴν δέμιον ἀδειάν μου, παρέμειν-
ἐνταῦθα τῇ ἐπιμόνῳ προτροπῇ τοῦ ἀειμνήστου φιλοπονωτάτου καὶ
καθηγητοῦ τῆς μουσικῆς Κωνσταντίνου Παπαδημητρίου, δρᾶσαντος
εἰς τὴν ἐν γένει Μουσικὴν. Ὁ ἀείμνηστος οὗτος, τυγχάνων καὶ
τοῦ ᾿Ρηδείου Μουσικῶν Λύκειον Ἀθηνῶν, ἔσπευσε πάραυτα καὶ με-
τὰ ὡς εἰδικὸν καθηγητὴν τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς ἐν τῷ ῥηθέντι ᾿Ρη-
δαίῳ διορισμὸς μου οὗτος ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ θέσω εἰς ἐφαρμογὴν τὸ ἐν-
ταῦθα πρόγραμμά μου μετὰ τὸν σκοπὸν ὅπως, διὰ τῆς πιστῆς διδασκα-
λίας ἡμῶν φαλμυδίας, δυνηθῶ νὰ περισώσω τὴν ἀρχαίαν αὐτὴν μου-
σικὴν ἀπὸ τὰ στόματα τῶν διαστρεβλοῦντων ταύτην ἀδαῶν, οἵτι-
νες ταλλεύονται ὁλόκως τὸ τοῦ ἱεροψαλτοῦ ἐπάγγελμα μόνον πρὸς
αὐτῶν. Ἐκ τῆς προσπάθειάς μου δὲ ταύτης θεωρῶ ἑμαυτὸν λίαν
ἐμμένον, διότι ἐκ τῆς εἰκοσαετοῦς καὶ πλέον μουσικῆς διδασκαλίας
ἐνταῦθα, ἀνεδείχθησαν οὐκ ὀλίγοι ἱκανοὶ ἱεροψάλται, κατέχοντες σή-
μερον καὶ κεντρικῶν Ἐκκλησιῶν, ὧν τὰ ὀνόματα ἀναφέρονται εἰς τὸ
μέρος τοῦ παρόντος βιβλίου.

Προσέτι δέ, ἐκ τῶν ἐνταῦθα μαθητῶν μου κατώρθωσα τῷ
καταρτίσω ἐπίσης ἑνα γνήσιον βυζαντινὸν πολυμελὲς μουσικὸν χο-
ρὸν (Βυζαντινὴν χορωδίαν λεγομένην ἐνταῦθα), ὅστις ἔκαμε τὴν πρώτην

σύν του ἐν τῇ Αἰθουσῇ τοῦ Παρθενείου, ὅπου προηγήθη διάλεξις μετ' ὁμιλίαν μου ἔχουσαν ὡς θέμα «Ἡ γνησία ἐκτέλεσις τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς». Ἡ ἐμφάνισις αὐτῇ ἐξετιμήθη ἐπὶ τῶν παρευρισθησάντων τότε διευθυντῶν τοῦ Ε.Ι. Ραδιοφωνίας, οἱ ὅποιοι μετ' ὀλίγας ἡμέρας μετ' ἐκάλεσαν εἰς τὰ γραφεῖα καὶ μοι ἀνέθεσαν τὰ κάμνω ἐκπομπὰς μετὰ τοῦ χοροῦ μου ἐν τῷ Ραδιοσταθμῷ Ἀθηνῶν. Ἐκτοτε ὁ χορὸς οὗτος ἐξηκολούθησε τὰς ἐκπομπὰς του μέχρι τοῦ 1958.

Πάντως ἐκ τῶν διαφορῶν ἐνταῦθα μουσικῶν προσπαθειῶν μου, αἱ ὁποῖαι, εὐτυχῶς δὲν ἀπέβησαν ἐπ' ἐπιτυχίᾳ, εἰμαι λίαν ἱκανοποιημένος. Διότι ὁ ἐν λόγῳ, χορὸς μου, ψάλλον ἐπὶ δεκατέσσερις ἔτη ἀπὸ Ραδιοφώνου, ἐγένετο ὑπόδειγμα τῆς γνησίας ἐκτελέσεως τῶν ἐκκλ. Βυζαντινῶν μελωδιῶν. Ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶναι ὅτι πολλοί, μνησθέντες ὡς ἐγγιστα τὰς ἀνωτέρω ἐκπομπὰς, περιώρισαν ἀσχετῶς τὰς ξενιστρίους ψαλμῳγίας τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς Ἐκκλησίαις.

Ἐν τῷ κύκλῳ τῶν προσπαθειῶν μου τούτων, διαπιστώσας ἀπὸ ἐτῶν τὴν μεγάλην ἑλλειψιν μιᾶς ἐλλήπου μεθόδου πρὸς χρῆσιν τῶν διδασκόντων καὶ διδασκομένων τὴν ἱερὰν ἡμῶν Μουσικὴν, ἐξεπύνησα πρὸς τριακονταετίας τὸ ἀνὰ χεῖρας ἔργον μου, ὅπερ, λόγῳ τῶν περιστάσεων καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀδυναμίας μου, δὲν ἰδιωτῶς νὰ γέρω εἰς φῶς.

Ἐσχάτως ὁμοῦ, καταργῶν διὰ θεομῆς αἰτίσεώς μου πρὸς τὸ Σεβαστὸν Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ἔλαβον παρ' αὐτοῦ ἀφ' ἐνὸς τὴν ἐγκρίσιν παροχής 700 χιλιογραμμῶν χάριτος ἀτελῶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἄλλην ἐγκρίσιν πρὸς ἐκτύπωσιν τῶν διαφορῶν ἔργων μου ἐπὶ τὸν γενικὸν τίτλον: «Ο ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ», ἐν τῷ Ἑθνικῷ Τυπογραφείῳ.

Διὰ τὴν ὡς ὦν ἰδιωτὴν συμπαραστάσιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως θεωρῶ ὑποχρῶσιν μου νὰ ἐκφράσω τὴν ἀπειρὸν ἐγνωμοσύνην μου πρὸς τὸ Σεβαστὸν Ὑπουργικὸν Συμβούλιον διὰ τὰς ἐπ' αὐτοῦ παρασχεθείσας μοι δύο ἐγκρίσεις, φερουσας τὸν ἀριθ. πράξεως 1676-10-1954.

Ὅθεν τὸ ἀνὰ χεῖρας ἔργον μου, τυγχάνον πρωτότερον εἰς ὕλην καὶ λίαν κατανοητὸν, ἐλπίζω ὅτι θ' εἴη καταστή ὁ μένος ὁδηγὸς εἰς πάντας τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν ἐκμάθησιν τῆς πατρίδος ἡμῶν Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

Πρὸς πλουτισμὸν δὲ τῶν γνώσεων ἑκάστου μουσικοῦ, προσεθέσαμεν, ὡς δεύτερον μέρος τοῦ ἀνὰ χεῖρας ἔργου μου, καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑκκλ. Μουσικῆς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἱερῶν ἡμῶν Ἀποστόλων μέχρι σήμερον.

Ἀμφότερα τὰ ἔργα μου ταῦτα, ἐπειδὴ τυγχάνουσι πλούσια εἰς περιεχόμενον καὶ συγχρονισμένα ἀπὸ ἀπόψεως μουσικῆς διδασκαλίας καὶ ἱστορικῆς μαθησεως, ἔχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι θὰ τύχωσιν ὑφ' ὧν εὐμενοῦς ἐποδοχῆς.

Πρὸς τοῦτοις ἐκφράζω τὰς θερμὰς εὐχαριστίας μου πρὸς πάντας τοὺς ἐνισχύσαντάς με ἡθικῶς καὶ ὕλικῶς. Ἰδιαιτέρως δὲ πρὸς τὴν λάτρεν καὶ ἐρασιτέχνην μουσικὴν κ. Βασίλειον Ἀραπιδῆν, διὰ τὴν γενναίαν αὐτοῦ συμπαραστάσιν.

Ἀθῆναι τῇ 10 Ἰουλίου 1959.

Ὁ ποιήσας
ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Β. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

1. Μουσική. Πᾶν ὥραϊον καὶ ἁρμονικὸν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐν γένει ἡ ἁρμονία τοῦ παντός, εἶναι Μουσική^{α)}. Ἡ λέξις αὕτη ἐλήφθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν ἐννέα παρθένων τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἐποχῆς, αἵτινες ὁμοῦ—οὔσαι ὡς Θεὰ τῆς καλλονῆς—ὠνομάσθησαν ἐννέα Μοῦσαι^{β)}, ἐξ οὗ καὶ Μουσική.

2. Ἡ Μουσική ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι μία ἀλλὰ διχρεῖται εἰς τρεῖς κλάδους.

3. Πρῶτος μὲν κλάδος τῆς μουσικῆς εἶναι ἡ ἀνάκαθεν παρ' ἡμῶν Ἐκκλησιαστικὴ μελωδικὴ μουσική, ἥτις καθιερώθη ὑπὸ τῶν Θεῶν ἡμῶν πατέρων ἵνα ψάλληται διὰ ζωσῆς φωνῆς, ὡς προσευχὴ πρὸς τὸν Θεόν, ταπεινῶς καὶ κατανυκτικῶς ἐν ἀπάσαις ταῖς ὁρθόδοξοις Χριστιανικαῖς Ἐκκλησίαις.

4. Δεύτερος δὲ κλάδος εἶναι ἡ δημώδης ἐπίσης μελωδικὴ μουσική, ἥτις περιλαμβάνει ὅλα τὰ σχολικά, ἐθνικά, στρατιωτικὰ καὶ παλαιὰ χωρικά μονωδικὰ ἄσματα διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος ἐκδηλοῖ θάρρος, ἀφροσύνην, χαρὰν ἐλευθερίας, ἐνθουσιασμὸν τῆς ψυχῆς του, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἱκανοποιεῖ πάντα εὐγενῆ πόθον τῆς καρδίας του^{γ)}.

5. Καὶ τρίτος κλάδος τῆς εἶναι ἡ εὐρωπαϊκὴ τετράφωνος Μουσική, ἥτις διαφέρει κατὰ πολὺ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν καὶ κατὰ τὸ μέλος καὶ τὴν γραφὴν^{δ)}.

6. Ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ εἰς τὸ εἶδος τῆς εἶναι τελεία διότι ἐκκαλλιεργήθη μεγάλως ὑπὸ τῶν εὐρωπαίων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀργανικῶς, χρησιμεύουσα εἰς τὰ διάφορα κοινωνικὰ κέντρα, εἰς τὰ θέατρα, εἰς τοὺς ῥυθμικοὺς χοροὺς καὶ ἐν γένει εἰς τὰ διάφορα συμπόσια τῆς παγκοσμίου κοινωνίας.

α) Τὸ πᾶν ἐν τῷ κόσμῳ ἐστὶ Μουσική (Βυκλείδης)

β) Κλειώ, Θάλεια, Εὐτέρπη, Μελπομένη, Τερψιχόρη, Ἐρατώ, Πολύμνια, Οὐρανία καὶ Καλλιόπη.

γ) Ἡ ἐν γένει μουσικὴ εἶναι ἡ γλῶσσα τῆς καρδίας διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος ἐκφράζει ὅλα τὰ ψυχικὰ αὐτοῦ αἰσθήματα. Ἰδιαιτέρως δὲ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν μουσικὴ εἶναι ἡ θρησκευτικὴ γλῶσσα τῆς καρδίας, παντὸς εὐσεβοῦς καὶ ὁρθόδοξου χριστιανοῦ, ὅστις προσευχόμενος πρὸς τὸν Θεὸν ψάλλει τὴν προσευχὴν του ταπεινῶς καὶ μελωδικῶς, ἄνευ τοῦ πειραμικοῦ θορύβου.

δ) Ἡ τετράφωνος Μουσικὴ ξένη οὖσα ἀπᾶν ἐντελῶς πρὸς τὴν ὁρθόδοξον Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

7. Φωνητικὴ Μουσικὴ λέγεται ἡ ψαλλομένη διὰ ζώσης φωνῆς.
 8. Ὁργανικὴ (ἢ ἐνόργανος) Μουσικὴ λέγεται ἡ ἐκτελουμένη διὰ τῶν διαφόρων ὀργάνων.
 9. Ἦχος. Ἐκ τῆς κρούσεως δύο σωμάτων παράγεται ὁ ἦχος π.χ. ὅταν κρούσωμεν τὴν χεῖρα μας εἰς οἶονδήποτε μέρος θ' ἀκούσωμεν ἀμέσως ἓνα κρότον ξηρὸν ἢ καθαρὸν, ὅστις ὀνομάζεται ἀπλοῦς ἦχος. Ἐπομένως πᾶν ὅ,τι πληττεῖ τὴν ἀκοὴν μας ὀνομάζεται ἦχος.

10. Μελωδικὸς ἦχος, λέγεται ἐκεῖνος πού ἀπαγγέλεται διὰ τῶν μουσικῶν φθόγγων.

11. Φθόγγος λέγεται φωνὴ ἡ ὅποια σταματᾷ εἰς μίαν βάσιν. Π.χ. ὅταν ἀπαγγείλωμεν μίαν μονοσύλλαβον λέξιν Νε ἢ Νη καὶ σταθῶμεν, ἡ φωνὴ αὕτη λέγεται Φθόγγος (ἐκ τοῦ φθέγγω).

12. Οἱ φθόγγοι τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς εἶναι ὀκτὼ μονοσύλλαβοι λέξεις, αἱ ἐξῆς: Νη — Πα — Βου — Γα — Δι — Κε — Ζω — Νη, λεγόμεναι καὶ χορδαί.

13. Οἱ ὀκτὼ οὗτοι φθόγγοι εἶναι ἡ πρώτη βάσις τῆς μουσικῆς, δι' ὧν σχηματίζεται τὸ πρῶτον μουσικὸν διάγραμμα, ὅπερ καλεῖται Μουσικὴ Κλίμαξ.

14. Ἡ πρώτη Μουσικὴ Κλίμαξ ἀπαρτίζεται ἀπὸ ἑπτὰ διαφόρους ἀποστάσεις, αἱ ὁποῖαι λέγονται μουσικὰ τμήματα. Ἐκαστον τῶν τμημάτων τούτων, ἔαν εἶναι Μεγάλον, Μικρόν, ἢ Μικρότερον, τὸ διακρίνομεν διὰ τῶν ὀρισμένων ἀριθμῶν 12—10—8, οἱ ὅποιοι καθορίζουσι τοὺς τρεῖς φυσικοὺς τόνους τῆς μουσικῆς.

15. Τόνοϛ. Τὸ μεταξὺ δύο παρκακτεμένων φθόγγων τμήμα τῆς κλίμακος λέγεται Τόνοϛ.

16. Οἱ φυσικοὶ τόνοι τῆς μουσικῆς εἶναι τρεῖς:

α) Ὁ Μείζων (μεγάλος) τόνος, ὅστις εἰς τὸ πρῶτον τμήμα τῆς κλίμακος Νη—Πα φέρει τὸν ἀριθμὸν 12.

β) Ὁ Ἐλάσσων (μικρὸς) τόνος, ὅστις εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς κλίμακος πα—βου φέρει τὸν ἀριθμὸν 10.

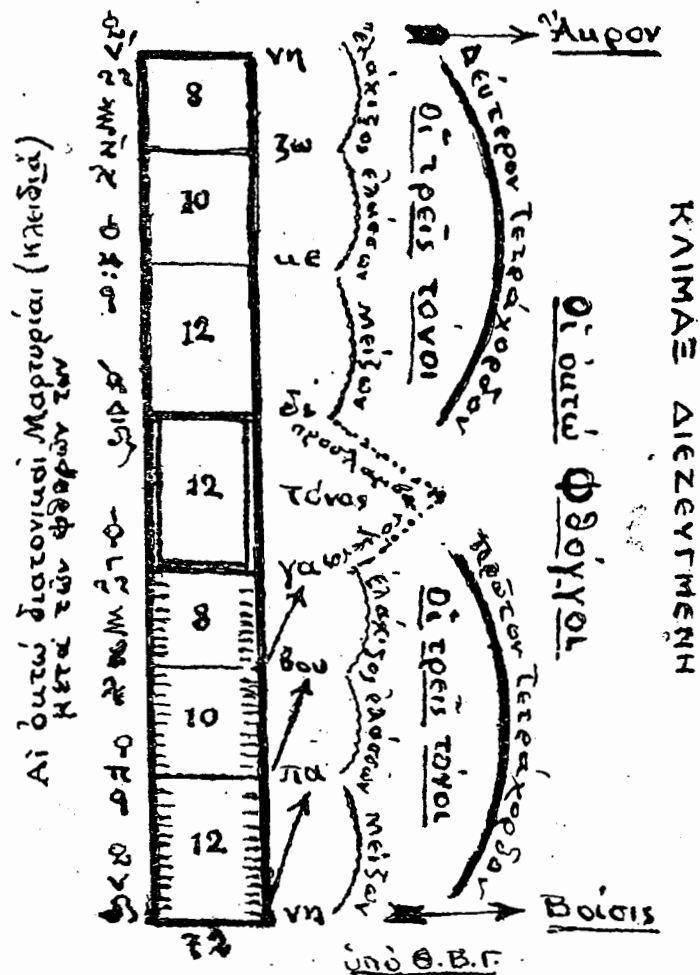
γ) Ὁ Ἐλάχιστος (μικρότερος) τόνος, ὅστις εἰς τὸ τρίτον τμήμα Βου—Γα φέρει τὸν ἀριθμὸν 8.

17. Ἐπειδὴ εἰς τὰ τρία ταῦτα τμήματα τῆς κλίμακος, ἀπαγγείλωμεν τοὺς πρώτους τέσσαρας φθόγγους Νη, Πα, Βου, Γα, ἐσχηματίσθη τὸ ἡμῖς μέρος τῆς κλίμακος, ὅπερ λέγεται Πρῶτον Τετράχορδον.

18. Ὅταν δὲ ἀπαγγείλωμεν καὶ τοὺς ἑτέρους τέσσαρας φθόγγους Δι, Κε, Ζω, Νη, σχηματίζεται καὶ τὸ ἕτερον ἡμῖς τῆς κλίμακος, ὅπερ λέγεται Δεύτερον καὶ ὑψηλότερον Τετράχορδον^{α)}.

α) Ἀπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου ἀρχίζει ὁ Διδάσκαλος δεικνύων εἰς τὸν μαθητὴν τὴν κλίμακα, ὁδηγῶν αὐτὸν διὰ τῆς φωνῆς εἰς τὴν συνεχῆ ἀνάβασιν καὶ κατάβασιν τῶν ὀκτὼ πρωτοτύπων φθόγγων, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ἀποστηθίσῃ καλῶς. Ἐπίσης σὺν τῇ διδασκῇ τῶν φθόγγων πρέπει νὰ διδαχθῇ ὁ μαθητὴς ἀμέσως καὶ τὸν χρόνον τῆς μουσικῆς, περὶ τοῦ ὁποίου λέγομεν (ἐν Κερ. Ε' § 34), διότι ἄνευ τῆς κρούσεως τοῦ χρόνου εἰς τὴν ἐξαγγελίαν ἐκαστοῦ φθόγγου εἶναι ἀδύνατον νὰ προχωρήσῃ τις εἰς τὴν μουσικὴν.

Ἰδού καὶ ἡ πρωτότυπος διαπασών (οὐτὰ-φθογγος) διατονιᾷ (φυσικῇ) κλίμαξ περιλαμβάνουσα τὰ ὑψιωτέρα βασιμασίου. χεῖα τῆς Εὐμχ. Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ ἀναβάσεως καὶ καταβάσεως.

19. "Όταν ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὴν βᾶσιν τῆς ἀνωτέρω κλίμακος, δηλαδὴ ἐκ τοῦ κάτω φθόγγου Νη καὶ ψάλλωμεν τοὺς ὀκτὼ φθόγγους αὐτῆς κατὰ σειρὰν οὕτω: Νη, Πα, Βου, Γα, Δι, Κε, Ζω, Νη, τοῦτο λέγεται συνεχῆς ἀνάβασις.

20. "Όταν ἀντιθέτως ἀρχίζοντες ψάλλοντες ἐκ τοῦ ἄνω φθόγγου Νη ("Ἀκρου) κατὰ σειρὰν οὕτω: Νη, Ζω, Κε, Δι, Γα, Βου, Πα, Νη, τοῦτο λέγεται συνεχῆς κατὰ βᾶσις.

21. "Όταν, ἐν τῷ μεταξὺ τῶν ψαλλομένων φθόγγων, σιωπήσωμεν ἓνα ἢ δύο καὶ περισσοτέρους φθόγγους, τότε ἡ ἀνάβασις καὶ ἡ κατάβασις αὐτῶν λέγεται ὑπερβατή.

Ἐν ἀναβάσει οὕτω:

$$N\eta \frac{1}{\Pi\alpha} B\upsilon\upsilon \frac{1}{\Gamma\alpha} \Delta\iota \frac{2}{\text{Κε-Ζω}} N\eta$$

Καὶ ἐν καταβάσει οὕτω:

$$N\eta \frac{2}{\text{Ζω-Κε}} \Delta\iota \frac{1}{\Gamma\alpha} B\upsilon\upsilon \frac{1}{\Pi\alpha} N\eta$$

22. "Όταν ἓνα φθόγγον θελήσωμεν νὰ ἐπαναλάβωμεν δις, τρίς καὶ περισσοτέρως, χωρὶς ν' ἀνεβάσωμεν οὐδὲ νὰ κατεβάσωμεν τὴν φωνὴν μας. τοῦτο λέγεται Ἰσότης ὡς: Νη, νη, νη, Πα, πα, πα, Βου, βου, Πα, πα, Νη, νη.

23. Τρόποι Ἀναβάσεως καὶ Καταβάσεως εἶναι πέντε: β).

- 1) Ἰσότης
- 2) Συνεχῆς ἀνάβασις
- 2) Συνεχῆς κατὰ βᾶσις
- 4) Ὑπερβατὴ ἀνάβασις
- 5) Ὑπερβατὴ κατὰ βᾶσις

β) Ὁ μνηστὴς πρέπει νὰ ἐξασκηθῇ κατ' ἀρχὰς πρακτικῶς ἀρκετὰ, ψάλλον τοὺς φθόγγους τῆς κλίμακος ἵνα μὴ κατόπιν δυσκολευθῇ οὗτος εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν φθόγγων ἐπὶ τῶν χαρακτηριστῶν τῆς μουσικῆς. Ἡ πρακτικὴ αὕτη ἐξάσκησις τῶν φθόγγων, πρέπει νὰ γίνῃ εἰς τρία τέσσαρα μαθήματα ἥτοι α) εἰς τὴν συνεχῆ ἀνάβασιν καὶ κατάβασιν μετ' ἐπαναλήψεως τῶν φθόγγων δις, τρίς καὶ τετράκις Νη, νη, Πα, πα, Βου, βου, βου, Πα, Νη κλπ. β) εἰς τὴν διάφορον συνεχῆ ἀνάβασιν καὶ κατάβασιν οὕτω: Νη, πα, Νη, νη, Πα, βου, πα, πα, Βου, γα, βου, βου, Γα, δι, γα, γα, Δι, κε, δι, δι, Κε, ζω, κε, κε, Ζω, νη, ζω, ζω, Νη, νη, νη, νη. Ἐν καταβάσει οὕτω: Νη, ζω, νη, νη, Ζω, κε, ζω, ζω, Κε, δι, κε, κε, Δι, γα, δι, δι, Γα, βου, γα, γα, βου, πα, βου, βου, Πα, νη, πα, πα. γ) οὕτω: Νη, πα, βου, πα, νη, πα, πα καὶ Πα, βου, γα, βου, πα, βου, βου, βου κλπ. δ) Μερικὰ ὑπερβατὰ οὕτω: Νη, βου, πα, πα, Βου, δι, γα, γα κλπ. αβάζει Νη, κε, ζω, ζω, Κε, γα, δι, δι, κλπ. ἢ ἐν καταβάσει Νη, κε, ζω, ζω, Κε, γα, δι, δι, κλπ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Γενικοὶ κανόνες.

24. Πᾶσα διαπασὼν κλίμαξ σύγκειται ἀπὸ δύο ὁμοια τετράχορδα, τὰ ὅποια χωρίζει πάντοτε εἰς Μείζων τόνος, λεγόμενος Διαζευτικός. Λέγεται δὲ καὶ προσλαμβανόμενος. διότι γίνεται νέα βᾶσις τοῦ δευτέρου Τετραχόρδου.

25. Πᾶν τετράχορδον δέον ν' ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία τμήματα τῆς κλίμακος, ὑποδιαιρούμενα εἰς τριάκοντα διαστήματα, τὰ ὅποια λέγονται μόρια τοῦ τόνου. Ἐπομένως πᾶσα διαπασὼν κλίμαξ δέον νὰ ἐμπεριέχῃ ἐν ὅλῳ 72 διαστήματα ἥτοι:

$$30 + 12 + 30 = 72$$

26. Διατονικὴ Κλίμαξ λέγεται ἡ περιλαμβανούσα τόνους ἀκεραίους ἥτοι φυσικούς, ἐκ Μείζωνος, Ἐλάσσονος καὶ Ἐλαχίστου (ψάλλω διὰ τόνων. (ἐξ οὗ καὶ Διατονικὴ).

27. Διαπασὼν κλίμαξ λέγεται ἡ ἀποτελούμενη ἀπὸ τοὺς ὀκτὼ πρωτοτύπους φθόγγους τῆς μουσικῆς. (δηλ. ψάλλω διὰ — πασῶν τῶν φωνῶν (δηλαδὴ τῶν 8 φθόγγων).

28. Δις διαπασὼν κλίμαξ λέγεται ἡ ἀποτελούμενη ἐκ δεκαπέντε φθόγγων. Δηλαδὴ ὅταν μία διαπασὼν διπλασιασθῇ καὶ οὕτω καθεξῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ μαρτυριῶν.

29. Εἰς τὴν ἀνωτέρω διαπασὼν κλίμακα βλέπομεν ἀριστερόθεν καὶ ἔτερα ὀκτὼ σημεῖα, ἀντίστοιχα τῶν ὀκτὼ φθόγγων, τὰ ὅποια λέγονται Μαρτυρίαι ἢ κλειδεῖς (ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊῶν καλοῦνται Γνώμονες).

Ἐπομένως, ἕκαστος φθόγγος ἔχει τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ μαρτυρίαν, ἥτις διακρίνεται διὰ τοῦ ἀλφαριθμητικοῦ γράμματος, ὅπερ εἶναι πάντοτε γεγραμμένον ἄνωθεν τοῦ συμβολικοῦ σημείου ἐκάστου φθόγγου.

30. Αἱ μαρτυρίαι ἐν τῇ μουσικῇ χρησιμεύουν ὡς κλειδιὰ τῶν μαθημάτων, διότι αὐταὶ μᾶς δεικνύουσι τὴν ἀρχὴν ἐκάστου μαθήματος καὶ τὰς διαφοροὺς καταλήξεις τῶν ἤχων.

31. Αἱ μαρτυρίαι αὐταὶ μᾶς δεικνύουσι τὸν δρόμον τοῦ ψάλλειν πᾶν μουσικὸν μάθημα. Δηλαδὴ ἀπὸ ποῖον φθόγγου ἀρχίζομεν, τί ἤχος εἶναι καὶ εἰς ποῖον φθόγγον καταλήγομεν.

Ἐπομένως ἄνευ προσημειωμένης μαρτυρίας, δὲν δυνάμεθα νὰ μελετήσωμεν οὐδὲν μουσικὸν μάθημα.

32. Αἱ τῆς διατονικῆς διαπασὼν κλίμακος Μαρτυρίαι γράφονται οὕτω:

$$N\eta - \overset{\gamma}{\alpha}, \quad \Pi\alpha - \overset{\pi}{\alpha}, \quad B\upsilon\upsilon - \overset{\beta}{\alpha}, \quad \Gamma\alpha - \overset{\gamma}{\alpha},$$

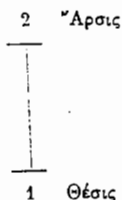
$$\Delta\iota - \overset{\Delta}{\alpha}, \quad \text{Κε} - \overset{\kappa}{\alpha}, \quad \text{Ζω} - \overset{\zeta}{\alpha}, \quad N\eta - \overset{\nu}{\alpha}$$

33. Ἡ δὲ εἴς ἐπὶ τῶν δύο Μαρτυριῶν Ζω καὶ Νη, παριστᾷ τοὺς δύο ὑψηλοτέρους φθόγγους, τῆς πρώτης ἐν χρήσει διατονικῆς (φυσικῆς) διαπασῶν κλίμακος, διότι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες Μουσικοὶ εἶχον ὡς βαρυτέρων βάσιν τὸν κάτω φθόγγον Ζω — καὶ πρὸς διάκρισιν τῆς ἀντιφωνίας αὐτοῦ ἐσημείωσαν εἰς τὸν ἄνω Ζω τὴν δὲ εἴς ἐπὶ τῶν Ζω'. Ἀκολουθῶν δέ, ἐπὶ τοῦ ἄνω φθόγγου Νη', καὶ οὕτω καθέξῃς, εἰς τοὺς λοιποὺς ὑψηλοτέρους φθόγγους τῆς δις διαπασῶν κλίμακος, περὶ τῆς ὁποίας λέγομεν ἐκτενῶς εἰς τὸ περὶ ἤχων κεφάλαιον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ Χρόνου.

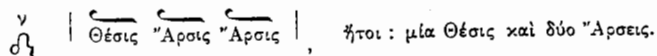
34. Ὁ χρόνος τῆς μουσικῆς εἶναι ὁμοιος πρὸς τὸν τοῦ ὥρολογίου, τὸ ὁποῖον κτυπᾷ τακτικᾷ εἰς ἑκάστον δευτερόλεπτον. Ἡ τακτικὴ λοιπὸν κίνησις τῆς χειρὸς πρὸς τὰ κάτω καὶ ἄνω (συνήθως ἐπὶ τὸ γόνυ διὰ τοὺς ἀρχαίους), λέγεται Χρόνος ἀπλοῦς. Διαιρεῖται δὲ οὗτος εἰς δύο μέρη: εἰς θέσιν, ἣ ὁποία σημαίνει τὴν κατὰ βᾶσιν τῆς χειρὸς, καὶ εἰς ἄρσιν, ἥτις δηλοῖ τὴν ἀνάβασιν αὐτῆς οὕτω:

35. Κάθε φθόγγος (φωνή) εἶναι καὶ εἰς ἀπλοῦς χρόνος (δηλ. μία Θέσις καὶ μία Ἄρσις). Ἐπομένως ὅταν ψάλλωμεν τὴν ἀνωτέρω ὀκτάφθογγον κλίμακα, ὀφείλομεν εἰς κάθε φθόγγον νὰ κρούωμεν καὶ ἀνὰ ἓνα χρόνον τακτικώτατα, ὅπως κτυπᾷ τὸ ὥρολόγιον.

Ἡ ψυχὴ τῆς μουσικῆς εἶναι ὁ χρόνος α).

α) Ἄνευ χρόνου ἡ μουσικὴ νεκρὰ ἐστὶ. Διὰ τοῦτο ὁ διδασκόμενος τὴν Βυζαντινὴν Μουσικὴν, διὰ νὰ ἐξασκηθῇ καλῶς εἰς τὴν μελέτην αὐτῆς, πρέπει νὰ ψάλλῃ κατ' ἀρχὰς ὅλα τὰ μαθήματα διὰ τοῦ ἀπλοῦ χρόνου, τοῦλάχιστον ἐπὶ ἓν ἑξάμηνον. Ἐπειτα ὁ διδάσκαλος, ἀφοῦ ἀντιληφθῇ ὅτι ὁ μαθητὴς ἐξηκειώθη ἀρκούντως εἰς τὴν κρούσιν τοῦ ἀπλοῦ χρόνου, τότε ἀρχίζει εἰς αὐτὸν τὴν κρούσιν τοῦ διπλοῦ χρόνου, ὅστις εἶναι ὁ μόνος χρόνος τῆς τελείας ἐκτελέσεως τῶν Βυζαντινῶν μελωδημάτων. Εἰς τὰ διὰ τοῦ διπλοῦ χρόνου ψαλλόμενα μέλη συναντῶμεν πολλάκις καὶ χρόνους περιττοῦς, λεγομένους τρισημούς. Οἱ χρόνοι οὗτοι χωρίζονται διὰ διαστολῶν οὕτω:

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΝ

36. Ἐρωτήσεις. — Τί εἶναι Μουσικὴ; — Πόθεν ἐλήφθη ἡ λέξις αὕτη; — Πόσοι εἶναι αἱ Μουσικαὶ εἰς τὸν κόσμον, καὶ εἰς τί διαιροῦνται; — Τίς ἡ διαφορὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς πρὸς τὰς ἄλλας μουσικάς; — Ποία λέγεται φωνητικὴ καὶ ποία Ὀργανικὴ; — Πῶς παράγεται ὁ ἀπλοῦς ἤχος, καὶ πῶς ἀπαγγέλλεται ὁ μελωδικὸς τοιοῦτος; — Τί λέγεται φθόγγος, πόσοι εἶναι οὗτοι, καὶ εἰς τί χρησιμεύουν οἱ φθόγγοι ἐν τῇ Μουσικῇ; — Τί λέγεται μουσικὸν διάγραμμα καὶ μουσικὴ Κλίμαξ, καὶ πῶς σχηματίζεται αὕτη; — Τί εἶναι τμήμα καὶ ἐκ πόσων τοιούτων ἀπαρτίζεται μία ὀκτάφθογγος Κλίμαξ; — Διατί λέγεται διεzeugμένη; — Τί λέγεται τόνος; πόσοι εἶναι οὗτοι, καὶ πόσα διαστήματα (δι' ἀριθμοῦ) καθορίζει ἕκαστος τόνος; — Πότε μία Κλίμαξ λέγεται διατονικὴ καὶ πότε διαπασῶν; — Τί λέγεται Τετράχορδον, καὶ ἐκ πόσων τοιούτων σύγκειται μία διαπασῶν Κλίμαξ; — Ποία εἶναι ἡ βάση τοῦ πρώτου τετραχορδου καὶ ἡ τοῦ δευτέρου; — Ποῖος λέγεται προσλαμβανόμενος, καὶ διαzeugτικός τόνος; — Τί εἶναι αἱ Μαρτυρίαι καὶ εἰς τί χρησιμεύουν αὗται ἐν τῇ μουσικῇ; — Τί εἶναι ὁ χρόνος, πῶς κρούεται, εἰς πόσα μέρη διαιρεῖται καὶ εἰς τί χρησιμεύει αὗτος ἐν τῇ μουσικῇ; — Ἐκ ποίου φθόγγου ἀρχίζομεν ψάλλοντες τὴν πρώτην μουσικὴν κλίμακα καὶ ποῖος εἶναι οὗτος; — μέχρι ποίου φθόγγου ὕψους φθάνει μία διαπασῶν καὶ ποῖος εἶναι οὗτος; — Πότε μία κλίμαξ λέγεται δις διαπασῶν; — Τί λέγεται Ἀνάβασις. Κατάβασις καὶ Ἰσότης; — Πόσοι εἶναι οἱ τρόποι τῆς μελέτης ἐν τῇ μουσικῇ; — καὶ διὰ ποίων σημείων γίνεται αὕτη;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Περὶ τῶν ποσοτικῶν Χαρακτήρων.

37. Τὰ φωνητικὰ σημεῖα διὰ τῶν ὁποίων γράφεται ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μελωδία, ὀνομάζονται ποσοτικοὶ χαρακτῆρες, διότι αὐτοὶ ἀπαρτίζουν τὸ ποσόν, δηλαδὴ τὴν κυρίαν ὕλην τῆς μουσικῆς καὶ εἶναι ἐν ὅλῳ δέκα.

Διαιροῦνται δὲ εἰς τρία μέρη:

Α'.) εἰς τὸ οὐδέτερον Ἴσον.

Β'.) Εἰς πέντε ἀνιόντας. Καὶ

Γ'.) εἰς τέσσαρας κατιόντας.

Ἐκαστος τῶν χαρακτήρων τούτων ἔχει ἰδιαιτέρον ὄνομα καὶ χωριστὴν φωνητικὴν ἐνέργειαν, ὡς μᾶς δεικνύει ὁ κατωτέρω πίναξ.

Πίναξ τῶν δέκα ποσοτικῶν χαρακτήρων τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

Αον) Τὸ οὐδέτερον Ἴσον —, ὅπερ εἶναι σημεῖον ἐπαναληπτικὸν τῆς προηγούμενης φωνῆς.

Βον Φωναί ἀνιοῦσαι πέντε.

Τὸ Ὀλίγον	—	ἰσχύει μίαν φωνήν
ἡ Πεταστή	∪	» » »
τὰ Κεντήματα	∪	ἰσχύουν » »
τὸ Κέντημα	∪	ἰσχύει δύο φωνὰς ὑπερβατῶς
καὶ ἡ Ὑψηλὴ	∪	» τέσσαρας » »

Γον Φωναί κατιοῦσαι τέσσαρες.

Ἡ Ἀπόστροφος	∪	ἰσχύει μίαν φωνήν
ἡ Ὑπορροή	∪	» δύο φωνὰς συνεχῶς
τὸ Ἐλαφρόν	∪	» ὡς δύο ἀποστροφαι ∪ ∪
		» δύο φωνὰς ὑπερβατῶς
καὶ ἡ Χαμηλὴ	∪	» τέσσαρας φωνὰς ὑπερβατῶς

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ Παραλλαγῆς.

38. Διὰ τὴν μὴ τὴν τελείως πᾶν μουσικὸν μέλος, πρέπει πρῶτον νὰ τὸ μελετήσῃ καλῶς διὰ τῶν φθόγγων, ἐφαρμοζόντων αὐτοὺς ἐπὶ τῶν χαρακτήρων τῆς μελωδίας. Ἡ μελέτη αὕτη λέγεται Παραλλαγῆ. Διότι μελετῶντες τὴν μουσικὴν ψάλλομεν ποικιλοτρόπως τὴν ἀνάβασιν καὶ κατὰβασιν τῶν χαρακτήρων διὰ τῶν μουσικῶν φθόγγων α).

39. Διὰ τὴν ἀρχὴν τὴν μελέτην τῆς παραλλαγῆς ἐπὶ τινος μουσικοῦ μαθήματος, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ, μία προσημειομένη Μαρτυρία οἰουμένη φθόγγου, ὡς λέγομεν περὶ Μαρτυριῶν (ἐν Κεφ. Δ', σ. 9). Ἀφοῦ δὲ κανονίσῃ καλῶς ὁ ψάλλων τὴν ἀρχικὴν βάσιν τῆς φωνῆς του, ἀρχίζει καὶ ψάλλει προσεκτικὰ τοὺς φθόγγους εἰς κάθε ἀνιόντα καὶ κατιόντα χαρακτήρα, κρούων συγχρόνως καὶ τὸν χρόνον, ἕνευ τῆς ἐλαχίστης παραφωνίας.

α) Διὰ τὴν εἴρη τὴν τὸ μέλος ἐνὸς μουσικοῦ μέλους, πρέπει νὰ τὸ μελετήσῃ πρῶτον παραλληλῇ προσεκτικὰ, εἰδ' ἄλλως ὅλ' ἐξ ἀκολουθῆ ψάλλον λελανθασμένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Περὶ λεπτομεροῦς ἐνεργείας τῶν Χαρακτήρων.

40. Τὸ ἴσον ∪ εἶναι οὐδέτερον σημεῖον, διότι οὔτε ἀναβαίνει οὔτε καταβαίνει ἀλλ' ἐπαναλαμβάνεται εἰς αὐτὸ ὁ φθόγγος τοῦ πρὸ αὐτοῦ χαρακτήρος. Π. γ. ὅταν σημειώσωμεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ φθόγγου Νη καὶ γράψωμεν ἐν, δύο ἢ τρία ἴσα οὕτω: ∪ ∪ ∪, τοῦτο λέγεται Ἰσότης τῆς φωνῆς δηλ. Νη Νη Νη, ἐξ οὗ καὶ τὸ λεγόμενον ἰσοκράτημα.

41. Ὅταν χρειασθῶμεν συνεχῇ ἀνάβασιν φωνῶν, λαμβάνομεν ἐκ τῶν πέντε ἀνιόντων χαρακτήρων, μόνον τοὺς πρῶτους τρεῖς. Τὸ Ὀλίγον —, τὴν πεταστήν ∪, καὶ τὰ Κεντήματα ∪, οἱ ὅποιοι ἔχουσι ἀνὰ μ' ἑαυτῶν φωνητικὴν δύναμιν.

42. Ὅταν δὲ χρειασθῶμεν συνεχῇ κατὰβασιν φωνῶν, λαμβάνομεν ἐκ τῶν τεσσάρων κατιόντων χαρακτήρων μόνον τοὺς δύο πρῶτους: ἡ τοὶ τὴν ἀπόστροφον ∪, ἔχουσαν μίαν φωνήν, καὶ τὴν ὑπορροήν ∪, ἡ ὅποια ἔχει δύο φωνὰς συνεχεῖς, ὡς νὰ ἔχωμεν δύο ἀποστροφους οὕτω: ∪ ∪ = ∪ α).

43. Διὰ τῶν τριῶν πρῶτων ἀνιόντων χαρακτήρων, Ὀλίγου, Πεταστῆς, Κεντημάτων καὶ διὰ τῶν δύο πρῶτων κατιόντων, Ἀποστροφῆς καὶ Ὑπορροῆς, δυνάμεθα ἀμέσως νὰ γράψωμεν τὴν συνεχῇ ἀνάβασιν καὶ κατὰβασιν τῆς εἰρημένης κλίμακος, γράφοντες πρῶτον ἐν τῇ ἀρχῇ τὴν Μαρτυρίαν, ὡς εἵπομεν (ἐν § 29-30) καὶ ὡς μᾶς δεικνύουσι τὰ κάτωθι Γυμνάσματα.

α) Περὶ τῆς ἐνεργείας τῶν λοιπῶν τεσσάρων χαρακτήρων: Κεντημάτων, Ὑψηλῆς, Ἐλαφροῦ καὶ Χαμηλῆς λέγομεν ἐκτενῶς εἰς τὸ περὶ συνθέσεως κεφάλαιον Ζ'.

Γύμνασμα 1ον

Συνεχής παραλλαγή τῆς Κλίμακος.

ANABAINΕ

ν δλ	$\overline{\text{Nη}}$ Nε	$\overline{\text{Πα}}$ ου	$\overline{\text{Βου}}$ τως	$\overline{\text{Γα}}$ ουν	$\overline{\gamma\gamma}$
-------------	------------------------------	------------------------------	--------------------------------	-------------------------------	---------------------------

$\overline{\Delta\iota}$ α	$\overline{\text{Κε}}$ να	$\overline{\text{Ζω}}$ βαι	$\overline{\text{Nη}}$ νε	ν' γγ
-------------------------------	------------------------------	-------------------------------	------------------------------	--------------

KATABAINΕ

ν' γγ	$\overline{\text{Nη}}$ Nε	$\overline{\text{Ζω}}$ ου	$\overline{\text{Κε}}$ τω	$\overline{\Delta\iota}$ και
--------------	------------------------------	------------------------------	------------------------------	---------------------------------

$\overline{\text{Γα}}$ κα	$\overline{\text{Βου}}$ τα	$\overline{\text{Πα}}$ βαι	$\overline{\text{Nη}}$ νε	ν δλ
------------------------------	-------------------------------	-------------------------------	------------------------------	-------------

ΟΜΟΙΟΝ

ν δλ	$\overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}}$	ν γγ
-------------	---	-------------

KATABΑΣΙΣ

ν' γγ	$\overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}}$	ν δλ
--------------	---	-------------

Ἀπὸ τοῦ πρώτου τούτου γυμνάσματος τῆς παραλλαγῆς, ἥτις συνδυάζεται μετὰ κειμένου ὡς μέλους ὁ διδάσκαλος δεόν νὰ προσέξῃ καλῶς τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ μαθητοῦ, διδάσκων εἰς αὐτὸν φωνητικῶς τὴν τελείαν ἁρμονίαν τῶν φωνηέντων.

Γύμνασμα 2ον

Ἐπανάληψις δύο φθόγγων διὰ τοῦ Ἰσοῦ.

ANABAΣΙΣ

ν δλ	$\overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}}$
	$\overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}}$
	$\overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}}$
	ν' γγ

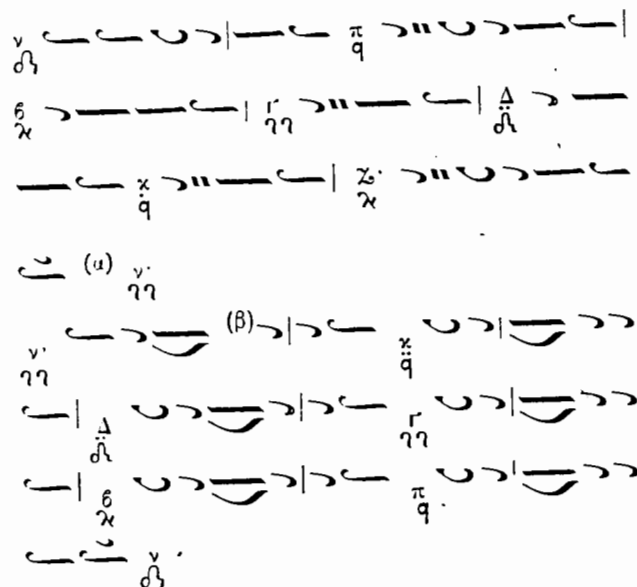
KATABΑΣΙΣ

ν' γγ	$\overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}}$
	$\overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}}$
	$\overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}} \overline{\text{Nη}}$
	ν δλ

44. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ 2ου γυμνάσματος, δεόν νὰ γυμνασθῇ ὁ μαθητὴς καὶ εἰς περισσότερους ἐπαναληπτικούς φθόγγους, γράφων αὐτοὺς ὁ διδάσκαλος ἐν τετραδίῳ διὰ τῶν χαρακτήρων ὡς γύμνασμα 3ον οὕτω: Nη - Nη - Nη - Nη, Πα - Πα - Πα - Πα κτλ. μέχρι τῆς ἀναβάσεως, καὶ καταβάσεως κτλ. Nη - Nη - Nη - Nη, Ζω - Ζω - Ζω - Ζω, Κε - Κε - Κε - Κε.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ μαθητὴς ἡσκήθη κατ' ἀρχὰς πρακτικῶς εἰς τὴν συνεχῆ ἀνάβασιν καὶ κατὰβασιν καὶ εἰς τὴν ἰσότητά τῶν διὰ δύο, διὰ τριῶν, καὶ περισσοτέρων φθόγγων, πρέπει οὗτος εἰς τὴν ὁμοίαν αὐτὴν ἀσκήσιν τῶν φθόγγων ἐπὶ τῶν χαρακτήρων τῆς μελωδίας, νὰ ἀπαγγέλλῃ αὐτοὺς ἀπταιστῶς.

Γύμνασμα 4ον

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ συνθέσεως τῶν χαρακτήρων.

45. Ἐκ τῶν δέκα χαρακτήρων τῆς μελωδίας τὸ Ἴσον —, τὸ Ὀλίγον —, ἡ Πεταστή —, ἡ Ἀπόστροφος —, τὸ Ἐλαφρόν — καὶ ἡ Χαμηλή — λέγονται σῶματα, διότι γράφονται μόνοι. Οἱ δὲ λοιποί, τὰ κινήματα —, τὸ Κέντημα —, ἡ Ὑψηλή —, καὶ ἡ Ὑπορροή —, λέγονται πνεύματα, διότι δὲν δύνανται νὰ γραφῶσι μόνοι, ἀλλὰ πάντοτε ἐν συνθέσει μετὰ τῶν σωμάτων.

46. Σύνθεσις ἐν τῇ μουσικῇ εἶναι ἡ μετ' ἀλλήλων συμπλοκή τῶν χαρακτήρων τῆς ποσότητος, διὰ νὰ περιστάνουν τὰς φωνὰς ὀρισμένως.

(α) Τὸ σημεῖον τοῦτο — Κλάσμα λέγεται καὶ κρούομεν ἕτερον ἓνα ἰσάφωνον χρόνον δι' αὐτό.

(β) Τὸ σημεῖον τοῦτο — ὀξεῖα λέγεται, τὸ ὁποῖον τονίζει τὸν φθόγγον καθὼς καὶ ἡ πιτσά, πάντοτε ἀπαγγέλλεται ἐντόνως μὲ μικρὸν πέταγμα τῆς φωνῆς πρὸς τὰ ἄνω.

1) Ἐν ὁ μαθητευόμενος εἰς τὴν μουσικὴν δὲν διδασκῇ τὴν σύνθεσιν τῶν ἀνιόντων καὶ κτιόντων χαρακτήρων, δὲν εἶναι δυνατόν ποτὲ νὰ προχωρήσῃ εἰς ἕτερον γίμνασμα.

ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΑΝΙΟΝΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ

ΓΕΝΙΚΟΙ ΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

Πρῶτος

47. Τὸ Ἴσον, ὅταν γραφῇ ἄνωθεν τοῦ Ὀλίγου καὶ τῆς Πεταστῆς οὕτω: — + —, οἱ δύο ἀνιόντες χαρακτήρες, μένουσι ἄφωνοι καὶ φωνεῖται μόνον τὸ Ἴσον —. Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν ταύτην τὸ Ὀλίγον πάλιν μένει ἄφωνον καὶ φωνοῦνται πρῶτον τὸ Ἴσον καὶ ἔπειτα τὰ Κινήματα, ὡς νὰ εἶναι γεγραμμένα οὕτω —.

Δεύτερος

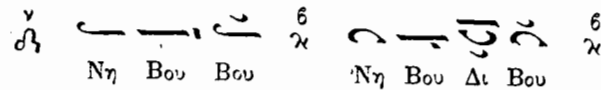
48. Ὅταν τὰ Κινήματα γραφῶν ἄνωθεν τοῦ Ὀλίγου οὕτω —, φωνεῖται πρῶτον τὸ Ὀλίγον καὶ ἔπειτα τὰ Κινήματα, ὡς νὰ εἶναι γεγραμμένα οὕτω —.

Τρίτος

49. Ὅταν τὰ Κινήματα γραφῶν κάτωθεν τοῦ Ὀλίγου οὕτω —, φωνοῦνται πρῶτα τὰ Κινήματα, καὶ ἔπειτα τὸ Ὀλίγον, ὡς νὰ εἶναι γεγραμμένα οὕτω —.

Τέταρτος

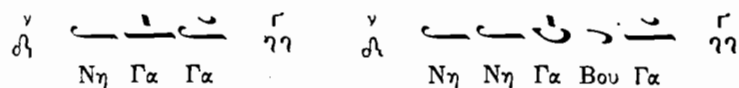
50. Τὸ Κέντημα — ἰσχύει δύο φωνάς. Ὅταν δὲ γραφῇ ἔμπροσθεν τοῦ Ὀλίγου οὕτω — καὶ κάτωθεν αὐτοῦ οὕτω — τὸ Ὀλίγον μένει ἄφωνον καὶ φωνεῖται ἀμέσως ὁ δεύτερος ἀνιὼν φθόγγος τοῦ Κινήματος Νη—Βου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πρῶτος φθόγγος τοῦ Κινήματος Πα σιωπᾶται, ἡ ἀνάβασις αὐτῆς λέγεται ὑπερβατῶς. Καὶ ἡ σύνθεσις τοῦ Ὀλίγου μετὰ τῆς Πεταστῆς οὕτω —, ἀπαγγέλλεται ὑπερβατῶς. Π.χ. Νη—Βου, ὡς αἱ τρεῖς αὗται περιπτώσεις

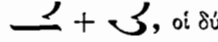
Πέμπτος

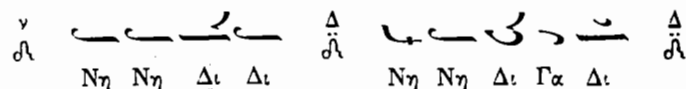
51. Τὸ Κέντημα — γραφόμενον ἄνωθεν τοῦ Ὀλίγου καὶ τῆς Πεταστῆς οὕτω: — + — μετροῦμεν τρεῖς φωνάς: δύο τοῦ Κινήματος καὶ μίαν τοῦ Ὀλίγου, καὶ ἀπαγγέλλομεν τὸν τρίτον φθόγγον, τὸ ὁμοῖον πράττομεν καὶ μετὰ τῆς Πεταστῆς οὕτω: —.

Θ. Γεωργιάδου: Μουσικὴ Μέθοδος

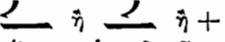

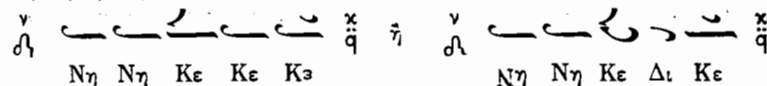
"Εκτος

52. Ἡ Ὑψηλὴ ἰσχύει τέσσαρας φωνάς. Ὄταν γραφῇ ἄνωθεν δεξιὰ τοῦ Ὀλίγου ἢ τῆς Πεταστῆς οὕτω , οἱ δύο χαρακτῆρες, Ὀλίγον καὶ Πεταστὴ μένουσι ἄφωνα καὶ μετροῦμεν μόνον τὰς τέσσαρας φωνάς τῆς Ὑψηλῆς καὶ φωνοῦμεν ἀπ' εὐθείας τὴν τετάρτην φωνὴν αὐτῆς (δηλ. ὑπερβατῶς ὡς

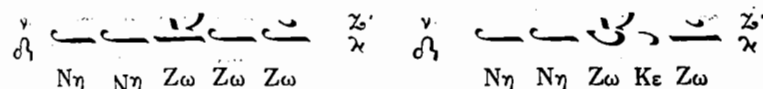
"Εβδμοος

53. Ὄταν ἡ Ὑψηλὴ γραφῇ ἄνωθεν ἀριστερὰ τοῦ Ὀλίγου ἢ εἰς τὸ μέσον τοῦτο καὶ τῆς Πεταστῆς οὕτω : , μετροῦμεν τὰς 5 φωνάς καὶ ἀπαγγέλομεν ὑπερβατῶς ἀπ' εὐθείας τὴν πέμπτην φωνὴν οὕτω :

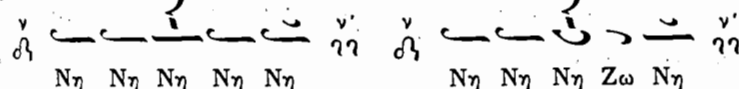
"Ογδοος

54. Εἰς τὴν σύνθεσιν ἄνωθεν τοῦ Ὀλίγου μετὰ τοῦ Κεντήματος καὶ τῆς Ὑψηλῆς δεξιὰ, τὸ Ὀλίγον μένει ἄφωνον καὶ ἀπαγγέλομεν τὴν ἑκτὴν φωνὴν ὑπερβατῶς οὕτω :

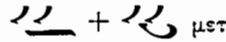
"Εννατος

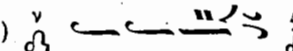
55. Ἡ σύνθεσις αὕτη εἶναι πλήρης διότι μετροῦμεν ὅλας τὰς φωνάς καὶ ἀπαγγέλομεν τὴν ἀντιφωνίαν τῆς κλίμακος οὕτω :

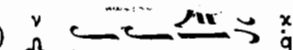

Συμπληρωματικὴ σύνθεσις τῶν ἀνιόντων.

56. Δύο Ὑψηλαὶ γραφόμεναι ἄνωθεν τοῦ Ὀλίγου καὶ τῆς Πεταστῆς οὕτω : , τὸ Ὀλίγον καὶ ἡ Πεταστὴ ἀφωνοῦσι καὶ ἀπαγγέλομεν τὴν ὀγδόην φωνὴν ὑπερβατῶς δηλ. ἀπὸ τοῦ κάτω Nη εὐθὺς τὸν ἄνω Πα ^{π'} q

57. Ὄταν αἱ δύο Ὑψηλαὶ γραφοῦν ἄνωθεν τοῦ Ὀλίγου καὶ τῆς Πεταστῆς ἀριστερὰ οὕτω : μετροῦμεν ὅλας τὰς φωνάς καὶ ἀπαγγέλομεν ὑπερβατῶς τὴν ἐνάτην φωνὴν δηλ. ἀπὸ τοῦ κάτω Nη τὸν ἄνω Βου ^{6'} x. Μέχρι αὐτοῦ τοῦ σημείου τῆς συνθέσεως τῶν ἀνιόντων ὑπάρχουσι μέλη τινα ἐν τῇ Βυζαντινῇ μουσικῇ τὰ ὅποια σπανίζουσι, ἀλλ' εἰς τὸ τέλος τῆς συνθέσεως τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων παραθέτομεν καὶ τὰς περιπλέον συνθέσεις πού μᾶς παρέδωκαν οἱ διδάσκαλοι ἡμῶν τὰς ὁποίας θεωροῦμεν ἀχρήστους διότι εἰς οὐδὲν ἐκκλησιαστικὸν μέλος ἐχρησιμοποίησαν οὗτοι σύνθεσιν ἀνιόντων καὶ κατιόντων ἀπὸ 10 φωνῶν καὶ ἄνω ἀπὸ τὴν βάσιν τῆς μέσης κλίμακος. Εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν ἀνιόντων χαρακτῆρων ἔχομεν καὶ τὰς ἐξῆς δύο συμπληρωματικὰς συνθέσεις :

α) δηλ. τὸ Ὀλίγον ἀφωνεῖ καὶ ἀπαγγέλομεν πρῶτον τὴν τετάρτην φωνὴν τῆς Ὑψηλῆς, ἥτις εἶναι ὁ Δι καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀπαγγέλομεν τὸν Κε εἰς τὰ Κεντήματα κλπ.

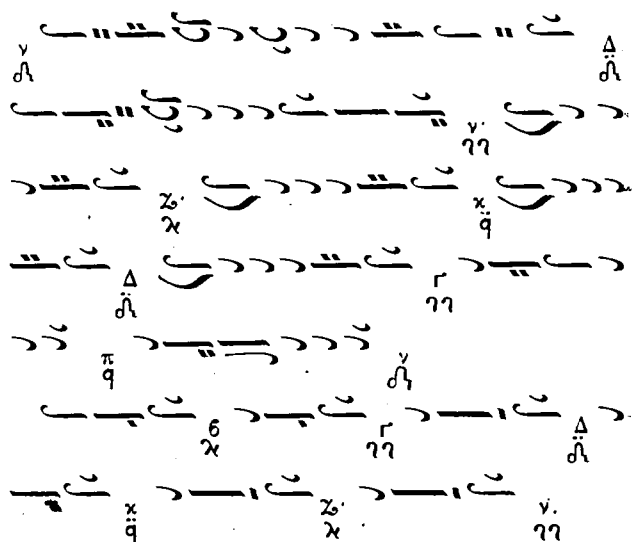
β) δηλ. ἀπαγγέλομεν πρῶτον τὴν πέμπτην φωνὴν ὑπερβατῶς, ἥτις εἶναι ὁ Κε καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀπαγγέλομεν τὸν Ζω εἰς τὰ Κεντήματα.

58. Ὡς ἐκ περισσοῦ δὲ παρθέτομεν καὶ τὰς ἐξῆς δύο συνθέσεις δέκα φωνῶν καὶ ἑνδεκα, αἵτινες εἰσι ἐντελῶς ἄχρηστοι, διότι εἰς οὐδὲν μάθημα ἐκκλησιαστικὸν ὑπάρχουσιν, οὐδὲ θὰ ἀπαντήσωμεν ταύτας, πλὴν εἰς ἐξωτερικά τινα μέλη λεγόμενα Μ α κ α μ ι α

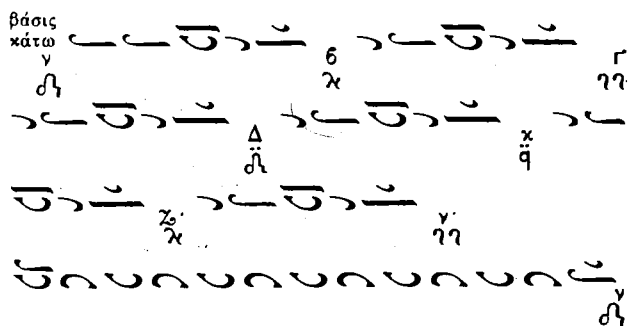
α) 10 11

β) 10 11

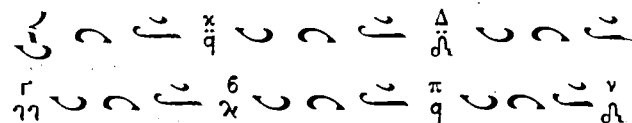
Γύμνασμα 5ον.

Γύμνασμα 6ον.

Ἑτέρα κατάβασις

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΚΑΤΙΟΝΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ

ΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

Γενικὸς Κανὼν.

Α'.

59. Πᾶς κατιῶν χαρακτήρ γραφόμενος ἄνωθεν τοῦ ἀνιόντος, ὁ τελευταῖος οὗτος μένει ἄφωνος, χρησιμεύων μόνον διὰ τονισμόν τοῦ ἀνιόντος.

Β'.

60. Καθὼς γράφεται ἡ συνεχὴς ἀνάβασις διὰ μόνον τῶν τριῶν πρώτων ἀνιόντων χαρακτήρων, Ὀλίγου —, Κεντημάτων —, καὶ Πεταστῆς —, τοιουτοτρόπως γράφεται καὶ ἡ συνεχὴς κατάβασις διὰ μόνον τῶν δύο πρώτων κατιόντων χαρακτήρων ἀποστροφῶν —, καὶ ὑπορροῆς —, τῆς ὁποίας αἱ δύο φωναὶ καταβαίνουνσι συνεχῶς ὡς δύο ἀπὸστροφοὶ οὕτω :

$$\begin{array}{c} \gamma' \\ \gamma\gamma \end{array} \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \text{νη ζ.κ.} = \begin{array}{c} \gamma' \\ \gamma\gamma \end{array} \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \text{νη ζω κε} \quad (\text{ὡς § 45-46}).$$

Γ'.

61. Τὸ Ἐλαφρὸν —, καταβαίνει δύο φωνὰς ὑπερβατῶς, διὰ τοῦτο φωνοῦμεν τὴν δευτέραν κατιοῦσαν φωνὴν οὕτω :

$$\begin{array}{c} \gamma' \\ \gamma\gamma \end{array} \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \text{νη κε}$$

Δ'.

62. Ὅταν τὸ Ἐλαφρὸν συντεθῇ μετὰ τὴν Ἀπόστροφον —, καταβαίνομεν τρεῖς φωνὰς ὑπερβατῶς οὕτω :

$$\begin{array}{c} \gamma' \\ \gamma\gamma \end{array} \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \text{νη δι}$$

Ε'.

63. Ἡ Χαμηλὴ —, κατέρχεται τέσσαρας φωνὰς ὑπερβατῶς οὕτω :

$$\begin{array}{c} \gamma' \\ \gamma\gamma \end{array} \begin{array}{c} \text{—} \\ \text{—} \end{array} \text{νη γα}$$

64. Όταν κάτωθεν τῆς Χαμηλῆς γραφῇ ἡ Ἀπόστροφος φωνοῦμεν ἀμέσως τὴν πέμπτην κατιοῦσαν φωνὴν ὑπερβατῶς οὕτω :

νη βου.

ΣΤ'.

65. Όταν τὸ Ἐλαφρὸν γραφῇ κάτωθεν τῆς Χαμηλῆς , καταβαίνομεν ἀμέσως τὴν ἕκτην φωνὴν ὑπερβατῶς οὕτω :

νη βου

Ζ'.

66. Όταν τὸ Ἐλαφρὸν μετὰ τὴν Ἀπόστροφον γραφῇ κάτωθεν τῆς χαμηλῆς , φωνοῦμεν ἀμέσως τὴν ἑβδόμην κατιοῦσαν φωνὴν ὑπερβατῶς οὕτω :

ἥτις εἶναι ἡ κάτω ἀντιφωνία   τῆς διαπασῶν κλίμακος.

Η'.

67. Όταν ἡ Ἀπόστροφος ἐνωθῇ μετὰ τὸ Ἐλαφρὸν οὕτω : , λέγεται τοῦτο Συνεχὲς Ἐλαφρὸν, διότι αἱ δύο αὐτοῦ φωναὶ ἀπαγγέλλονται συνεχῶς. Ἡ δὲ ἀπόστροφος μένει ἄφωνος καὶ λογίζεται ὡς γοργόν, διὰ τὴν πρώτην φωνὴν τοῦ συνεχοῦς ἐλαφροῦ :

νη ζω κε νη κε

68. Συμφώνως τοῦ γενικοῦ κανόνος (Α'. Χ 63), παραθέτομεν κατωτέρω τὸν Πίνακα τῆς γενικῆς συνθέσεως τῶν κατιόντων χαρακτήρων.

Πίναξ γενικῆς συνθέσεως τῶν κατιόντων χαρακτήρων

Ἄλλα σύνθεσις

Ἐκτάκτως γίνεται χρῆσις καὶ τῶν ἐξῆς συνθέσεων ἐν τῇ μελοποιίᾳ

βάσει τοῦ γνωστοῦ κανόνος τῆς συνθέσεως τῶν κατιόντων χαρακτήρων γράφεται ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῶν ἡ μαρτυρία τοῦ ἄνω

69. Ἡ σύνθεσις τῶν δύο Ἀποστροφῶν οὕτω : λέγεται δίφθογγος καὶ συναντᾶται πολλάκις εἰς τὴν ἐξῆς γραμμῇ :

Ι'.

70. Ἡ Ὑπορροή , οὐδέποτε γράφεται μόνη, ἀλλὰ συντίθεται πάντοτε μετὰ τοῦ Ἰσου τοῦ Ὀλίγου καὶ τῆς Πεταστῆς ὡς μᾶς δεικνύει ὁ ἀνωτέρω Πίναξ.

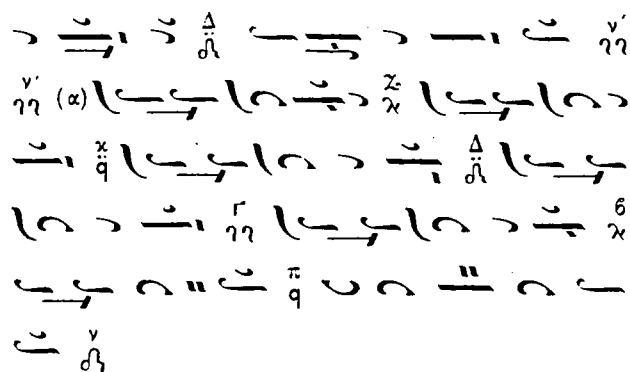
Οἱ ἀριθμοὶ σημαίνουν συνέχειαν τῶν φωνῶν, τὰ δὲ γράμματα σημαίνουν ὑπερβατῶς τὴν φωνήν.

75. Ἡ πλοκή τῆς γενικῆς συνθέσεως τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων φωνῶν, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ψάλλειν τὰ ποικίλα μελωδήματα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς εἰς τὰ ὁποῖα καθορίζεται βάσει τῶν γενικῶν κανόνων τῆς συνθέσεως καὶ ἡ πλήρης ὀρθογραφία αὐτῶν. Διὰ τοῦτο, οἱ ψάλλοντες καὶ γράφοντες τὰ διάφορα μέλη, δεόν νὰ ἔχωσι ὑπ' ὄψιν των τὰ ἐξῆς τρία σημεῖα : α) τὸν Χρόνον, ὅστις εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς μουσικῆς, β) τὸν Ρυθμόν, ὅστις εἶναι ἡ ζωὴ αὐτῆς καὶ γ) τὴν Ὀρθογραφίαν, ἥτις εἶναι ὁ μόνος καθρέπτης τῶν δύο πρώτων στοιχείων εἰς τὸ ψάλλειν. Τὰ τρία ταῦτα εἶναι ἀλληλένδετα διότι δι' αὐτῶν ἐμφανίζεται τὸ μέρος τέλειον. Διὰ τοῦτο οἱ λέγοντες ὅτι, Ὀρθογραφία ἐν τῇ Μουσικῇ μας δὲν ὑφίσταται, τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν ἀγνοίαν των, τόσον εἰς τὸ ψάλλειν, ὅσον καὶ τὸ γράφειν μουσικὰ μέλη.

Γύμνασμα 7ον.

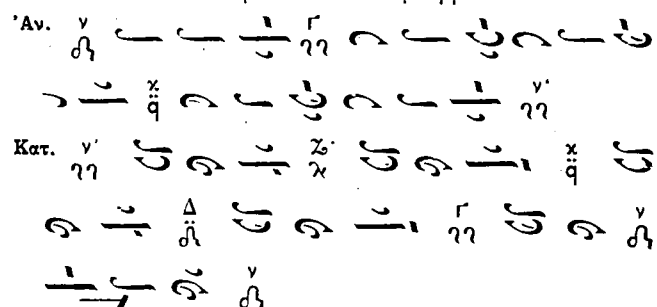
Ἐπίσης διὰ δύο φθόγγων,

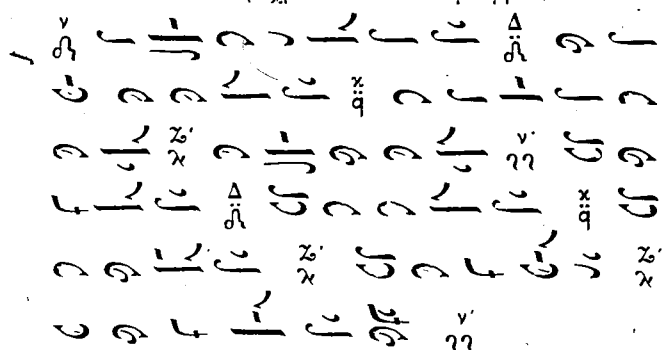
Γύμνασμα 8ον.

Ἄλλοτε τῶν δύο φθόγγων

Γύμνασμα 9ον.

Μικτὸν μέχρι τῶν 7 ἐπτὰ φθόγγων.

α) Τὸ σημεῖον τοῦτο () Βαρεῖν λέγεται καὶ τονίζει τὸν ἔμπροσθεν αὐτῆς χαρακτήρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Περὶ τῶν ποιοτικῶν σημείων.

71. Πλὴν τῶν δέκα ποσοτικῶν χαρακτήρων τῆς μελωδίας, ὑπάρχουν καὶ ἕτερα συμπληρωματικὰ σημεῖα, τὰ ὅποια χρησιμεύουσι διὰ τὴν τελείαν ἐκτέλεσιν τῆς ἱερᾶς ἡμῶν ψαλμωδίας.

72. Τὰ σημεῖα ταῦτα, ἐπεὶ παριστάνουν τὴν ποιότητα τοῦ μέλους (δηλ. τὸν τρόπον τῆς ἐκτέλεσεως), λέγονται ποιοτικὰ σημεῖα καὶ διαιροῦνται εἰς δύο μέρη :

A) Εἰς δώδεκα ἔγχρονα, τὰ ὅποια ὑπόκεινται εἰς τὸν χρόνον διότι ἀπαγγελλόμενα ἐκτελοῦνται διὰ τῆς Θέσεως καὶ Ἀρσεως τοῦ χρόνου, ὅστις εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ μέλους.

Διὰ τῶν ἐγχρόνων τούτων σημείων ρυθμίζεται πᾶν μουσικὸν μέλος τὸ ὅποιον ψαλλόμενον ἐμφανίζεται μετὰ ζωὴν. Ἐξ οὗ καὶ ὁ ρυθμὸς ὅστις, εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ μέλους (α).

B). Εἰς ὀκτὼ ἄχρονα ἢ ἐκφραστικά, διὰ τῶν ὁποίων ὁ μουσικὸς δύναται νὰ ἀποδώσῃ ἐν τῇ ψαλμωδίᾳ, τὸ ἔντονον, τὸ τραχύ, τὸ κυμματωδὲς τῆς φωνῆς, τὸ ὁμαλόν, τὸ ἥπιον, καὶ ἐν τέλει τὸ ἔντονον καὶ λεπτὸν (κατὰ τοὺς Εὐρωπαίους Μουσικοὺς, τὸ Φόρτε καὶ τὸ Πιαν(σσιμο)).

ΤΑ ΔΩΔΕΚΑ

Ἐγχρονα Σημεῖα

73. Τὸ Κλάσμα () Ἰσχύει ἓνα χρόνον, γράφεται δὲ ἄνωθεν τοῦ Ὀλίγου (), κάτωθεν αὐτοῦ (), τῆς Πεταστῆς (), ἄνωθεν τοῦ Ἰσοῦ (), τῆς Ἀποστρόφου (), τοῦ Ἐλαφροῦ () καὶ τῆς Χαμηλῆς (), καὶ παρατείνουμεν εἰς αὐτοὺς ἕτερον ἓνα χρόνον ἰσοφώνον τοῦ χαρακτήρος, ὁ φέρων δὲ τὸ κλάσμα χαρακτήρ λέγεται δίχρονος ἢ ἑτερόχρονος.

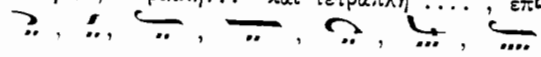
74. Τὸ Κλάσμα εἰς τοὺς λοιποὺς τέσσαρας χαρακτήρας: Κεντήματα (), Κέντημα (), Ὑψηλὴν (), καὶ Ὑπορροήν (), οὐδέποτε γράφεται.

75. Ἡ Ἀπλὴ (), ἰσοδυναμεῖ μετὰ τὸ Κλάσμα καὶ γράφεται κάτωθεν τῆς Ἀποστρόφου () καὶ τῆς Ὑπορροῆς (), διὰ τὸν δεύτερον αὐτῆς φθόγγον.

76. Οὐδέποτε γράφεται ἡ Ἀπλὴ, ἐπὶ τῶν Κεντημάτων, τοῦ Κεντήματος, καὶ τῆς Ὑψηλῆς.

77. Ὅταν χρειασθῶμεν περισσοτέρους ἰσοφώνους χρόνους εἰς ἓνα χαρακτήρα, σημειοῦμεν κάτωθεν αὐτοῦ τὴν Ἀπλὴν, δις, τρίς, καὶ τετράκις καὶ

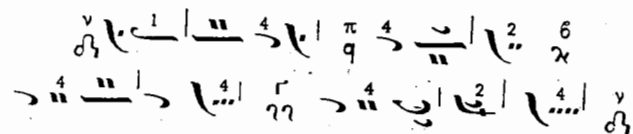
α) Τὰ ἄχρονα σημεῖα λέγονται καὶ ὑποστατικά, διότι γράφονται πάντοτε κάτωθεν τῶν χαρακτήρων τῆς μελωδίας, λέγονται δὲ καὶ ἐκφραστικά, διότι δι' αὐτῶν παριστάνεται ἡ τελεία ἐκφρασις τῆς ψαλμωδίας.

λέγομεν: Ἀπλῇ . . , Διπλῇ . . , Τριπλῇ . . . και τετραπλῇ . . . , ἐπὶ τῶν χαρακρήτων οὕτω: κτλ.

78. Ἡ Σιωπὴ ἰσχύει ἐπίσης ἓνα χρόνον ἀλλὰ κενόν. π.χ. Ὅταν ἡ Ἀπλὴ σημειωθῇ ἔμπροσθεν τῆς Βαρείας ἢ σύνθεσις αὕτη λέγεται Σιωπὴ, διότι κρούομεν ἓνα χρόνον ἀφώνως. διὰ τοῦτο λέγεται καὶ Παῦσις, ἢ χρόνος Κενός.

79. Ἡ Σιωπὴ ἐφαρμόζεται ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ μαθήματος καὶ κυρίως εἰς τὸ τέλος τῶν διαφόρων αὐτοῦ καταλήξεων καὶ μὲ περισσότερας Σιωπάς.

80. Ὅταν εἰς τὸ τέλος μιᾶς καταλήξεως θελήσωμεν νὰ κρούσωμεν περισσότερας Σιωπάς, σημειοῦμεν ἔμπροσθεν τῆς Βαρείας δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρας ἀπλᾶς οὕτω:

Ἡ χρησιμοποίησις τῶν κενῶν χρόνων γίνεται πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ῥυθμοῦ, ὅστις χωρίζεται διὰ τῶν διαστολῶν (γραμμῶν), ὡς βλέπομεν ἀνωτέρω.

81. Τὸ Γοργὸν ἰσχύει 1)2 τοῦ χρόνου διότι ἀπαγγέλεται πάντοτε εἰς τὴν ἄρσιν αὐτοῦ.

82. Ὅταν μετὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ φθόγγου Νη, γράψωμεν τὸ ἴσον οὕτω: , ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ αὐτοῦ κρούομεν ἓνα ἀκέραιον χρόνον (38-39) τοῦ ὁποίου ἡ ἄρσις κρούεται ἀφώνως.

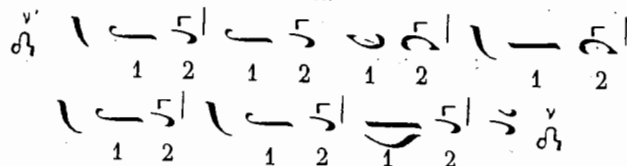
83. Ὅταν δὲ γράψωμεν δύο Ἴσα καὶ εἰς τὸ δεύτερον σημειώσωμεν τὸ γοργὸν οὕτω: ἢ ἔδῳ κρούομεν κατὰ τὸν θέσ. ἄρσ. θέσ. ἄρσ.

χρόνον ἀναλυτικῶς εἰς δύο, διότι ἀπαγγέλομεν καὶ τὴν ἄρσιν αὐτοῦ ἐν ἰσότητι.

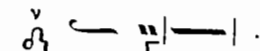
84. Ὅταν τὸ Γοργὸν γραφῇ εἰς ἀνιούσαν φωνὴν κρούομεν αὐτὴν ἐπίσης εἰς τὴν ἄρσιν:

Τὸ παράδειγμα τοῦτο, παριστᾷ τὸν ἀπλοῦν χρόνον, ὅστις κρούομενος ἄνευ Γοργῶν μετατρέπεται εὐθὺς εἰς δίσημον $\frac{2}{4}$ ἢ τετράσημον $\frac{4}{4}$ ῥυθμόν.

85. Καὶ ἐν καταβάσει, ὅταν γραφῇ τὸ Γοργὸν εἰς κατιούσαν φωνὴν, ἐπίσης κρούομεν τοῦτο εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ χρόνου οὕτω:

85. Τὸ Γοργὸν ἐν τῇ γραφῇ ταύτῃ   , δὲν ἐκτελεῖται εἰς τὸ Ὀλίγον ἀλλ' εἰς τὰ Κεντήματα ὡς ἐν τῇ ἐξῆς γραφῇ:

86. Ὅταν ἄνωθεν τῆς Ὑπορροῆς γραφῇ τὸ Γοργὸν οὕτω , ἐκτελεῖται τοῦτο εἰς τὸν πρῶτον φθόγγον τῆς Ὑπορροῆς ὡς ἐν τῇ γραφῇ ταύτῃ:

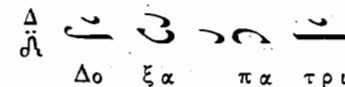
  , ἡ ὁποία ἐρμηνεύει καὶ τὸ Συνεχὲς Ἐλαφρὸν . Ἡ μόνη δὲ διαφορὰ μεταξὺ τῆς Ὑπορροῆς μετὰ

Γοργοῦ καὶ τοῦ Συνεχοῦς Ἐλαφροῦ , εἶναι ὅτι, εἰς μὲν τὸ Συνεχὲς Ἐλαφρὸν τίθεται συλλαβὴ εἰς τὴν δευτέραν φωνὴν αὐτοῦ, εἰς δὲ τὴν Ὑπορροὴν μόνον συνέχεια τῆς συλλαβῆς.

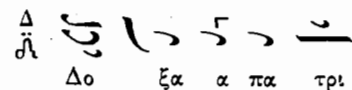
Περὶ τοῦ συνεχοῦς ἐλαφροῦ.

Τὸ Ἐλαφρὸν , ὅταν ἐνωθῇ μετὰ τὴν Ἀπόστροφον οὕτω: , αἱ μὲν δύο φωναὶ τοῦ Ἐλαφροῦ ἀπαγγέλοντα συνεχῶς, ὡς δύο Ἀπόστροφοι θεωροῦντες εἰς τὴν πρώτην φωνὴν τοῦ Ἐλαφροῦ ὡς γοργὸν τὴν ἐνωθεῖσαν ἀπόστροφον ἢ ὁποία παραμένει ἀφώνως.

ὡς μᾶς δεικνύουσιν αἱ ἐπόμεναι γραμμαὶ:
Δο ξα σοι

Δο ξα πατρι ἀναλελυμένη γραμμῇ:

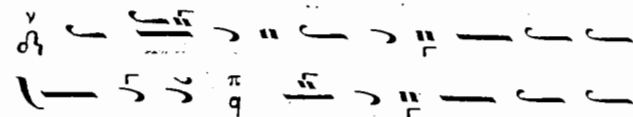

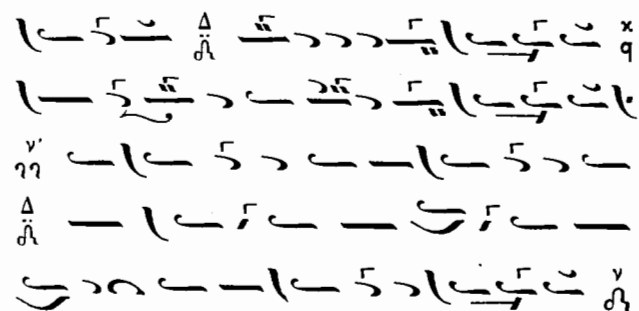
γράφεται μὲν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὀρθή.

Δο ξα α πατρι

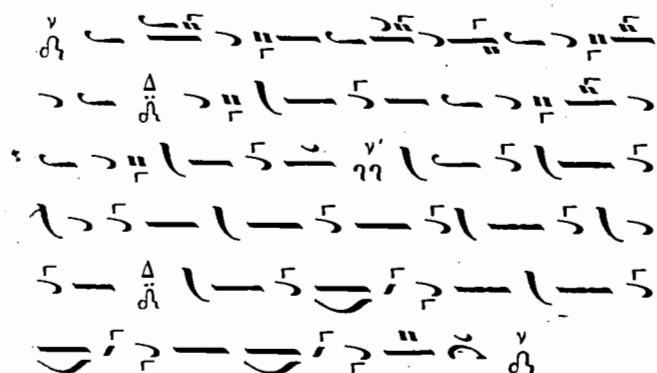
87. Καθὼς ἐν τῇ ἀναβάσει οὕτω καὶ ἐν τῇ καταβάσει τῶν φωνῶν, κρούοντες κανονικῶς τὴν θέσιν καὶ ἄρσιν τοῦ χρόνου, δυνάμεθα εὐκόλως νὰ ἐκτελέσωμεν οἰονδήποτε μουσικὸν μάθημα μετὰ Γοργοῦ , Διγόργου , καὶ Τριγόργου , ὡς μᾶς ὀδηγοῦσι τὰ κατωτέρω γυμνάσματα.

Γύμνασμα 10ον.

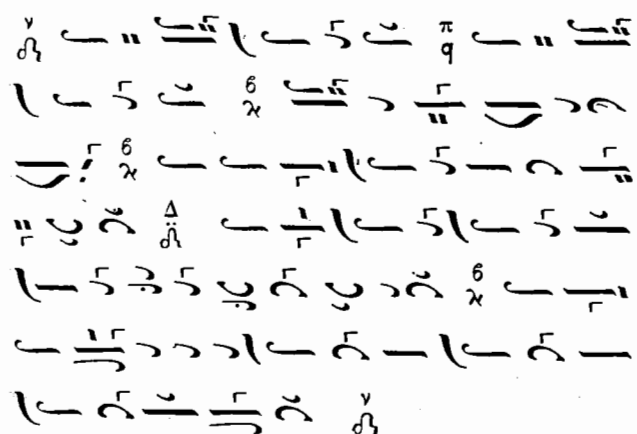

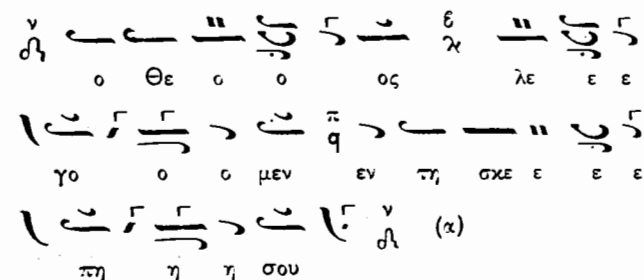
Γύμνασμα 11ον.

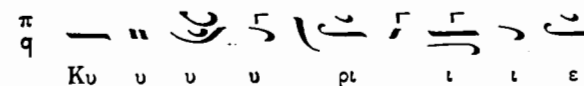
Γύμνασμα 12ον.

Ἔτερον παράδειγμα.

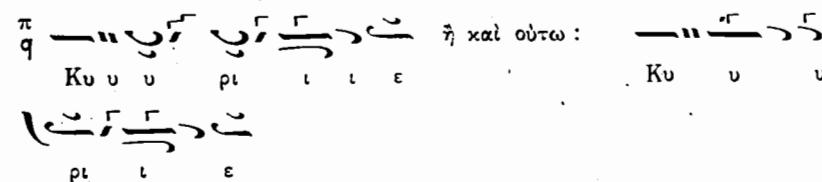

88. Ἡ μόνη ὑπάρχουσα κλασσικὴ γραμμὴ ἐν τοῖς διαφόροις μουσικοῖς βιβλίοις, χρησιμοποιοιμένη πάντοτε εἰς τὰς διαφόρους ἐντελεῖς καὶ τελικὰς καταλήξεις τῶν μελῶν εἶναι ἡ ἑξῆς:

τὴν ὅποιαν οἱ διδάσκαλοι ἡμῶν δὲν ἐπεξήγησαν τελείως. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς λεπτολογοῦντες τὸ ζήτημα τῆς Ὁρθοδογραφίας λέγομεν ὅτι, ἐφ' ὅσον ἡ Πεταστὴ οὕτως ἢ ἄλλως κατέχει τὴν ἐντονότητα τῆς μετὰ τὸ ἡμίφωνον πέταγμα τῆς περιπλέον φωνῆς ἐπὶ τὸ δέξυ, ἢ προσθήκη τῆς Ὁξείας κάτωθεν αὐτῆς θεωρεῖται περιττή. Διὸ καὶ γράφομεν τὴν γραμμὴν ταύτην οὕτω:

Ku u u u ρι ι ι ε

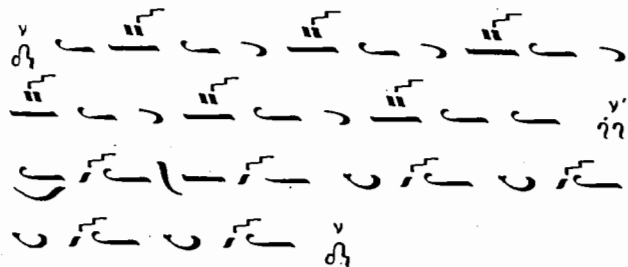

α) Τὸ σημεῖον τοῦτο ἀ ντικένωμα λέγεται, τὸ ὅποιον ὅταν εἶναι κάτωθεν τοῦ Ὀλίγου μετὰ πλὴν ζητεῖ τὸν ἐπόμενον αὐτοῦ φθόγγον ὥσει κρεμάμενον. Ὅταν δὲ γραφῇ

μόνον τονίζει τὴν ἄρσιν.

β) Μετὰ τὸ IB'. γύμνασμα πρέπει ὁ μαθητὴς νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν διδασκίαν τοῦ Ἀναστασιματαρίου ἀπὸ τοῦ συντόμου Κύριε ἐκέκραξα τοῦ πλαγίου τετάρτου ἤχου, τὸν ὅποιον πρέπει ν' ἀντιληφθῇ καλῶς. Σὺν τῇ διαδοχῇ ταύτῃ πρέπει ὁ μαθητὴς νὰ διδάσκηται καὶ ἀνὰ ἓν γύμνασμα μετὰ διγόργου καὶ τριγόργου, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐν τῇ βίβλῳ ταύτῃ.

Γύμνασμα 13ον.

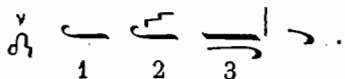

89. Ἐπὶ τῆς Ὑπορροῆς τιθέμενον τὸ δίγοργον ἐννοεῖται διὰ τοῦς δύο αὐτῆς φθόγγους ἐν τῇ ἄρσει τοῦ χρόνου.

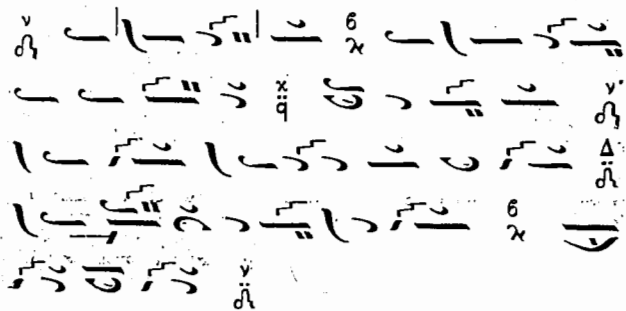
Ἡ σύνθεσις αὕτη   , εἶναι συνήθης· ἀλλ' ἡ σύνθεσις αὕτη   εἶναι ἀσυνήθης διότι ὡς εἶναι γεγραμμένη πρέπει νὰ ἀπαγγελθῇ μὲ παρεστιγμένον τὸ δίγοργον ἀριστερά οὕτω (δὴλ. μὲ ἀπλῆν), ὅπερ ἐρμηνεύεται διὰ τοῦ τριγόργου οὕτω:

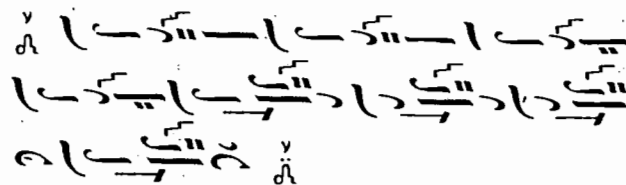
90. Τὸ δίγοργον διαιρεῖ τὸν χρόνον εἰς τρία, διότι γράφεται ἐν τῷ μέσῳ τριῶν χαρακτήρων. Καὶ εἰς μὲν τὸν πρῶτον κρούομεν καὶ ἀπαγγέλομεν τὴν θέσιν, εἰς δὲ τοὺς ἄλλους δύο τὴν ἄρσιν διγόργως οὕτω:

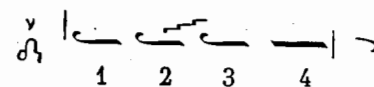
Γύμνασμα 14ον.

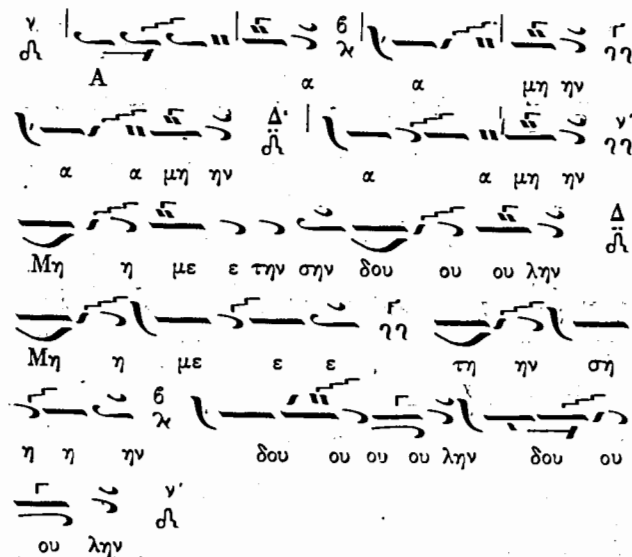
Ἄτερον ὁμοιον.

91. Τὸ τρίγοργον διαιρεῖ τὸν χρόνον εἰς τέσσαρα, διότι γράφεται μεταξὺ τεσσάρων χαρακτήρων εἰς τὸν δεύτερον. Καὶ εἰς μὲν τὸν πρῶτον κρούομεν καὶ ἀπαγγέλλομεν τὴν θέσιν, εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς τρεῖς ἀπαγγέλλομεν τὴν ἄρσιν τριγόργως οὕτω:

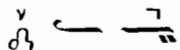
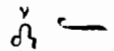

Γύμνασμα 15ον.

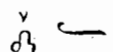
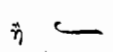

92. Ἐκ τῶν δώδεκα ἐγγρόνων σημείων τὸ Ἄργον γ τὸ Ἀργότερον καὶ Διάργον λέγονται καὶ ἑτερόχρονα σημεία, διότι ἐκτὸς τοῦ δ τι ἀπαγγέλλονται

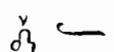
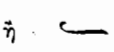
εις την ἄρσιν τοῦ χρόνου ὡς ἀπλοῦν γοργόν Γ, ισχύουσι καὶ περιπλέον χρόνους.

93. Τὸ Ἀργόν, γ όταν σημειωθῇ εἰς τὴν ἐξῆς γραφὴν κρούομεν τὰ Κεντήματα εἰς τὴν ἄρσιν μετὰ Γοργόν· εἰς δὲ τὸ Ὀλίγον κρούομεν καὶ ἓνα ἀκεραῖον χρόνον, ὡς ἐν τῇ ἐξῆς γραφῇ . ἐπομένως τὸ Ἀργόν ισχύει ἐν Γοργόν Γ καὶ ἐν Κλάσμα.

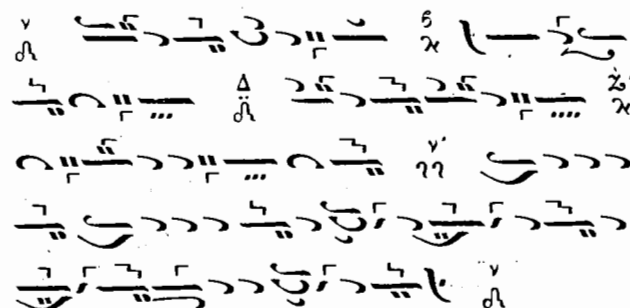
94. Τὸ Ἀργότερον ισχύει ἐπίσης ἓνα γοργόν καὶ δύο ἀκεραίους χρόνους· ἦτοι δύο ἀπλᾶς ἐν τῇ ἰδίᾳ γραφῇ οὕτω.

 ἦ

95. Καὶ τὸ Ἀργότατον (ἢ διάργον) ισχύει ἐν Γοργόν καὶ τρεῖς ἀκεραίους χρόνους οὕτω :

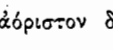
 ἦ

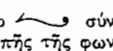
Γύμνασμα 16ον.

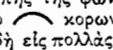

96. Ἡ ἀναπνοὴ σημαίνει ἡμισυ χρόνον ἄρσεως ἄνευ φωνῆς. (δηλ. εἶνα ἡ ἄρσις τῆς Σιωπῆς, ἣτις χρησιμεύει διὰ τὴν ἀναπνοὴν τοῦ ψάλλοντός εἰς διαφόρους ἀτελεῖς καὶ ἐντελεῖς καταλήξεις παντὸς μουσικοῦ μαθήματος.

97. Ὁ Σταυρὸς +, σημαίνει ἐν τέταρτον ἄρσεως τοῦ χρόνου τῆς σιωπῆς, ἄνευ ὅμως διακοπῆς τοῦ χρόνου.

98. Καὶ ἡ Κορωνίς. β ἡ ὁποία σημαίνει ἀόριστον διάρκειαν τοῦ χρόνου, κατὰ βούλησιν τοῦ ψάλλοντος.

α) Τὸ σημεῖον τοῦτο σύνδεσμος λέγεται, διότι συνδέει δύο φωνάς, αἱ ὁποῖαι ἀπαγγέλλονται ἄνευ διακοπῆς τῆς φωνῆς.

β) Τὸ σημεῖον τοῦτο κορωνίς λέγεται, τυγχάνει ἐκ τῶν σημείων τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς πολλὰς γραμμάς τῆς ἡμετέρας μουσικῆς ἐκτελεῖται καὶ δὲς ὑπάρχει τὸ προσεθέσθαι κατ' ἀνάγκην ὡς λίαν παραστατικὸν ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ἱερᾶς ἡμῶν ψαλμωδίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ IB'.

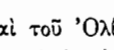
Περὶ λεπτομεροῦς ἐνεργείας

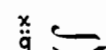
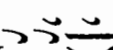
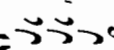
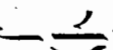
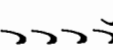
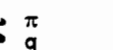

πάντων τῶν ἐκφραστικῶν σημεῖων δι' ὧν κανονίζεται συγχρόνως καὶ ἡ ὀρθογραφία τῆς μουσικῆς διὰ γενικῶν ὀριστικῶν κανόνων.

A'.

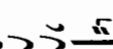

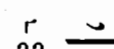

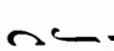
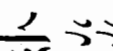
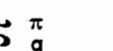

99. Ἡ Ὁξεῖα α) (τὸ καὶ ψηφιστὸν λεγόμενον), χρησιμεύει ἐν τῇ μελωδίᾳ διὰ τονισμόν τῆς φωνῆς. Γράφεται δὲ πάντοτε κάτωθεν τοῦ, Ἰσου, τοῦ Ὀλίγου, καὶ τῆς Πεταστῆς.

B'.

100. Ὅταν ἡ Ὁξεῖα σημειωθῇ κάτωθεν τοῦ Ἰσου, καὶ τοῦ Ὀλίγου πρὸς τονισμόν αὐτῶν, πρέπει νὰ ἐπονται πάντοτε δύο ἢ τρεῖς ἢ καὶ περισσότεροι κατιόντες χαρακτῆρες οὕτω :

Με ε γα Κυ ρι ε το μυ στη η ρι ι ον

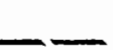
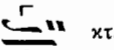
Καὶ ἑτέρα γραμμὴ

Μη αν τα νε λη ησαπ ε ε μου Κυ υ υ

ρι ε Κυ ρι ε

Γ'.

101. Ἐν τῇ ἐξαιρετικῇ ταύτῃ γραφῇ ἡ Ὁξεῖα τονίζει τὸ Ὀλίγον, τὰ δὲ Κεντήματα οὐδέποτε τονίζονται, οὔτε καὶ συλλαβὴν δέχονται, ἀλλ' ἀπαγγέλλονται πάντοτε ἡπίως (λεπτὰ).

102. Διὰ νὰ ἐννοηθῇ τελείως ἡ ἀπαγγελία τῆς ἀνωτέρω γραφῆς, ἀναλύομεν αὐτὴν διὰ τῶν ἐξῆς τριῶν γραμμῶν :

α)   κτλ.
αν τα νε ε

α) Ἡ Ὁξεῖα καὶ ἡ βαρεία τῆς μουσικῆς ἀντικαθιστοῦν τοὺς τόνους τοῦ κειμένου, εἰς τὴν μελωδίᾳ, τὸ ὁποῖον εἶναι γεγραμμένον ἄνευ τόνου

β) π
 q $\kappa\tau\lambda$.
 $\alpha\nu$ $\tau\alpha$ $\nu\epsilon$ ϵ ϵ

γ) $\frac{\pi}{q}$ $\kappa\tau\lambda.$

 Δ'

103. "Όταν ἡ Ὁξεῖα εἶναι γεγραμμένη μετὰ τοῦ Κλάσματος κάτωθεν τῆς Πεταστῆς οὕτω : $\frac{\pi}{q}$, σημαίνει ἀπαραλλάκτως τὴν γραφὴν ταύτην.

¶ (ἴδε Γύμνασμα IB'). ἥτις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὀρθωτέρα τῆς πρώτης κλασσικῆς γραφῆς, διότι ἡ 'Οξεῖα μετὰ τὸ Κλᾶσμα δὲν ἔχει θέσιν ἐν τῇ Πεταστῇ ἥτις ἔχει τὸν τονισμόν της.

E'

104. Τὸ Ὀλίγον τονίζει τὸ Ἴσον, ὅταν γραφῇ κάτωθεν αὐτοῦ οὕτω :

[illegible]

καὶ εἰς ἕτερον κράτημα

π
9
|ε ε |ε |ε γα γα |ε |ε |ε γα γα |ε |ε |ε γα γα |ε

$$\begin{array}{ccc} \pi & & \pi \\ \hline \varepsilon & \mu\varepsilon & \gamma\alpha \end{array} \quad \begin{array}{c} 9 \\ 9 \end{array}$$

105. Εἰς τὴν ἀνωτέρω σύνθεσιν τοῦ Ἰσοῦ μετὰ τοῦ Ὀλίγου δέον ν' ἀκολουθῇ καὶ ἕτερον Ἰσον, ἵνα προσδοθῇ ὑπὸ τοῦ Ὑάλλοντος ὁ ἀπαιτούμενος τονισμὸς εἰς τὸ πρῶτον Ἰσον. Ἡ σπάνεια αὕτη γραφή εἶναι ἐν χρήσει μόνον εἰς τὰ κρατήματα. Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐξ ὧν τῶν ἀρχαίων μελῶν εἰς τὰ ὁποῖα οὐδαμοῦ ἐμφανίζεται. Ἐὰν ὁμως παρασθῇ ἀνάγκη ἐφαρμογῆς τῆς γραφῆς ταύτης ὁ μελοποιεῖς δύναται νὰ γράψῃ αὐτὴν οὕτως :

Δ $\overline{\alpha}$ $\overline{\phi\epsilon}$ $\overline{\sigma\iota\nu}$ $\overline{\alpha}$ $\overline{\mu\alpha\rho}$ $\overline{\tau\iota}$ $\overline{\omega\nu}$
 Δ $\overline{\kappa\upsilon}$ $\overline{\rho\iota}$ $\overline{\epsilon\epsilon}$ $\overline{\lambda\epsilon}$ $\overline{\eta\sigma\omicron\nu}$

ΣΤ'.

106. Ἡ Βαρεῖα \ τονίζει τὸν ἔμπροσθεν αὐτῆς χαρακτῆρα οὕτω :

$$\begin{array}{cccccccccccc} \pi & \hookleftarrow & \xrightarrow{\alpha} & \hookleftarrow & \xrightarrow{\alpha} & \hookleftarrow & \xrightarrow{\alpha} & \hookleftarrow & \xrightarrow{\alpha} & \hookleftarrow & \xrightarrow{\alpha} & \hookleftarrow \\ q & & & & & & & & & & & \\ & A & \alpha & \gamma & \alpha & K & \alpha & \gamma & \alpha & 0 & 0 & 0 & 0 \end{array}$$
$$\begin{array}{ccccccc} \zeta & \Delta & \zeta & \zeta & \zeta & \zeta & \pi \\ \delta & \delta & \zeta & \zeta & \zeta & \zeta & q \\ 0 & \Theta \varepsilon & \varepsilon & \varepsilon & \varepsilon & \varepsilon & \end{array}$$

Ἔτερον παράδειγμα μετὰ διγόργου

π
 q

A α μ η ν λ ε ε ε ε γ ω δ

ρ_1 ε $\frac{\pi}{q}$ 0 0 0 0 $\Theta \varepsilon$ 0 0 0 0 σ

$$Z_{0\zeta}$$

107. Ἡ Πεταστή παίζει μέγαν ρόλον ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν μελῶν τῆς μουσικῆς τόσο ἐν ταῖς σύντομα μέλῃ, ὅσον καὶ ἐν ταῖς ἀργαῖς, διότι ἡ ἀνά-
 λυσις αὐτῆς εἶναι ποικίλη τὴν ὁποῖαν ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ πᾶς ἱεροψάλτης. Διὰ
 τοῦτο παραθέτομεν κατωτέρω μερικὰς γραμμάς ὡς παράδειγμα.

α) εἰς τὸ σύντομον τοῦτο μέλος $\frac{\pi}{q}$ $\frac{5}{\eta}$ — — $\frac{5}{\eta}$ $\frac{7}{\eta}$ $\frac{7}{\eta}$
την α δι α φθορως θε

ον λο γον τε κου σαν

Ὡς βλέπομεν ὁ ἔμπροσθεν τῆς Πεταστῆς χαρακτήρ δέον νὰ εἶναι πάντοτε εἰς κατιῶν ὅστις δέχεται καὶ συλλαβὴν. Ἡ ἀνάλυσις δὲ αὐτῆς εἰς τὸ τ ἡ ν

ἀδιαφθόρως ἔχει οὕτως : $\frac{\pi}{q} \frac{f}{\frac{1}{a} \frac{1}{a}}$ εἰς δὲ τὰς

δύο συλλαβάς φ θ ὅ ρ α ς ἡ Πεταστή ἐπέχει τόπον βαρείας ἀντί τῆς γρα-
 φῆς ταύτης ὡς καὶ εἰς τὸ τε κ ο ὕ σ α ν ὁμοίως. Εἰς τὴν περι-
 φθορῳς

πτωσιν ταύτην ἡ Πετασὴ ἀντικαθιστᾷ τὴν βαρεῖαν διότι ἡ γραφὴ αὕτη μὲ
 δύο συλλαβὰς δὲν εἶναι ὀρθή ἐκτὸς ἐὰν γραφῇ οὕτω : $\underbrace{\text{Πετασ}}_{\text{φθο}} \underbrace{\text{ση}}_{\text{ο ρως}}$ ἥτις
 σημαίνει τὴν ἀνάλυσιν τῆς Πετασῆς ὡς καὶ εἰς τὸ τεκοῦσαν ὁμοίως

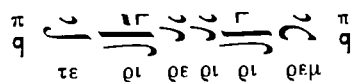
σημαίνει τὴν ἀνάλυσιν τῆς Πεταστῆς ὡς καὶ εἰς τὸ ^{φύσιν} ^{ὅτι} ^{ὅπως} ^τ ^ε ^κ ^ο ^ὑ ^σ ^α ^ν ὁμοίως

"Ετερον παράδειγμα συντόμου μέλους

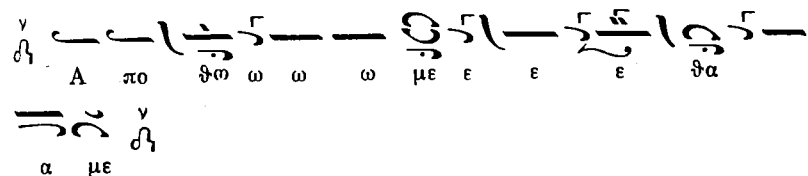
π
9 κτλ.
Του λι θου σφρα γι σθεντος υ πο

Εἰς τὴν γραφὴν ταύτην ἡ Πετασὴ ἐκτελεῖται πλήρως μὲ τὸ πέταγμα πρὸς τὰ ἄνω τῆς ἡμισείας αὐτῆς φωνῆς ἀναλυτικῶς οὕτω :

ἀπαγγέλλομεν τὴν ἄρσιν μὲ μικρὸν ἔντονο πέταγμα τοῦ λάρυγγος πρὸς τὸν οὐρανίσκον καὶ ἐν τῇ γραφῇ ταύτῃ :

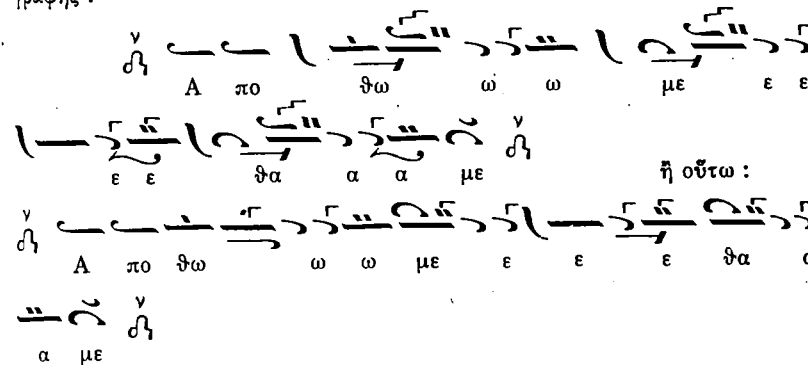

β) Ὅταν δὲ γραφῇ τὸ ἀντικένωμα κάτωθεν ἐνὸς χαρακτήρος μεθ' ἀπλῆς οὕτω :

ζητεῖ τὸν ἐπόμενον χαρακτήρα πάντοτε κατιόντα τὸν ὁποῖον ἀπαγγέλλομεν ὥσπερ κρεμάμενον, καὶ ἄνευ διακοπῆς τῆς φωνῆς.

115. Τὸ ἀντικένωμα μεθ' ἀπλῆς ἐρμηνεύεται ἀναλυτικῶς διὰ τῆς ἐξῆς γραφῆς :

ΙΑ'.

116. Ὁ διπλοῦς Σύνδεσμος ἐνώνει τέσσαρας φωνάς τὰς ὁποίας ἀπαγγέλλομεν ἄνευ διακοπῆς τῆς φωνῆς, οὕτω :

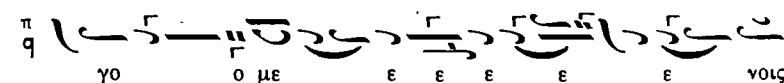
(α) Τὸν διπλοῦν Σύνδεσμον ἐπροσθέσαμεν ὡς νέον σημεῖον διότι εἰς πολλὰς γραμμάς καὶ ἐκτελεῖται.

IB'.

117. Τὸ μικρὸν Ὑφέν , τυγχάνει συνδετικὸν σημεῖον τῆς Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς. Ἀλλ' ἐπειδὴ χρησιμεύει κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν μελῶν τὸ προσθέσαμεν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐκφραστικῶν σημείων ἐνεργεῖ δὲ μεταξὺ δύο ἰσοφώνων χαρακτήρων ἐξ ὧν ὁ δεῦτερος δὲν ἀπαγγέλλεται διὰ συλλαβῆς, ἀλλὰ λογίζεται ὡς κλάσμα ἐπὶ τοῦ πρώτου οὕτω :

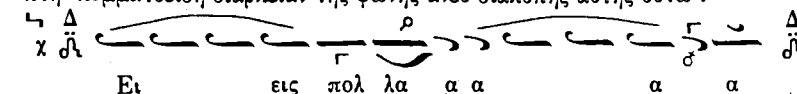

ἢ καὶ ὡς α π λ ἢ κάτωθεν τῆς ἀποστρόφου οὕτω :

ΙΓ'.

118. Τὸ Μέγαν Ὑφέν ἐπίσης συνδετικὸν σημεῖον (τῆς Εὐρ. Μουσ.) ἐνεργεῖ δὲ μεταξὺ τεσσάρων ἰσων φωνῶν αἱ ὁποῖαι ἀπαγγέλλονται με λεπτή κυματοειδῇ διάρκειαν τῆς φωνῆς ἄνευ διακοπῆς αὐτῆς οὕτω :

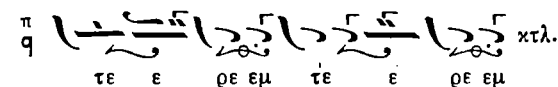

ΙΔ'.

119. Εἰς τὴν ἐνέργειαν ταύτην τοῦ μεγάλου Ὑφέν, τὰ τρία ἴσα λογίζονται πάντοτε ὡς τρεῖς ἀπλοὶ χρόνοι κάτωθεν τοῦ πρώτου ἴσου οὕτω :

ΙΕ'.

120. Τὸ ἐνδόφωνον συνδέει δύο φωνάς ἐξ ὧν ἡ δευτέρα ἀπαγγέλλεται με κλειστὸν τὸ στόμα· χρησιμοποιεῖται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ κράτηματα (τεριρεμ.) οὕτω :

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Περὶ τῶν τριῶν γενῶν

121. Γένος, ἐν τῇ μουσικῇ καλεῖται τὸ εἶδος τοῦ μέλους, ὅπερ ἀποτελεῖται διὰ τῶν ὅλων τῆς μουσικῆς προσόντων. Δηλαδή ἀπὸ κεκανονισμένη κλίμακα διηρημένην εἰς τετράχορδα ἐμπεριέχοντα τοὺς καθορισμένους τόνους, εἴτε φυσικοὺς καὶ ἡμιτόνια, εἴτε ὑπερμείζονας ἡμιολίους καὶ ὑπερῆμιολίους

τόνους, από συστήματα τῶν ἡχων, ἡ και διὰ πάντων τῶν λοιπῶν συστατικῶν τῆς μουσικῆς. Ἐπομένως δυνάμεθα εὐκόλως νὰ διακρίνωμεν τὸ Γένος τῆν μουσικῆς διὰ τῆς διαιρέσεως ἐνὸς τετραχόρδου ἢ πενταχόρδου.

122. Γένος εἰς τὴν μουσικὴν ἔχομεν τρία : Τὸ Διατονικόν, τὸ Χρωματικόν, καὶ τὸ Ἐναρμόνιον.

123. Διατονικὸν γένος λέγεται ὅταν τὸ μέλος βαδίζῃ με κλίμακα φυσικὴν, ἐμπεριέχουσαν τόνους ἀκεραίους, ἥτοι μεζζονας, ἐλάσσονας, καὶ ἐλαχίστους.

124. Χρωματικὸν δὲ γένος λέγεται, ὅταν τὸ μέλος βαδίζῃ με κλίμακα ἐμπεριέχουσαν τόνους μεζζονας, ὑπερμεζζονας, ἡμιολίους, ὑπερῆμιολίους, ἡμιτόνια, τριτημόρια καὶ τεταρτημόρια τοῦ τόνου, ἥτις κλίμαξ λέγεται χρωματική.

125. Ἐναρμόνιον γένος λέγεται ὅταν τὸ μέλος βαδίζῃ με κλίμακα ἐμπεριέχουσαν τόνους καὶ ἡμιτόνια· δηλαδὴ με τετράχορδον 12+12+6.

126. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ Ἐναρμονίου καὶ Χρωματικοῦ γένους εἶναι μεγάλη, ἐνῶ ἡ διαφορὰ μεταξὺ Ἐναρμονίου καὶ Διατονικοῦ γένους εἶναι μικρά, διότι ἡ Ἐναρμόνιος κλίμαξ βαδίζει μᾶλλον διατονικῶς, με μόνην τὴν διαφορὰν ἐπὶ οἱ μὲν τρεῖς φθόγγοι ἄνω Ζω κάτω Ζω καὶ Βου ἀπαγγέλλονται ἡλαττωμένοι εἰς ἡμιτόνια· οἱ δὲ λοιποὶ φθόγγοι τῆς κλίμακος παραμένουν ἀκεραίοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Περὶ φθορικῶν σημείων

127. Οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν μουσικοδιδάσκαλοι, ἰδόντες ὅτι, οἰονδήποτε μελωδία ψαλλόμενον μονοτρόπως ἐπὶ πολλὴν ὥραν τὸ αὐτὸ, προξενεῖ κόπωσην εἰς τὸν ἀκροατὴν, ἐπενόησαν ἐν τῇ μουσικῇ τὰ φθορικά σημεῖα τὰ ὅποια μεταβάλλουσι τὸ ψαλλόμενον μέλος ἀπὸ διατονικὸν (φυσικὸν) εἰς χρωματικὸν ἢ Ἐναρμόνιον καὶ τ' ἀνάπαλιν ἀπὸ χρωματικὸν εἰς διατονικόν. Αἱ γενόμεναι αὗται μεταβολαὶ εἰς τὰ διάφορα μέλη, ἐπέφερον μεγάλην πρόδοον ἐν τῇ τέχνῃ τῆς Μουσικῆς ἢ ὅποια κατανύσσει καὶ τέρπει σήμερον τὰς ψυχὰς τῶν ἐκκλησιαζομένων.

128. Τὰ πρῶτα φθορικά σημεῖα (λεγόμενα καὶ ἔλξεις) εἶναι : ἡ ἀπλὴ Ὑφεσις ρ, ἡ διπλὴ ρ, ἡ ἀπλὴ Δίεσις σ, ἡ διπλὴ σ καὶ ἡ τριπλὴ σ, ἐνεργοῦν μερικῶς, δηλ. μόνον ἐπὶ τοῦ φθόγγου ἐφ' οὗ τίθεται, ἕκαστον, π.χ. ἡ ἀπλὴ ὕφεσις τιθεμένη ἐπὶ τοῦ ρ ὅστις εἶναι τόνος μεζζων (12), ἐλαττώνει τοῦτον

εἰς ἡμιτόνιον (6). Ἡ δὲ διπλὴ ὕφεσις ρ θεωρεῖται ἀχρηστος, διότι, ζητεῖ τὸν φθόγγον μικρότερον τοῦ ἡμιτονίου (δηλ. τεταρτημόριον) ὅστις ἐν καταβάσει δυσκόλως ἐκτελεῖται διὰ ζώσης φωνῆς εἰμὴ μόνον διὰ τοῦ βιολιού.

129. Ἡ ἀπλὴ διέσις τιθεμένη ἐπὶ τοῦ Δι ὅστις εἶναι μεζζων (12) ὑψώνει τοῦτον κατὰ ἓν ἡμιτόνιον ἐπιπλέον (δηλ. 6) καὶ γίνεται (18) λεγόμενος ἡμιόλιος τόνος (τριημιτόνιον).

130. Ἐὰν χρειασθῇ μερικὴ διέσις ἐπὶ τοῦ φθόγγου Γα ὅστις εἶναι ἐλάχιστος τόνος (8) ἡ ἀπλὴ διέσις σ ἐπ' αὐτοῦ δὲν τίθεται διότι εἶναι ἀνεπαρκὴς πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ χρώματος αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο μεταχειρίζομεθα ἰδιαιτέρως διὰ τὸν χρωματισμὸν τοῦ Γα τὴν διπλὴν σ, τριπλὴν σ καὶ ἐξαιρετικῶς διὰ τὸν τέλειον χρωματισμὸν αὐτοῦ τὴν τετραπλὴν διέσιν σσσσ ἥτις μετατρέπει τὸν

ἐλάχιστον τόνον εἰς ὑπερῆμιόλιον, δηλ. τὸν ἀναβιβάζει εἰς 20 μόρια ἐν τῷ τμήματι τῆς κλίμακος.

131. Εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἔλξεων, δεόν νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἐκάστη σημειομένη γραμμὴ διὰ τῆς ὑφέσεως ἢ τῆς διέσεως ἰσχύει 2 μόρια τοῦ τόνου ἐπιπλέον ἐπ' αὐτῶν. Ἐπομένως δύναται τις νὰ διακρίνῃ εὐκόλως τὴν ἐκάστοτε ὑπάρχουσαν διαφορὰν τῶν τονιαίων διαστημάτων, μεταξὺ διατονικῶν, χρωματικῶν ἢ Ἐναρμονίων.

132. Διὸ καὶ παραθέτομεν κατωτέρω τὰ σχήματα ὧν τῶν ἐν χρήσει ἔλξεων :

Σχῆμα ἀπλῆς	ὑφέσεως	ρ	ἡμιτονίου	6	τμημ.
» διπλῆς	»	ρ	ἐλάχιστου τόν.	8	»
» ἀπλῆς	διέσεως	σ		6	»
» διπλῆς	»	σ		8	»
» τριπλῆς	»	σ		10	»
» τετραπλῆς	»	σσσσ		12	»

133. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μερικῶν ἔλξεων, ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Μουσικῇ μας καὶ αἱ γενικάι φθοραὶ, αἱ ὅποια ἐνεργοῦν ἐπὶ ὁλοκλήρων μουσικῶν γραμμῶν καὶ λύνονται (ἀναιροῦνται) δι' ἄλλων φθορῶν ἐτέρου μέλους. Ἡ μεταβολὴ αὕτη λέγεται Παράχορδῆ ἥτις σημαίνει τὴν μετάβασιν ἀπὸ ἐνὸς μέλους εἰς ἄλλο.

134. Αἱ φθοραὶ αὗται εἶναι ἐν ὧν δεκάοκτώ καὶ διαίρουνται εἰς τρία μέρη : Εἰς Διατονικάς, Χρωματικάς καὶ Ἐναρμονίους.

α) Διατονικαὶ εἶναι ὀκτώ : αἵτινες σημειοῦνται ἀνωθεν τῶν ὀκτῶ φθόγγων τῆς πρώτης διατονικῆς κλίμακος τοῦ φθόγγου Νη, διότι ἐκάστη φθορὰ φέρει καὶ τὸ ὄνομα ἐκάστου φθόγγου οὕτω :

ρ ο σ ρ ο ρ σ ρ
νη — πα — βου — γα — δι — κε — ζω — νη (ἄνω).

β) Χρωματικά εἶναι πέντε : φέρει ἐπίσης ἐκάστη φθορὰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ φθόγγου τῆς οὕτω :

ρ σ ρ σ ρ
πα — δι — δι — νη — δι. Καί :

γ) Ἐναρμόνιοι ἐπίσης πέντε : σημειοῦμεν αὐτῶν :

ρ ρ ρ ρ ρ
ζω — κε — γα — δι — κε.

135. Ὅλαι αἱ ἀνωτέρω φθοραὶ, ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ὀκτῶ ἡχους καὶ εἰς ἑτέρα ἐπίεσακτα μελωδήματα.

Διὰ τοῦτο περὶ τῆς ἐνεργείας ὧν τῶν φθορῶν τούτων, γράφομεν λεπτομερῶς εἰς τὸ περὶ ἡχων κεφάλαιον.

Περὶ ἤχων

136. Οἱ Θεόπνευστοι ἡμῶν Πατέρες, οἱ ὅποιοι ἐπλούτισαν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ διὰ ποικίλων ἱερῶν ὑμνωδιῶν, δὲν παρέλλειψαν νὰ ἐφεύρουν δι' αὐτάς καὶ τὴν ἐμπέπουσαν Μουσικὴν πρὸς ἀνωτέραν δόξαν καὶ μεγαλοπρέπειαν τῆς Τρισυστάτου Θεότητος καὶ τῶν μακαρίων Αὐτῆς Θεραπόντων Ἀγίων.

Διό, μεταξύ τῶν μεγάλων ὑμνογράφων, μουσουργῶν καὶ μελωδῶν τῆς Ἐκκλησίας μας ἐνεφανίσθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ'. αἰῶνος καὶ ὁ Μέγας Ὑμνογράφος καὶ μουσικώτατος Πατὴρ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός.

137. Ὁ σοφὸς οὗτος Πατήρ, ὁ καὶ ἐφευρέτης τῆς πρώτης Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς γραφῆς, συλλέξας κατ' ἀρχὰς ὅλας τὰς ὑπαρχούσας τότε ὕμνω-
 δας, ἤτοι: Εἰρμούς, Κανόνας, πλεῖστα τροπάρια, Καθίσματα, Προσόμοια,
 Δοξαστικά, Θεοτοκία καὶ πολλὰ ἄλλα ἰδικῆς του ἐμπνεύσεως, συντάξε τὸ
 μόνον σήμερον ἐν χρήσει ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀκολουθίαις Ἑσπερινοῦ, Ὁρθρου καὶ
 Λειτουργίας Μέγα Βιβλίον, ὀνομάσας τοῦτο Παρακλητικὴν
 καὶ Ὁκτωήχον, διότι καθόριζεν ἐν αὐτῇ ὅλην τὴν ἀνωτέρω ποικιλίαν
 τῶν τροπαρίων εἰς ὅκτω πρωτοτύπους ἤχους, συμφωνῶν πρὸς τὴν ἐννοίαν ἐκά-
 στου κειμένου καὶ πρὸς τὸ μουσικὸν συναίσθημα ἐκάστου μελωδοῦ.

138. Οὗτω λοιπὸν Δεσποζόντας ἤχους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μας ἔχομεν ὁκτῶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους παράγονται καὶ ἄλλα διάφορα μέλη λεγόμενα Ἐπίσρακτα, Κλάδοι, ἢ συστήματα αὐτῶν.

139. Οἱ ὅκτω οὗτοι ἤχου ὥς καὶ ὅλα τὰ παραγόμενα ἐξ αὐτῶν μέλη, ὑπά-
γονται εἰς τὰ τρία Γένη· εἰς τὸ Διατονικὸν Χρωματικὸν καὶ Ἐναρμόνιον
περὶ ὧν λέγομεν λεπτομερῶς ἐν περ. (125).

140. Οἱ δεσπόζοντες πρωτόγονοι ἦχοι, διαιροῦνται εἰς τέσσαρας Κυρίου
ἦτοι εἰς Πρῶτον, Δεύτερον, Τρίτον καὶ Τέταρτον. Οἱ ἕτεροι τέσσαροι ἦχοι
ἐπειδὴ παράγονται ἀπὸ τοῦ πρώτου τέσσαρας λέγονται πλάγιοι. ἦτοι: ἤχος
Πλάγιος τοῦ πρώτου, Πλάγιος τοῦ δευτέρου Πλάγιος τοῦ τρίτου(α)
(οὐδέποτε λέγεται) ἀλλὰ, ἤχος Βαρύς, καὶ Πλάγιος τοῦ τεταρτου.

141. Περί τῆς ἐρμηνείας ἐκάστου ἤχου, ἔρχομεν τὴν γνώμην ὃν ἀρχίσωμεν οὐχὶ ἀπὸ τοῦ Πρώτου ἤχου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Πλαγίου τετάρτου ὅστις εἶναι ὁ κυρίαρχος καὶ ρυθμικώτερος πάντων τῶν μελῶν τῆς τε Ἑκκλησιαστικῆς καὶ Ἑυρωπαϊκῆς μουσικῆς. Ἡ γνώμη μας αὕτη ἐὰν ἐφηρμοζέτο, ἔπρεπε νὰ ἐθεωρεῖτο ὡς ὀρθή, διότι ἀπὸ ἐπιστημονικῆς καὶ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως ἡ διδασκαλία τῆς Μουσικῆς μας δέον ὄν' ἀρχηται ἀπὸ τοῦ Πλαγίου τετάρτου ἤχου καὶ οὐχὶ ἀπὸ τοῦ Πρώτου ὡς ἐγένετο παλαιότερον.

Ἄλλα τελευταίως σκεφθεὶς ὅτι ἡ ἀνωτέρω γνώμη μας, δυνατόν νὰ ἐδί-
δορμῇ συζητήσεων εἰς μερικά πνεύματα ἀντιλογίας εἰς πᾶν κα-
νονικὸν καὶ ὀρθὸν ἀλλὰ ἔλαβον γνώμην καὶ οὕτω ἀρχίσασμεν πάλιν τὴν κατ' ἤ-
χον ἐρμη-
νείαν ἀπὸ τοῦ Πρώτου ἤχου.

(α) Ἡ λέξις πλάγιος, κατὰ μουσικὴν ἔννοιαν, σημαίνει παραγωγὴν φωνῶν, δηλ. πλαγιαίζομεν (καταβαίνομεν) ἐπὶ τὸ βαρὺ τέσσαρας φωνάς καὶ οὕτω παύραγετι ἡ βῆσις πλαγιαίων ἤχου ὥς λέγει καὶ ὁ γενικός κανὼν περὶ πλαγιαίων ἤχων. Τετρατό-
πως καταρρομένοι ἀπὸ τῆν βῶσιν ἐκάστω κυρίου ἤχου, ἐδύσκομεν τὴν βάσιν τοῦ
πλάσιου αὐτοῦ

Περὶ Α' ἤχου

142. Ὁ Πρῶτος ἤχος ἀνήκει εἰς τὸ διατονικὸν γένος καὶ μεταχειρίζεται κλίμακα διαπασῶν τοῦ φθόγγου Πα κατὰ μετὰθεσιν τετρατόνως ἀπὸ τοῦ Κε, ὅστις εἶναι ἡ κυρία βάσις τοῦ Πρώτου ἤχου. Ἀλλ' ἐπεὶ ἡ θέσις τοῦ Κε τυγχάνει ὑψηλὴ καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ψαλοῦν ὅλα τὰ μέλη τοῦ ἤχου τούτου. ἔγινεν ἡ μετὰθεσις αὐτῆς σύμφωνα πρὸς τὴν πορείαν τοῦ λεγομένου Τ ρ ο χ ο ὕ (ἴδε τοῦτον κεχαραγμένον κατωτέρω)

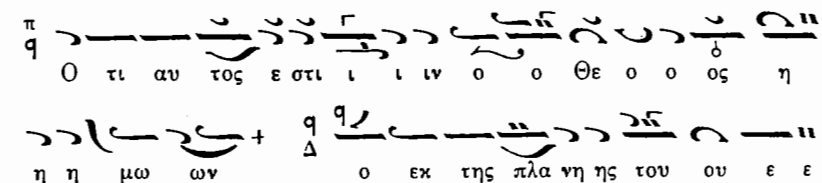
143. Ἀποδείξεις δέ, ὅτι ἡ βάσις τοῦ ἡχου τούτου εἶναι ὁ Κε, βλέπομεν
τοῦτον σημειωθέντα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Ἀναστασιματαρίου εἰς τὸ Κύριε ἐνέκραξα
οὕτω. Ἦχος α'. ⁹ _{κε} ὅστις ἀπαγγέλεται ὡς Πα' δυνάμει τῆς ὑπαρχούσης
φθορᾶς αὐτοῦ

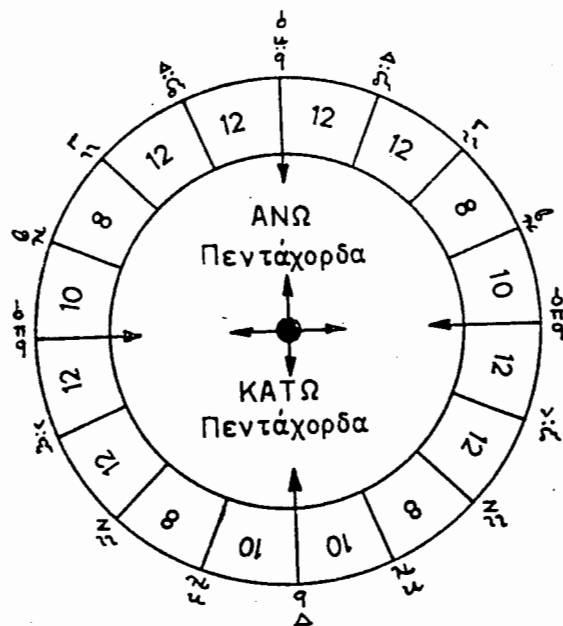
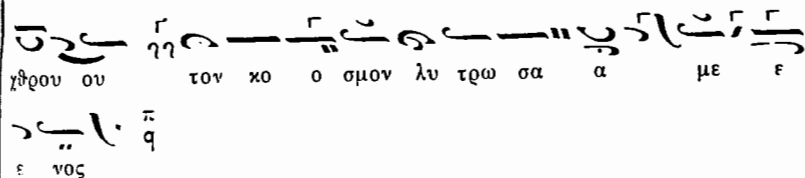
144. Διὰ τοῦτο δέον νὰ γνωρίζομεν ὅτι ἅπαντα τὰ ἐν τῷ Ἀναστασματο-
ρίῳ ὑπάρχοντα σύντομα στιχηματικά μέλη ἦτοι: Κεκραγάριον, Στιχηρὰ τοῦ
Ἑσπερινοῦ Πασαπνοῶντων Στιχηρὰ τῶν Αἰώνων Δοξαστικά, Θεοτοκία ὡς καὶ
ἅπαντα τὰ ἰδιόμελα καὶ Δοξαστικά διαφόρων ἑορτῶν τὰ ὁποῖα εἶναι εἰς Πρωτῶν
τῶν ψάλλοντων μὲ κάποιαν ὑψηλοτέραν βάσιν ἀπὸ τοῦ κανονικοῦ Πα, διότι
ὅλα τ' ἀνωτέρω μέλη δὲν βαδίζουν εἰς ὁλόκληρον διαπασῶν κλίμακα ἀλλ'
ἀνέχονται εἰς τὸ κατὰ διφωνίαν σύστημα οὕτω: Νῆ-Πα-Πα-Βου-Γα-Δι-Γα-
Βου-Γα-Γα-Δι-Κε-Ζω- Κε-Δι- Γα- Γα-Βου- Δι-Δι-Γα-Βου-Πα κλπ.
Ἡ ὑψηλότερα δὲ φθάνουσα φωνὴ εἰς τὸ μέλος τοῦτο εἶναι ἐνίοτε ὁ ἄνω Νῆ,
χωρὶς νὰ ποιῆται κατάληξις εἰς αὐτό. Εἰς τοῦτο δύναται τις νὰ βεβαιωθῇ
εἰς ὅλα τ' ἀνωτέρω μέλη. Ἐὰν τὴ ψάλλων μελος τὴ ἐξ αὐτῶν καὶ ὑπερβῇ
τὸν φθόγγον Νῆ τοῦτο θεωρεῖται ἐκτροχιασμός τοῦ ψαλλομένου μέλους
(*Ἴδε ὡς παράδειγμα τὸ Θεοτοκίον τοῦ α'. ἤχος «Τὴν παγκόσμιον δόξαν»).

145. Ὑπάρχουν δὲ καὶ μαθητὰ ἀνήλικα ἐπὶ τὸν Πρωτὸν ἦσαν
τὰ ὅποια διατηροῦν σταθερῶς ὡς βάνια των τὸν φθόγγον Κε κατὰ τὴν πορείαν
τοῦ λεγομένου Τροχοῦ.

Ταῦτα εἶναι: Τὸ δὲκᾶρχον Δοξαστικὸν τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Παναγίας (15 Αὐγούστου) Θεαρχίῃ νεύματι, τὸ ἄργον Ἰδιόμελον τῶν ἀποστίχων τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Ε΄. Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν Θαυμαστῇ τοῦ Σωτήρος, Ἰακώβου Πρωτοψάλτου, ἡ ἀργὴ Δοξολογία αὐτοῦ (ἡ λεγομένη Τετράφωνος). Τὸ Κοινωνικὸν τῆς Προηγουμένης Λειτουργίας Ἰωάννου τοῦ Κλαδᾶ Λαμπαδαρίου τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐπὶ ἀλώσεως Τὸ Κοινωνικὸν τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως. Ἀὐτῶσι ἐπέστειλε Κύριος, τὸ Τὴν γὰρ σὴν μήνα κλπ.

146. Ἴδου καὶ ἓν σαφέστατον παράδειγμα τῆς πορείας τοῦ τροχοῦ ἐκ τοῦ Ἀναστασιματαρίου. Ἦχος α'.

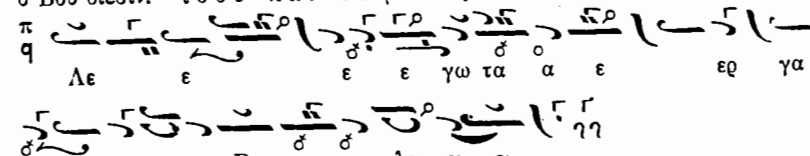
Διάγραμμα κατά τὸν τροχὸν βάσει τοῦ ὁποῖου ψάλλονται ὠρισμένα μαθήματα τοῦ α' ἤχου κατὰ τὴν ἀνωτέρω πορείαν τοῦ τροχοῦ

147. Ἡ διαπασών κλίμαξ τοῦ πρώτου ἤχου σύγκειται ἀπὸ τὰ ἐξῆς τονιαῖα διαστήματα: Πα-Βου ἐλάσσων Βου-Γα ἐλάχιστος, Γα-Δι Μείζων = 30
 10 8 12
 εἶναι τὸ πρῶτον τετράχορδον, Δι-Κε μείζων προσλαμβανόμενος, Κε-Ζω
 12 10
 ἐλάσσων, Ζω-Νη ἐλάχιστος Νη-Πα Μείζων τὸ διάστημα Δι-Κε λέ-
 10 12
 γεται τόνος διαζευκτικός διότι δηλ. χωρίζει τὰ δύο τετράχορδα ἐξ οὗ καὶ κλίμαξ Δι α ζευκτικὴ ἢ Διεζευγμένη.

148. Τὸ πρῶτον καὶ κύριον μέλος τοῦ Πρώτου ἤχου εἶναι τὸ σύντομον Στιχηρικόν, ἀπὸ τοῦ ὁποῖον παράγονται καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ ἤχου τούτου. Βαδίζει δὲ κατὰ διφωνίαν μὲ δεσπόζοντας φθόγγους τὸν Πα καὶ Γα ἢ

τὸν Κε + Νη. Ὁ Κε ὅμως οὗτος ἀπαγγέλεται πάντοτε ὡς Πα φέρων τὴν φθορὰν αὐτοῦ, εἰς ὅλα τὰ τοιαύτης φύσεως μέλη.

149. Τὸ διφώνον τοῦτο μέλος λεγόμενον καὶ δίφωνος ἤχος, εἶναι λίαν λεπτὸν καὶ παρακλητικὸν ἐν τῇ ἐκτελέσει του, τὸ ὁποῖον ὅταν ἐνδιατρίβῃ ἐπὶ πολὺ εἰς τὸν Γα καὶ δὲν ὑπερβαίνει τὸν Δι, τότε οὗτος λαμβάνει ὕψειν καὶ ὁ Βου δίσειν. Ἰδοὺ καὶ τὸ μέλος

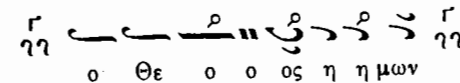
150. Τὸ διφώνον τοῦτο μέλος ἐκτελούμενον μὲ ὕψειν ἐπὶ τοῦ Δι καὶ δίσειν ἐπὶ τοῦ Βου εἰς ἐκτεταμένην γραμμὴν, δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς ἐναρμόνιον μέλος τοῦ Πρώτου ἤχου τὸ ὁποῖον χωρὶς νὰ φορτωθῇ μὲ ὕψεις καὶ δίσσεις ἐπὶ τῶν εἰρημένων φθόγγων, ἐκτελεῖται καὶ μὲ τὴν διαρκὴ ὕφεσιν ἐπὶ τοῦ Γα τὴν σπάθην, ἥτις ὑπάγεται εἰς τὰς ἐναρμονίους φθορὰς.

151. Ἡ Σπάθη οὕσα γενικὴ ὕφεσιν δίσσεις (ὡς εἴπομεν), ἐνεργεῖ ἐπὶ δύο παρακειμένων φθόγγων εἰς οἰονδήποτε φθόγγον ἂν τεθῇ ζητεῖ τὸν πρῶτον ἀνιόντα φθόγγον μὲ ὕψειν καὶ τὸν πρῶτον κατιόντα μὲ δίσσειν, μέχρι τῆς λύσεως (ἀναιρέσεως ταύτης) ὑπὸ ἄλλης φθορᾶς. Ἡ Σπάθη, ὅταν τεθῇ

ἐπὶ τοῦ Κε καὶ τὸ μέλος κατέρχεται μέχρι τοῦ Πα, τότε λέγεται μέλος ἐναρμόνιον τοῦ πλ. α'. ἤχου, τὸ λεγόμενον Μινόρε Εὐρωπαϊστί. Ἡμεῖς ὅμως τὸ ἰνομάζομεν Ἑλληνιστί Σπάθιον μέλος (α').

152. Συνεχίζοντες τὴν ἐρμηνείαν τοῦ διφώνου μέλους τοῦ α'. ἤχου ἀναφέρομεν καὶ τὴν ἐξῆς πορείαν αὐτοῦ.

Τὸ μέλος τοῦτο πλὴν τῆς φυσικῆς του πορείας ἥτις φθάνει ὡς εἴπομεν μέχρι τοῦ ἄνω Νη καὶ οὐχὶ πέραν τούτου ψαλλόμενον ἐν ἀναβάσει ζητεῖ τὸν Ζω ἐν ὕψει εἰς α κατερχόμενοι εἰς τὸν Γα μὲ τὸν Δι ἐπίσης ἐν ὕψει, εὐθὺς ἀκούομεν σχηματιζόμενον ἐν τετράχορδον καθαρῶς χρωματικόν. Π.χ.

Καταλήξεις τοῦ μέλους

153. Τὸ ἐν λόγῳ σύντομον Στιχηρικὸν μέλος τοῦ πρώτου ἤχου ποιεῖ καταλήξεις ἀτελεῖς μὲν εἰς τὸν Πα, Γα ἐνίοτε εἰς τὸν Δι ἐντελεῖς δὲ εἰς τὸν Πα, εἰς τὸν κάτω Ζω φυσικῶς καὶ εἰς τὸν κάτω Δι, ὅστις πολλάκις καταλήγει καὶ ὡς Πα κατὰ τὴν πορείαν τοῦ τροχοῦ (ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω) καὶ τελικὰς εἰς τὸν Πα.

154. Εἰς τὸν Πρῶτον ἤχον ἔχομεν καὶ τὸ ἀργὸν Στιχηρικὸν μέλος εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάγονται τὸ ἀργὸν Κεκραγάριον Ἰακώβου πρωτοψάλτου καὶ

(β) Ἰδε καὶ τὴν γραμμὴν «Κολυμβεῖ ἡ γλῶσσα μου» εἰς τὸν πολυέλαιον «ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος», Χουρμουζίδου Χαρτοφύλακος ἤχος γ' Γα.

άρκετά άλλα τὰ ὅποια ἀπαριθμοῦμεν (παρ. 147) Τὸ μέλος τοῦτο, ἐκτὸς τοῦ ὅτι μεταχειρίζεται ὁλόκληρον τὴν διατονικὴν διαπασῶν κλίμακα τοῦ Πα, προχωρεῖ καὶ πέραν αὐτῆς τόσον ἐπὶ τὸ δξὺ ὅσον καὶ ἐπὶ τὸ βαρὺ Διὰ τὸν λόγον δὲ τῆς ἐκτάσεως τοῦ μέλους τούτου, δυνάμεθα νὰ τὸ κατατάξωμεν εἰς τὸ δις διαπασῶν σύστημα μικτὸν μετὰ τοῦ συστήματος τοῦ τροχοῦ.

155. Μεταξὺ τῶν ἀργῶν τούτων μελῶν, ἐξαίρεσιν ἐμφανίζει τὸ ἰδιόμελον «Θαυμαστὴ τοῦ Σωτῆρος» (τῆς Μ. τεσσαρ.) τοῦ ὁποίου τὸ μέλος ἐκτείνεται μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς δις διαπασῶν κλίμακος (Δι) Δι' αὐτὸν δὲ τὸν λόγον λέγομεν καὶ περὶ τοῦ συστήματος τούτου.

156. «Ὅλα τ' ἀργὰ Στιχηραρικά καὶ ὠρισμένα Παπαδικὰ μέλη τοῦ πρώτου ἤχου, ὡς καὶ τινες Καλοφωνικοὶ Εἰρμοί, ἔχουσιν ὡς βάσιν τὸν Κε, τὰ ὅποια ψάλλονται κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Τροχοῦ.

157. Τὸ δεύτερον κύριον μέλος τοῦ Πρώτου ἤχου, εἶναι τὸ σύντομον Εἰρμολογικὸν καὶ τὸ ἀργόν.

Τὸ μὲν σύντομον, ἀνήκει εἰς τὸ κατὰ τριφωνίαν ἢ τετράχορδον σύστημα, διότι τὰ μέλη αὐτοῦ ὀδεύουσι ἐπὶ ἐνὸς τετραχόρδου ἤτοι : ἀπὸ τοῦ Πα μέχρι τοῦ Δι. οὕτως:

Γ
X
π
q

Θε ος Κυ ρι ος και ε πε φα νεν η μιν ευ λο γη

με νος ο ερ χο με νος εν ο νο μα τι Κυ ρι ου

158. Τὸ μουσικὸν τοῦτο παράδειγμα, ἐπειδὴ μᾶς δεικνύει ὅλην τὴν πορείαν τῶν συντόμων εἰρμολογικῶν μελῶν τοῦ Πρώτου ἤχου, δυνάμεθα βάσει τούτου νὰ μελετήσωμεν εὐχερῶς καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα παρόμοια μέλη ἐν τῷ Ἀναστασιματικῷ Εἰρμολογίῳ καὶ ἐν ἄλλοις βιβλίοις. Κατὰ τὴν μελέτην ὅμως τούτων, δεόν νὰ γνωρίζωμεν ὅτι εἰς ὅλα ἀνεξαίρετως τὰ μέλη ταῦτα, ὁ φθόγγος Ζω ἀπαγγέλεται τὸ πλεῖστον ἡλαττωμένος με ὕφεισιν. Πλὴν, ὅταν τὸ μέλος προχωρήσῃ μέχρι τοῦ Νη τότε ὁ Ζω ἀπαγγέλεται φυσικῶς. Τὴν λεπτομέρειαν ταύτην οἱ διδάσκαλοι ἡμῶν δυστυχῶς παρέλειψαν νὰ σημειώσουν ἥτις ἔτο ἀπαραίτητος.

(Ἰδε ἀνωτέρω σημειουμένην τὴν ὕφεισιν εἰς τὸν Ζω)

159. Αἱ καταλήξεις τοῦ μέλους τούτου εἶναι αἱ ἐξῆς : Ἀτελεῖς μὲν εἰς τὸν Πα, Δι ἐνίοτε εἰς τὸν Γα καὶ σπανίως εἰς τὸν Βου (ὅστις, εἰς τὰ μέλη τοῦ Πρώτου ἤχου ἀκούεται διάφωνος), ἐντελεῖς εἰς τὸν Πα, συνάκεις εἰς τὸν κάτω Ζω φυσικῶς σπανίως εἰς τὸν κάτω Δι φυσικῶς (ὡς ὑπάρχει εἰς τὸν κανόνα τοῦ Πάσχα ἐν τῇ Μεγ. ἐβδομάδι Γεωργίου Ραιδεστηνοῦ εἰς τὸ τροπάριον Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτὸς εἰς τὴν λέξιν κατὰ χθόνια) καὶ τελικὰς εἰς τὸν τὸν Πα (β).

(β) Αἱ ἀνωτέρω καταλήξεις εἶναι καθορισμέναι ἀποκλειστικῶς διὰ τὸ μέλος τοῦτο τὸ ὅποιον δὲν ἐπιδέχεται ἄλλας καταλήξεις πέραν τοῦ Δι. Ἀναφέρομεν τοῦτο, διότι ὑπάρχουσι τινὲς τῶν ἱεροψαλτῶν οἱ ὅποιοι εἴτε ἐν γνώσει εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ, ἀναμινύουσιν εἰς αὐτὸ καὶ ἄλλας καταλήξεις αἱ ὅποια καταστρέφουσι τὴν φυσικότητα τοῦ μέλους τούτου.

Γενικὴ ἀποφίς

160. Ἀπαντα τὰ σύντομα εἰρμολογικὰ μέλη ὅλων τῶν ἤχων, ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται λίαν εὐκόλα, ἀλλ' ὅταν τις θελήσῃ νὰ τὰ ἐκτελέσῃ πιστῶς, ὅθ' συναντήσῃ ἀρκετὰς δυσκολίας. Διότι ταῦτα ἐμελοποιήθησαν λίαν ἐντέχνως ὑπὸ διαφόρων ὑμνογράφων μελωδῶν καὶ μουσικῶν συμφώνως πρὸς τὰ ρυθμικὰ μέτρα τῆς ποιήσεως ἐκάστου Εἰρμοῦ. ὡς παράδειγμα δὲ τούτου φέρομεν. Τοὺς Ἰαμβικούς κανόνas μετὰ τῶν Εἰρμῶν τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων Ἐσωσε λαὸν, τῶν Θεοφανείων Στίβει θαλάσσης τῆς Πεντηκοστῆς Χαίροις Ἀνασσα καὶ πολλὰ ἄλλα ὑπάρχοντα ἐν τῷ Εἰρμολογίῳ.

161. Ἀπαντὰ γενικῶς τὰ σύντομα Εἰρμολογικὰ μέλη λέγονται ἐμμελῆς ὁμιλία ἔγχρονος. Ἐχομεν δὲ καὶ ἄχρονον τοιαύτην εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγονται ὅλα τὰ ἀπαγγελλόμενα ἐμμελῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἥτοι : Ἀπόστολος, Εὐαγγέλιον, Εἰρηνικά, ἐκφωνήσεις, ἀναγνώσματα καὶ ὅλα τὰ παρόμοια τῶν ὁποίων ὁ χρόνος εἶναι ἐλεύθερος.

164. Τὸ δὲ ἀργὸν εἰρμολογικὸν μέλος τοῦ πρώτου ἤχου, ἐπειδὴ ἐκτείνεται εἰς τὰς μουσικὰς γραμμάς του καὶ εἶναι πλούσιον εἰς μουσικὴν τέχνην, ὀνομάσθη ἀργόν, διότι διαφέρει κατὰ πολὺ ἀπὸ τοῦ σύντομον αὐτοῦ τὸ ὅποιον ὡς λέγομεν καὶ κατωτέρω εἶναι μία ἐμμελῆς ὁμιλία ἔγχρονος ἐπίσης ἐντεχνος.

163. Τὸ ἀργὸν τοῦτο μέλος τυγχάνει ὁμοιον εἰς τὰς πρώτας καταλήξεις τοῦ συντόμου αὐτοῦ ὅπερ ὀδεύει κλασσικῶς ἀπὸ τοῦ Πα μέχρι τοῦ Δι. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἀργὸν αὐτοῦ ἐκτείνεται πέραν τοῦ Δι μέχρι τοῦ ἄνω Πα καὶ ποιεῖ διαφόρους καταλήξεις εἰς ἄλλους φθόγγους, ἀνάγεται τοῦτο εἰς τὸ διαπασῶν σύστημα.

164. Εἰς τὸ μέλος τοῦτο, ὑπάρχοντα πολλὰ ἀργὰ καὶ ἐντεχνα μαθήματα ἥτοι : Εἰρμοὶ τῶν κανόνων χρησιμοποιοῦμενοι καὶ ὡς Καταβασαί εἰς τὰς διαφόρους Δεσποτικὰς καὶ Θεομητορικὰς ἑορτάς, κανόνες, καθίσματα, προσόμοια, ἀντίφωνα καὶ ἄλλα τὰ ὅποια ὑπάρχουσιν ἐν τῷ Εἰρμολογίῳ τῶν Καταβασίων(α).

Ἑτέρα λεπτομέρεια

165. Ὅλα γενικῶς τὰ ἀργὰ εἰρμολογικὰ μέλη, ἔχουσι τὴν αὐτὴν μουσικὴν ποιικιλίαν καὶ ἐκτασιν ἣν ἔχουσι καὶ τὰ σύντομα Στιχηραρικά. Ἀλλ' ἡ μεταξὺ τῶν διαφορὰ διακρίνεται μεγάλως καὶ εἶναι ἡ ἐξῆς. Τὰ μὲν ἀργὰ εἰρμολογικὰ μέλη, ἐπειδὴ ὀδεύουσι ἐφ' ὁλοκλήρου κλίμακος ἥτοι : ἀπὸ τοῦ Πα μέχρι τοῦ ἄνω Πα, ἀνάγονται ταῦτα εἰς τὸ Διαπασῶν σύστημα, εἰς δ' ὑπάγονται καὶ ἀρκετὰ ἀργαὶ Δοξολογίαι, ἔχουσαι τὴν ἰδίαν μουσικὴν ποιικιλίαν καὶ ἐκτασιν. Τὰ δὲ σύντομα Στιχηραρικά μέλη τοῦ πρώτου ἤχου ἐπειδὴ ὀδεύουσι εἰς ὠρισμένas κλασσικὰς καταλήξεις, ἀπὸ τοῦ Πα μέχρι τοῦ Γα καὶ οὐχί

(α) Ἡ μόνη συμβουλὴ μᾶς πρὸς τοὺς ἐπαγγελομένους νεαροὺς ἱεροψάλτας εἶναι : Νὰ ἐγκύψουν εἰς τὴν ἀληθῆ καὶ σταθερὰν μελέτην τόσον τοῦ Ἀναστασιματικοῦ ὅσον καὶ τοῦ Εἰρμολογίου διότι, τὰ δύο ταῦτα βιβλία, εἶναι τὰ μόνα βασικά καὶ πλούσια μουσικῶς, τὰ ὅποια εἶναι ἀρκετὰ νὰ διαφωτίσουν καὶ νὰ ἀναδείξουν πάντα ἱεροψάλτην ἐπιδιδόνοντα τὴν προόδον του ἐν τῇ μουσικῇ. Μὴ ἐφαρμοζόμεν ἡ ἀνωτέρω συμβουλὴ μας, θὰ βαδίξῃ ἑκαστος ψάλλον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν αἰώνιον καὶ ὀφιστάμενον ἐπὶ μουσικὸν ἐκτροχιασμόν, ὅστις λέγεται καὶ ἐμπαίγμος πρὸς τὸ Θεῖα.

πέραν τούτου, ἀνάγονται ταῦτα εἰς τὸ κατὰ διφωνίαν σύστημα, ἐξ οὗ καὶ Δίφωνος ἤχος Πρῶτος λέγεται. Ἡ δὲ διαφορὰ μεταξύ τῶν εἰρημένων μελῶν τοῦ Πρώτου ἤχου διακρίνεται εὐθὺς ἐν τῇ ἐκτελέσει των, καθ' ἣν νομίζει τις, ὅτι ἀκούει δύο διαφορετικούς ἤχους ἐνθ' εἶναι εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἤχος.

166. Τὸ τρίτον μέρος τοῦ Πρώτου ἤχου εἶναι τὸ λεγόμενον Παπαδικὸν εἰς τὸ ὅποιον ὑπάγονται ὅλα ἐν γένει τὰ λίαν ἀργὰ μέλη ἤτοι: Χερουβικά, Κοινωνικά καὶ Καλοφωνικοὶ εἰρμοί, ψαλλόμενοι κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ ἀντιδῶρου. Παπαδικὸν δὲ ὠνομάσθη διότι ψαλλόμενον τὸ Χερουβικὸν ἐπὶ 5-8 λεπτά πρέπει ὁ Λειτουργῶν ἱερεὺς νὰ ἔχη τὴν διάρκειαν ταύτην ἵνα δυνήθῃ νὰ ἀναγνώσῃ τὰς ὑπαρχούσας μεγάλας εὐχὰς τοῦ Χερουβικοῦ ὕμνου καὶ ἐτοιμασθῇ συγχρόνως διὰ τὴν ἐξοδὸν τῆς Μεγάλης Εἰσόδου τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

167. Τὰ Χερουβικά καὶ Κοινωνικά τοῦ Πρώτου ἤχου ἐπιδέχονται μεγάλην μουσικὴν ποικιλίαν, ἀλλ' ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ἤχου των, ἵνα μὴ ἀπωλεσθῇ ἡ κυριότης τοῦ μέλους αὐτῶν. π.χ. ψαλλόμενον Χερουβικὸν ἢ Κοινωνικὸν εἰς πρῶτον ἤχον, δέον νὰ βαδίζῃ ὡς ἐξῆς: α) Νὰ ἔχη δεσπόζουσαν βᾶσιν τὸν Πα, με ἀτελεῖς καταλήξεις εἰς τὸν Γα, κάτω Ζω φυσικὸν, κάτω Δι φυσικόν, ἄνω Δι. καὶ ἄνω Ζω φυσικοὺς καὶ ἐνίοτε εἰς τὸν Βου, (ὅστις παρ' ὅλην τὴν διαφορίαν του εἰς τὰ μέλη τοῦ α' ἤχου, γίνεται πρὸς στιγμὴν ἀνεκτὸς ἐν τῇ ἀκοῇ. Ἐντελεῖς εἰς τὸν Πα-Δι-Ζω φυσικὸν καὶ ἄνω Πα, καὶ τελικὰς εἰς τὸν κάτω Πα ἢ Κε. ἀπαγγελλόμενον ὡς Πα δυνάμει τῆς φθορᾶς αὐτοῦ.

168. Ὑπάρχουσι τινὰ Κοινωνικά τὰ ὁποῖα ὀδεύουσι κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Τροχοῦ διατηροῦντα ὡς βᾶσιν τὸν Κε ἀπαγγελλόμενον ὡς Πα. Περί αὐτῶν λέγομεν ἐν παρ. (147).

169. Εἰς τὰ Παπαδικὰ μέλη τοῦ α' ἤχου ὁ Κε δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιῇται συχνάκις, ἀλλὰ μόνον εἰς ἀτελεῖς καταλήξεις αὐτῶν διότι ὁ Κε ἀκούομενος πολλάκις εἰς τὰ μέλη τοῦ α' ἤχου παύει οὗτος νὰ λέγεται ἤχος Πρῶτος, ἀλλ' ἤχος πλάγιος τοῦ α'. τοῦ ὁποίου ἡ μουσικὴ πορεία εἰς τὰ μέλη αὐτοῦ εἶναι διαφορετικὴ ἢν θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

170. Τὴν δὲ διαφορὰν μεταξύ τῶν δύο ἤχων, Πρώτου καὶ Πλαγίου Πρώτου δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς τὰ χερουβικά τῆς ἐβδομάδος Πέτρου Λαμπαδαρίου Γρηγορίου Πρωτοψάλτου τὰ λεγόμενα μέγιστα καὶ εἰς τὰ ἕτερα ἀργοσύνομα αὐτοῦ, τὰ ὠνομασθέντα τῶν Κυριακῶν.

171. Ἐὰν τινὰ Χερουβικά ἄλλων μουσικῶν ποιῶσι συνεχῶς καταλήξεις εἰς τὸν Κε, τοῦτο θεωρεῖται κατάχρησις τῆς πορείας τοῦ Πρώτου ἤχου. Ἐκτάκτως δέ, ἐπιτρέπεται εἰς τὰ μέλη ταῦτα μία ἐντελής καταλήξις εἰς τὸν Κε ἀπαγγελλόμενον καὶ τοῦτον ὡς Πα ἐν τῇ λέξει Τριάδι καὶ εἰς τὸ Μέριμνα ὡς τελικὴ καταλήξις σημαίνουσα τὴν βᾶσιν τοῦ συστήματος τοῦ Τροχοῦ.

172. Αἱ πρῶται φθοραὶ ἐν χρήσει εἰς τὰ μέλη τοῦ Πρώτου ἤχου εἶναι δύο. ἡ τοῦ Πα καὶ ἡ τοῦ Κε, αἵτινες τιθέμεναι ἐπὶ τινος φθόγγου, ἀπαγγέλλεται εἰς αὐτὸν τὸ ὄνομα τῆς φθορᾶς ἥτις ἀναιρεῖται δι' ἄλλης εἰς περίπτωσιν μεταβολῆς ἄλλου μέλους.

173. Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ὠνόμαζον τὸν πρῶτον ἤχον Μέλος δώριον, ὅπερ ἐψάλλον οἱ Δωριεῖς εἰς διαφόρους χαρμολύτους ἐορτάς.

174. Δέον νὰ γνωρίζωμεν ὅτι, τὰ μέλη ἐκάστου ἤχου ψάλλονται καὶ εἰς τὰ τρία γένη εἰς τὸ Διατονικόν, Χρωματικόν καὶ Ἐναρμόνιον-α) Ἀπαντα τὰ

ψαλλόμενα διατονικῶς με βᾶσιν τὸν Κε ἀπαγγελλόμενον πάντοτε ὡς Πα, ὡς εἴρηται, ἀνήκουσιν εἰς ἤχον Πρῶτον διατονικόν. Π.χ. τὸν «Συνάναρχον Λόγον», «Τῷ Σωτῆρι Θεῷ», τὸ «Ἴππον καὶ ἀναβάτην» καὶ ὅλα τὰ παρόμοια αὐτῶν, εἴτε συντόμως ψάλλονται εἴτε ἀργῶς, ἀνήκουσιν εἰς τὸν Πρῶτον ἤχον καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Πλάγιον τοῦ Πρώτου ὡς εἶναι ἐντεταγμένα. Διότι τὰ τοιαύτης φύσεως μέλη, ὀδεύουσιν εἰς τὸ κατὰ διφωνίαν σύστημα τοῦ Πρώτου ἤχου. Ἀντιθέτως δέ, ἅπαντα τὰ Εἰρμολογικά μέλη σύντομα καὶ ἀργὰ ἀνήκουσιν εἰς τὸν Πλάγιον τοῦ Πρώτου ἤχον, ἐξ οὗ καὶ τὸ μέρος τοῦτο λέγεται κατὰ τριφωνίαν σύστημα διότι δὲν συμφωνεῖ πλήρως μετὰ τὸ πρῶτον.

β) Τὸ «Τὸν τάφον σου Σωτῆρ» ἢ τὸ «Χορὸς ἀγγελικὸς», ὡς Κάθισμα, εἶναι ἐπεῖσα καὶ τὸν μέλος, ὅπερ ἀνήκει εἰς τὸν Χρωματικὸν Πρῶτον ἤχον. Καί :

γ) Εἰς τὸν Ἐναρμόνιον Πρῶτον ἤχον ἀνήκει τὸ Σπάθιον μέλος, ἐπίσης ἐπεῖσα καὶ τὸν ὅπερ ἔχει βᾶσιν τὸν Κε φέροντος τὴν σπάθην περὶ τῆς ὁποίας λέγομεν λεπτομερῶς ἐν παρ. (151).

Περὶ τοῦ Βου ἤχου

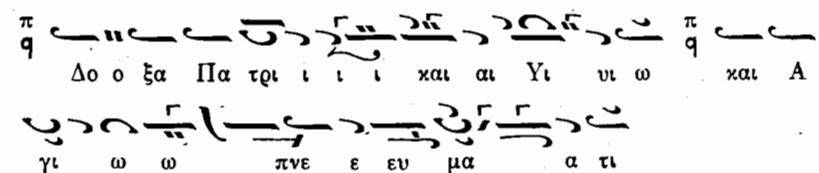
Διατονικοῦ

175. Ὁ Δεύτερος οὗτος ἤχος εἶναι καθαρῶς Διατονικὸς λεγόμενος καὶ Λέγετος. Ἐν τῇ σειρᾷ ὅμως τῆς Ὀκτωήχου εἶναι ὡς Τέταρτος. Ἀλλ' ἡμεῖς, λαβόντες ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν διδασκαλίαν, ἐθεωρήσαμεν καλλίτερον νὰ θέσωμεν τοῦτον ὡς δευτέρου ἤχον ἐν τῇ σειρᾷ τῆς ἐρμηνείας ἡμῶν περὶ ἤχων.

176. Ὁ ἤχος οὗτος δέον νὰ θεωρεῖται ὡς ὁ πραγματικῶς Δεύτερος διότι ἔχων εἰς ὅλα τὰ μέλη του ὡς δεσπόζουσαν βᾶσιν τὸν Βου, εἶναι ἡ κανονικὴ βᾶσις τοῦ τε Διατονικοῦ καὶ Χρωματικοῦ Δευτέρου ἤχου. (Τοῦτο θὰ τὸ ἴδωμεν εἰς τοὺς πλαγίους ἤχους).

177. Τὰ μέλη τοῦ Δευτέρου τοῦτου Διατονικοῦ ἤχου, ἀνήκουσιν εἰς τὸ διαπασὼν σύστημα διότι ὀδεύουσιν ἐπὶ διαπασῶν κλίμακος τοῦ Πρώτου ἤχου ἀρχομένης ἐκ τοῦ Πα. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ διδάσκαλοι ἡμῶν ἐχαρκτηρίσαν τὸν ἤχον τοῦτον ὡς τέταρτον διὰ τῆς χαρακτηριστικῆς μαρτυρίας τοῦ Πα ἐφ' ὧν τῶν συντόμων στιχηματικῶν μελῶν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος διὰ τοῦ Πα ὡς Τέταρτου ἤχου, ἐπροκάλεσε καὶ προκαλεῖ ἐτι ἀπορίαν τινὰ εἰς πολλοὺς ψάλτας. μὴ γνωρίζοντας τὸν λόγον τοῦτον τῆς μουσικῆς, οἱ ὅποιοι πολλάκις ἐκλαμβάνουσιν τὸν Τέταρτον τοῦτον ἤχον ὡς Πρῶτον.

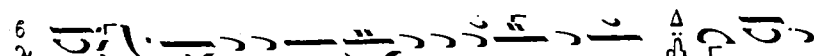
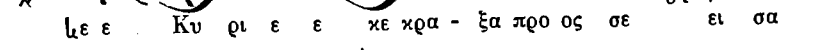

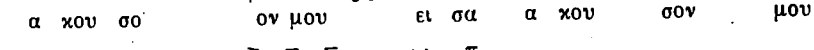
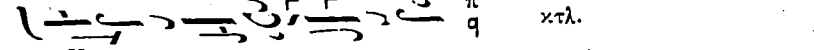

178. Ὁ λόγος δέ, διὰ τὸν ὅποιον οἱ διδάσκαλοι ἐσημείωσαν εἰς τὰ σύντομα Στιχηρικά μέλη τοῦ Τέταρτου τοῦτου ἤχου ὡς ἀρχικὴν βᾶσιν, τὸν φθόγγον Πα, εἶναι ὅτι ὁ ἤχος οὗτος συγγενεὺς κατὰ πολὺ μετὰ τὸν Πρῶτον ἤχον, ὡς πρὸς τὰς κλασσικὰς καταλήξεις τούτου εἰς τὸν Πα. Ἰδοὺ καὶ τὸ παράδειγμα:

179. Διὰ τοῦτο πρὸς σταθερὰν διάκρισιν τοῦ ἤχου τούτου, δέον νὰ σημει-

οὗται ἄνωθεν τῶν μελῶν αὐτοῦ ὁ κατατέρω χαρακτηρισμός με τὸ ἀπήχημα του ἐκ τοῦ Βου.

Ἦχος β'. Βου Διατονικός (ἢ Τέταρτος τῆς σειρᾶς)

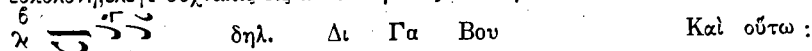

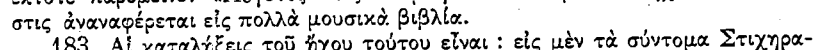
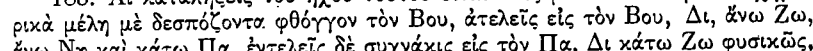
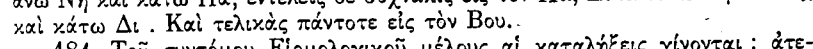
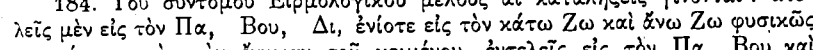
6
 λ

λε ε Κυ ρι ε ε κε κρα - ξα προ ος σε ει σα
 α κου σο ον μου ει σα α κου σον μου
 Κυ υ υ ρι ι ι ε π κτλ.

180. Ἐγράψαμεν τὴν ἀνωτέρω ἐρμηνείαν περὶ τῶν συντόμων Στιχηρικών μελῶν τοῦ ἤχου τούτου, διότι συμφωνεῖ οὗτος πλήρως πρὸς τὸν ὑπάρχοντα σταθερὸν χαρακτηρισμὸν διὰ τοῦ φθόγγου Β ο υ, ἐφ' ὧν τῶν συντόμων Εἰρμολογικῶν μελῶν αὐτοῦ.

181. Τὰ μαθήματα τοῦ ἤχου τούτου, ἐπειδὴ ἔχουσι χαρακτῆρα ζωηρὸν καὶ πανηγυρικόν, πλεῖστα ἐξ αὐτῶν περιλαμβάνονται εἰς τὰς ἀκολουθιαστικῶν μεγαλυτέρων Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἐορτῶν, ὡς καὶ πολλῶν ἐορτῶν Ἀγίων. Π.χ. Τὰ στιχηρικά τῶν Αἰνῶν τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, «Εὐφραίνεσθε δίκαιοι», τῆς Πεντηκοστῆς «Παράδοξα σήμερον» τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου «Τῇ ἐνδόξῳ κοιμήσει σου» καὶ πολλῶν ἄλλων Ἀγίων τροπάρια τοῦ Ἐσπερινοῦ καὶ Ὁρθρου, εἶναι εἰς ἤχον δ'. λεγόμενον, ὅστις ἐπρεπε κανονικῶς νὰ ἐπιγράφηται ἡχος Δεύτερος διατονικός μετὰ τὴν βάσιν του ἀπ' εὐθείας τὸν Βου καὶ εἰς αὐτὰ τὰ σύντομα Στιχηρικά μέλη, ὡς εἰπομεν καὶ ἀνωτέρω.

182. Ὁ ἡχος οὗτος μετὰ βάσιν τὸν Βου ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου Πέτρου Μπερεκέτη καὶ ἡχος Λέγετος ἐκ τῆς ἐξῆς ἀφορμῆς: Κατὰ τὴν διδασκαλίαν του εἰς τινὰ μαθητὴν μὴ δυνάμενον νὰ εὕρῃ τὸν Βου διὰ νὰ ψάλλῃ μάθημα τοῦ ἤχου τούτου, ὁ διδάσκαλος διὰ νὰ τὸν εὐκολύνῃ, ἔλεγε συχνάκις εἰς αὐτὸν τὴν λέξιν λέγετο «αὐτὸ ποῦ σ' ἔγραψα»

6
 λ

λε γε το δηλ. Δι Γα Βου Καὶ οὕτω:

Ἐκτοτε παρέμεινεν «Λέγετος» ὡς ἀναμνηστικὸν ὄνομα τοῦ ἤχου τούτου ὅστις ἀναφέρεται εἰς πολλὰ μουσικὰ βιβλία.

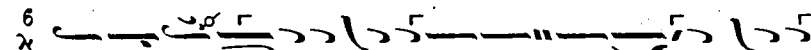
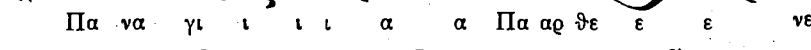
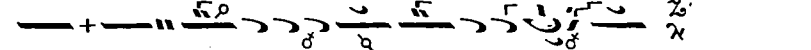
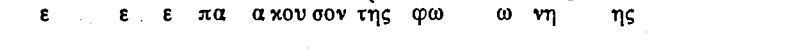
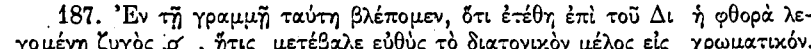
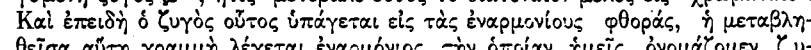
183. Αἱ καταλήξεις τοῦ ἤχου τούτου εἶναι: εἰς μὲν τὰ σύντομα Στιχηρικά μέλη μετὰ δεσπόζοντα φθόγγον τὸν Βου, ἀτελεῖς εἰς τὸν Βου, Δι, ἄνω Ζω, ἄνω Νη καὶ κάτω Πα, ἐντελεῖς δὲ συχνάκις εἰς τὸν Πα, Δι κάτω Ζω φυσικῶς, καὶ κάτω Δι. Καὶ τελικὰς πάντοτε εἰς τὸν Βου.

184. Τοῦ συντόμου Εἰρμολογικοῦ μέλους αἱ καταλήξεις γίνονται: ἀτελεῖς μὲν εἰς τὸν Πα, Βου, Δι, ἐνίοτε εἰς τὸν κάτω Ζω καὶ ἄνω Ζω φυσικῶς συμφώνως πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου, ἐντελεῖς εἰς τὸν Πα, Βου καὶ τελικὰς εἰς τὸν δεσπόζοντα φθόγγον Βου.

185. Τοῦ δὲ ἀργοῦ εἰρμολογικοῦ μέλους αἱ καταλήξεις, εἶναι πανομοιῶνται πρὸς τὰς ὡς ἄνω τοῦ συντόμου Στιχηρικοῦ μέλους, διότι ἀμφοτέρω

τὰ μέλη ταῦτα ἔχουσι τὴν ἰδίαν μουσικὴν πορείαν. Ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶναι ἡ ἐξῆς: Αἱ ψαλλόμεναι ἀργῶς Καταβασίαι «Ἀνοῖξω τὸ στόμα μου» «Θαλάσσης τὸ Ἐρυθραῖον Πέλαγος» «Χοροὶ Ἰσραὴλ» τῆς Μεταμορφώσεως, «Ὡφθησαν αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου» τῶν Βατίων καὶ ἄλλαι, παραβαλλόμεναι πρὸς τὰ Ἰδιόμελα τοῦ Ἐσπερινοῦ τῆς Μεταμορφώσεως «Πρὸ τοῦ Σταυροῦ σου Κύριε», ὡς καὶ πρὸς ὅλα τὰ Δοξαστικά καὶ Δοξολογίας τοῦ ἤχου τούτου Πέτρου Λαμπαδρίου, θὰ εἶδωμεν ὅτι ὅλα τὰ μέλη ταῦτα ὁπεύουσιν ὁμοίως (α)

186. Φθοραὶ τοῦ β'. Διατονικοῦ ἤχου εἶναι τρεῖς: Ἡ τοῦ Βου ξ τοῦ Δι ἡ καὶ τοῦ ἄνω Ζω, ξ, αἵτινες τιθέμεναι ἐπὶ τινος φθόγγου ἀπαγγέλλομεν εἰς αὐτὸν τὸ ὄνομα τῆς φθορᾶς ἥτις ἀναιρεῖται δι' ἄλλης φθορᾶς εἰς περίπτωσιν μεταβολῆς τοῦ ἀρχικοῦ μέλους εἰς ἄλλο τοιοῦτον. π.χ. Εἰς τὸν Πολυέλεον, «Λόγον ἀγαθόν» Χουρμουζίου χαρτοφύλακος ὑπάρχει ἡ ἐξῆς μεταβολή:

6
 λ

Πα να γι ι ι ι α α Πα αρ θε ε ε νε
 ε ε ε πα ακου σον της φω ω νη ης

187. Ἐν τῇ γραμμῇ ταύτῃ βλέπομεν, ὅτι ἐτέθη ἐπὶ τοῦ Δι ἡ φθορὰ λεγομένη ζυγὸς ς', ἥτις μετέβαλε εὐθὺς τὸ διατονικὸν μέλος εἰς χρωματικόν. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ζυγὸς οὗτος ὑπάγεται εἰς τὰς ἐναρμονίους φθοράς, ἡ μεταβληθεῖσα αὕτη γραμμὴ λέγεται ἐναρμόνιος, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ὀνομάζομεν ζυγὸν μέλος. Ὁ ζυγὸς οὗτος τιθέμενος ἐπὶ τοῦ Δι, ζητεῖ τὸν Γα μετὰ τριπλὴν δίεσιν καὶ τὸν Πα μετὰ τετραπλῇ. Σημειώτεον ὅτι, καὶ εἰς οἰονδήποτε φθόγγον ἐὰν τεθῇ ὁ ζυγὸς ἀπαγγέλλομεν τούτον ὡς Δι, καὶ ἐξακολουθοῦμεν τὴν ὡς ἄνω ἐνέργειαν του ἐπὶ τῶν δύο κατιόντων φθόγγων. Ὁ Δεύτερος ἡχος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐλέγετο Λύδιο ς.

Περὶ τοῦ Γ' ἤχου

188. Ὁ τρίτος ἡχος, ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὸ Διατονικὸν γένος καὶ ἐν μέρει εἰς τὸ Ἐναρμόνιον. Διότι ἅπαντα τὰ μέλη αὐτοῦ ὁδεύουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ κατὰ διαπασῶν σύστημα μετὰ δεσπόζουσαν βάσιν τὸν Γα.

Μεταχειρίζεται δὲ τὴν διαπασῶν διατονικὴν κλίμακα τοῦ φθόγγου Πα, τὸν ὁποῖον καὶ χρησιμοποιεῖ εἰς ἀτελεῖς καὶ ἐντελεῖς καταλήξεις τόσον εἰς τὰ σύντομα Εἰρμολογικὰ αὐτοῦ μέλη, ὅσον καὶ εἰς τὰ ἀργὰ τοιαῦτα, ὡς καὶ εἰς ἅπαντα ἐν γένει τὰ σύντομα Στιχηρικά. Ὡς ἀπόδειξιν δὲ τῶν γραφομένων τούτων περὶ τῆς μουσικῆς πορείας τῶν μελῶν τοῦ ἤχου τούτου παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ Ἀναστασιματάριον, Εἰρμολόγιον καὶ εἰς ἄλλα μουσικὰ βιβλία, περιέχοντα διάφορα μέλη τοῦ τρίτου ἤχου.

189. Τὸν ἡχον τούτον, τὸν κατατάσσομεν ἐν μέρει καὶ εἰς τὸ ἐναρμόνιον

(α) Παπαδικὸν μέλος εἰς τὸν ἡχον τούτον μετὰ βάσιν τὸν Βου δὲν ἔγραψαν οἱ διδάσκαλοι. Μόνον ὁ Γρηγόριος Πρωτοψάλτης ἔγραψεν ἐν τοιοῦτον χερουβικὸν ἀγχοσύνημον δημοσιευθὲν ἐν τῷ 4ῳ τόμῳ τῆς παλαιᾶς Πανδέκτης Στεφάνου Λαμπαραδίου (ἐκδόσις Κωνσταντινουπόλεως).

γένος διότι τὸ μέλος αὐτοῦ ἔχει φύσει ἀρμονικὸν χαρακτῆρα. Πλὴν τούτου, ὁ ἥχος οὗτος καθίσταται ἀρμονικώτερος διὰ τῆς χρησιμοποίησεως εἰς τὰ μέλη τοῦ τῶν δύο φθορικῶν σημείων α) Τὴν γενικὴν δίσιν δ, ἥτις τίθεται ἐπὶ τοῦ Γ α καὶ ζητεῖ ἐν συνεχείᾳ τὸν Βου με δίσιν, καὶ β) τὴν γενικὴν ὕφεισιν ρ, ἥτις τίθεται ἐπὶ τοῦ Κε καὶ ζητεῖ ἐν συνεχείᾳ τὸν Ζω με ὕφεισιν, μέχρι τῆς ἀναίρεσεως τούτων. Τὰ δύο ἀνωτέρω σημεία εἶναι ἐν χρήσει μόνον εἰς τὰ μέλη τοῦ Τρίτου ἤχου. Σημειώτεον ὅτι, ἡ γενικὴ αὕτη ρ, ὕφεισις τοῦ Κε ἥτις ἐνεργεῖ εἰς τὸν Ζω, εἶναι ἰσοδύναμος μετὰ τὴν γενικὴν ἐπίσης ὕφεισιν ρ τοῦ Ζω ἥτις εἶναι ἐν χρήσει εἰς ὅλα ἐν γένει τὰ μέλη.

190. Τὰ μέλη τοῦ Τρίτου ἤχου ὡς πρὸς τὴν βάσιν καὶ τὴν ἀρμονικότητα αὐτῶν, ἔχουσι μεγάλην ὁμοιότητα, πρὸς τὰ, κατὰ τριφωνίαν ὀδεύοντα μέλη τοῦ Πλαγίου Τετάρτου ἤχου. Ἡ μόνη δὲ διαφορὰ μεταξὺ τῶν εἶναι ἡ ἐξῆς: Τὰ μὲν τοῦ Τρίτου ἤχου μελωδήματα ποιοῦσι ἀτελεῖς καὶ ἐντελεῖς καταλήξεις εἰς τὸν Κε, τὰ δὲ τοῦ πλ. δ' ἤχου ἐκ τοῦ Γ α ποιοῦσιν ἀτελεῖς μόνον καταλήξεις εἰς τὸν Δι, ὅστις θεωρεῖται ὡς Πα, διότι εἰς τὰ μέλη ταῦτα, ὁ Γ α ἀπαγγέλλεται ὡς Νη, δυνάμει τῆς φθορᾶς αὐτοῦ ρ ἐπὶ τοῦ Γ α. Ἐνεκα τούτου, δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν καὶ τὰ μέλη ταῦτα εἰς τὸ Ἐναρμόνιον γένος, τὰ ὅποια ἔχουσιν ἐπίσης χαρακτῆρα ἀρμονικὸν καὶ σταθερώτερον ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν, διότι τὰ τωναία διαστήματα αὐτῶν βαδίζουσι φυσικῶς.

Ἀπόδειξις δὲ τῆς μεγάλης σχέσεως τῶν δύο ἀνωτέρω μελῶν εἶναι ὅτι, καὶ ὅλα τὰ παπαδικὰ μέλη ἦτοι: Χερουβικά καὶ Κοινωνικά τοῦ Τρίτου ἤχου, ἐγράφοντο ὑφ' ὅλων τῶν διδασκάλων μετὰ δεσπόζουσαν βάσιν τὸν Γ α ἀπαγγελλόμενον ὁμοῦς ὡς Νη, δυνάμει τῆς φθορᾶς τοῦ Νη ρ ἐπὶ τοῦ Γ α.

191. Αἱ καταλήξεις τοῦ ἤχου τούτου γίνονται ὡς ἐξῆς: Εἰς μὲν τὰ σύντομα Στιχηρικά ἦτοι: Κεκραγάριον, Πασαπνοάριον, Στιχηρά, Ἰδιόμελα, Δοξαστικά καὶ ἄλλα ἔχοντα δεσπόζοντα φθόγγον πάντοτε τὸν Γ α, ποιοῦσι ἀτελεῖς εἰς τὸν Πα-Κε, ἐνίοτε εἰς τὸν Δι καὶ εἰς τὸν κάτω Νη. Ἐντελεῖς εἰς τὸν Πα-Γ α-Δι κάτω Νη καὶ ἐνίοτε εἰς τὸν κάτω Ζω ἐναρμονίως (δηλ. ἡλαττωμένον) καὶ τελικὰς εἰς τὸν Γ α. Τὰς αὐτὰς καταλήξεις ἔχουσι καὶ τ' ἀργὰ εἰρμολικά μέλη ἦτοι: Καταβασίαι, Καθίσματα, Κανόνες, εἰρμοὶ καὶ ἄλλα παρόμοια τοῦ τρίτου ἤχου. Εἰς δὲ τὰ σύντομα Εἰρμολογικά εἶναι: ἀτελεῖς μὲν εἰς τὸν Πα, Γ α, Δι, Κε, ἐντελεῖς δὲ εἰς τὸν Πα, Γ α, Κε καὶ ἐνίοτε εἰς τὸν κάτω Νη καὶ τελικὰς εἰς τὸν Γ α.

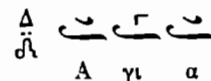
192. Τὰ διακρινόμενα μέλη τοῦ ἤχου τούτου εἶναι: Αἱ καταβασίαι «Χέρσον ἀβυσσοτόκον» τῆς ὑπαπαντῆς τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῶν λαμπρῶν μεγαλυνάριων. «Ακατάληπτον ἐστί» ὁ πολυέλεος ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος» Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος καὶ ἄλλα τὰ ὅποια χρήζουσι ἐπισταμένης μελέτης.

Ὁ ἥχος οὗτος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὠνομάσθη Φ ρ ὕ γ ι ο ς.

Περὶ τοῦ Δ' ἤχου

193. Ὁ ἥχος οὗτος, θεωρεῖται μᾶλλον ὡς ἀνεξάρτητος διότι α) τὰ μέλη αὐτοῦ εἶναι ὀλίγα μὲν, ἀλλ' ἐξαιρετὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ εἰς τὸ ἄκουσμά των. β) λόγῳ δὲ, τῆς μὴ ὑπαρχούσης πληθώρας μελῶν αὐτοῦ οἱ διδασκαλοὶ ἡμῶν, δὲν τὸν κατέταξαν εἰς τὴν σειρὰν τῆς ὀκτωῆχου ὡς κυρίως Τέταρτον ἤχον ἀλλ' ὡς δευτερεύοντα παρ' ὅλον ὅτι οὗτος τυγχάνει λίαν ἐντεχνος ἀλλὰ καὶ δύσκολος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν διὰ πολλοὺς ψάλλοντας τὴν δὲ κανονικὴν σειρὰν ὡς Τέταρτου ἤχου κατέχει σήμερον ὁ β'. διατονικός, περὶ οὗ λέγομεν ἐκτενῶς ἀνωτέρω.

194. Ὁ τέταρτος οὗτος ἥχος φυσικώτατος ὢν, ἀνήκει εἰς τὸ διατονικὸν γένος, μεταχειρίζεται ἀρχικῶς κλίμακα διαπασῶν εἰς τὰ ὑπάρχοντα μέλη αὐτοῦ ἔχοντα δεσπόζουσαν βάσιν τὸν μεσαῖον φθόγγον Δι ὅστις ἀπηχεῖται μετὰ τὴν λέξιν "Α γ ι α οὕτω:

195. Εἰς τὸ ἐξαιρετὸν μέλος τοῦ ἤχου τούτου εἶναι: ἡ μεγαλοπρεπεστάτη ἀργὴ Δοξολογία Πέτρου Λαμπαδαρίου, ἥτις ψάλλεται ἀπαραιτήτως ὡς καθιερωμένη δις τοῦ ἔτους εἰς τὰς ἐορτὰς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τῇ 14 Σεπτεμβρίου εἰς τὴν Ὑψωσιν καὶ τῇ Γ' Κυριακῇ τῶν Νηστειῶν τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. Οἱ πολυέλεοι «Λόγον ἀγαθόν», «Δούλοι Κύριον» Πέτρου καὶ Γρηγορίου (τῆς 4ης Πανδέκτης), ὁ τέταρτος στίχος τοῦ ἀργοῦ Θεοτόκε Παρθένη μετὰ κρατήματος Πέτρου Μπερεκέτου, ὡς καὶ ἅπαντα ἐν γένει τὰ Παπαδικὰ μέλη: Χερουβικά, Κοινωνικά καὶ τινες Καλοφωνικοὶ Εἰρμοὶ εὐρισκόμενοι εἰς διαφόρους Ἀνθολογίας. Εἰς τ' ἀνωτέρω μέλη πολλάκις ὁ Γ α ἔλκεται ἐπὶ τὸ ὀξὺ μετὰ τριπλὴν δίσιν ὡς καὶ ὁ Κε μετὰ διπλῆν. Ὁ δὲ Ζω ἐνίοτε λαμβάνει ὕφεισιν ἀπλῆν.

196. Πολλὰ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ ἤχου τούτου, ἐπειδὴ κατὰ τὴν πορείαν τῶν υπερβαίνουσι πολλάκις τὴν διαπασῶν κλίμακα τόσον ἐπὶ τὸ ὀξὺ ὅσον καὶ ἐπὶ τὸ βαρὺ, δυνάμεθα νὰ τὰ κατατάξωμεν εἰς τὸ δις διαπασῶν σύστημα, εἰς ὃ ὑπάγονται καὶ τινὰ μέλη ἄλλων ἤχων τὰ ὅποια διακρίνονται ἐκ τῆς μουσικῆς αὐτῶν πορείας(β).

197. Ὑπάρχουσι καὶ τινὰ μέλη, κατεταγμένα ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ Τετάρτου ἤχου ἀλλ' ἔχουσι ἰδιαιτέρον μέλος λεγόμενον ἐπίσακτον.

Π χ. Τὸ «Ταχὺ προκατάλαβε» (ὡς πρόλογος) «Ὁ Ὑψωθείς ἐν τῷ Σταυρῷ» ὡς καὶ ἅπαντα τὰ Ἀπολυτίκια γενικῶς φέροντα ἐπιγραφὴν ἥχος Τέταρτος ψάλλονται εἰς τὸν χρωματικὸν Δεύτερον ἤχον μετὰ βάσιν τὸν Δι, καὶ μετὰ καταλήξεις ἐντελεῖς καὶ τελικὰς εἰς τὸν Βου. Ἐνῶ τὰ τοῦ κανονικοῦ Β' ἤχου μέλη ποιοῦσι τελικὰς καταλήξεις εἰς τὸν Δι.

198. Τὸ προσόμοιον «Κατεπλάγη Ἰωσήφ» (ὡς κάθισμα) ἔχον ὡς βάσιν ἐπίσης τὸν Δι δυνάμεθα νὰ τὸ κατατάξωμεν εἰς τὸ Ἐναρμόνιον γένος, διότι ἡ μουσικὴ πορεία τοῦ μέλους τούτου δὲν εἶναι ἐντελῶς χρωματικὴ ἀλλὰ μᾶλλον ἐναρμόνιος ἐξ οὗ καὶ τὸ μέλος τοῦτο ὠνομάσθη ἐξαιρετικῶς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μέλος Νε ν α ν ὦ Ἡ λέξις αὕτη σημαίνει Νε Θε ε τ' ἄνω ὄρω τὸ δὲ Νε α ν ἐς σημαίνει Νε ἀναξ ἄφες.

Μία ἀκόμη λεπτομέρεια

199. Ἄπαντα τὰ σύντομα Στιχηρικά μέλη τοῦ Τετάρτου ἦτοι: Κεκραγάριον Παπαπνοάριον, Στιχηρά τοῦ τε ἑσπερινοῦ καὶ Αἰνων, Ἰδιόμελα καὶ Δοξαστικά, ἐπειδὴ ἔχουσι μεγάλην συγγένειαν πρὸς τὰ σύντομα στιχηρικά τοῦ Πρώτου ἤχου δυνάμεθα νὰ τὰ ὀνομάσωμεν ἤχον Τ ε τ α ρ τ ὀ π ρ ω τ ο ν.

(β) Πᾶν μουσικὸν μέλος ὑπερβαίνει τὴν διαπασῶν κλίμακα τρεῖς φωνὰς πρὸς τὰ ἄνω καὶ τέσσαρας πρὸς τὰ κάτω, ἀνήκει τοῦτο, εἰς τὸ δις διαπασῶν σύστημα.

200. Ὑπάρχει καὶ ἕτερον μέλος, ὑπαγόμενον καὶ τοῦτο εἰς τὸν Τέταρτον χρωματικὸν ἦχον.

Τὸ μέλος τοῦτο εἶναι μεμιγμένον μετὰ Β' καὶ Α' ἤχου, ἄρχεται ὡς Β' ἦχος με βάσιν τὸν Δι καὶ ποιεῖ ἐντελεῖς καταλήξεις εἰς τὸν Πα διατονικῶς διὰ τοῦτο λέγεται Δευτερόπρωτος ἦχος.

202. Ἡ τελικὴ δὲ κατάληξις αὐτοῦ γίνεται καὶ πάλιν εἰς τὸν Δι χρωματικῶς, διότι κατὰ τοὺς μουσικοὺς κανόνας πᾶν μέλος ὅπως ἀρχίζει οὕτως καὶ καταλήγει. Ἰδοὺ καὶ τὸ μέλος.

Α ξ ι ο ν ε ε σ τ ι ι ν ω ς α α λ η
 η θ ω ς μα κα ρ ι ε ι ζ ε ι ν σ ε τ ῆ ν Θ ε ε
 ε ο ο τ ο ο ο κ ο ν

Καὶ τὸ τέλος

τ ῆ ν ο ο ν τ ω ς Θ ε ο τ ο ο ο κ ο ν Σ ε
 ε με γ α α λ υ υ υ υ ν ο ο με ε ε
 ε ε ε ν

203. Εἰς τὸ μέλος Ἀ γ ι α, ὑπάρχουσι εἰς ἄργον στιχηραρικὸν τὰ Κεκραγάρια τῶν παλαιῶν διδασκάλων, τὰ ὅποια καταλήγουσι τελικῶς εἰς τὸν Κε. Ἡ τεχνοτροπία αὕτη, ἐπειδὴ τυγχάνει εἰς πλείστους ἀνερμήνευτος, ὑποχρεούμεθα νὰ τὴν ἐρμηνεύσωμεν.

204. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην οἱ διδάσκαλοι, λαβόντες ὑπόψιν ὅτι, μετὰ τὸ Κεκραγάριον τοῦτο, δεόν νὰ ψαλῶσι καὶ τὰ στιχηρὰ εἰς τὸ σύντομον Στιχηραρικὸν μέλος, τὰ ὅποια ποιοῦσι συχνάκις καταλήξεις εἰς τὸν Πα, ἐθεώρησαν ὡς τεχνικώτερον νὰ θέσωσι ὡς τελικὴν κατάληξιν ἐπὶ τῶν ὡς ἂν Κεκραγαρίων τῶν τὸν φθόγγον Κε διὰ νὰ λογισθῇ οὗτος ὡς Πα, πρὸς στιχολόγησιν τῶν στιχηρῶν οὕτως :

Ε αν α νο μι α ς πα ρ α τ η ρ η σ η ς Κυ ρ ι

ε Κυ ρ ι ε τ ι ς υ πο σ τ η σ ε τ αι
 Ο τι πα ρ α σο ι ο Ι λα σ μο ο ς ε ε ε σ τ ι
 Τ ο ν Ζ ω ο ποι ο ν σου Στα αυ ρ ο ν α πα ν σ τ ω ς προ σκυ ν ο ῦ ν
 τ ε ς Χ ρ ι σ τ ε ε ε ε Θ ε ε ο ς κ τ λ.

205. Εἰς τὸ μέλος τοῦτο ἐπειδὴ ὁ Κε θεωρούμενος ὡς Πα, τυγχάνει ὑψηλός, δεόν ὁ ψάλλων νὰ κανονίζῃ τὴν βάσιν τοῦ Κεκραγαρίου χαμηλωτέραν τοῦ φυσικοῦ Δι συμφώνως τῆς φωνῆς του, ἵνα οὕτω δυνηθῇ νὰ ψάλλῃ ἀνέτως.

206. Αἱ καταλήξεις τοῦ μέλους τούτου με δεσπόζοντα φθόγγον τὸν Δι (ἄγια) εἰς τε τὰ Στιχηραρικά καὶ Παπαδικὰ μαθήματα εἶναι: ἀτελεῖς μὲν εἰς τὸν Πα, Βου, Δι, Ζω (φυσικόν) Νη καὶ Πα (ἄνω) ἐντελεῖς δὲ εἰς τὸν Βου, Δι, κάτω Ζω φυσικόν, κάτω Δι καὶ Κε (σπανίως εἰς τὸ μυστικῶς) καὶ εἰς τὸν Νη καὶ τελικὰς εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ βάσιν τὸν Δι.

207. Φθοραὶ ἐν χρήσει εἰς τὸ μέλος τοῦτο εἶναι αἱ τρεῖς διατονικαί. Ἡ τοῦ Πα ρ, τοῦ Βου ξ καὶ ἡ τοῦ Δι ρ.

208. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἡγάγον ἰδιαιτέρως τὸν ἦχον τοῦτον διὰ τὸν πανηγυρικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Τὸν ὠνόμασαν δὲ Μι ξ ο λ ὺ δ ι ο ν διότι ἐψάλλετο μικτῶς μετὰ Δωρίου καὶ Λυδίου. Τοῦτο μᾶς τὸ ἐπιβεβαιούσι καὶ ὅλα τὰ εἰς τὸν ἦχον τοῦτον ὑπαγόμενα μικτὰ μέλη περὶ ὧν λέγομεν ἀνωτέρω λεπτομερῶς.

Περὶ τοῦ πλαγίου Α' ἤχου

209. Πρὶν ν' ἀρχίσωμεν τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἤχου τούτου, γράφομεν κατωτέρω ἓνα γενικὸν Κανόνα περὶ τῶν τεσσάρων πλαγίων ἤχων.

Γενικός Κανών

Τετρατόνως κατερχόμενοι ἀπὸ τὴν βάσιν
κάστου κυρίου ἤχου, εὐρίσκομεν τὴν βάσιν
τοῦ πλαγίου αὐτοῦ

210. Συμφώνως τῷ ἀνωτέρω κανόνι, λαμβάνοντες τὴν κανονικὴν βάσιν

τοῦ Α'. ἤχου ἥτις εἶναι ὁ Κε, καὶ κατερχόμενοι ἀπ' αὐτοῦ τέσσαρας τό-
πους, εὐρίσκομεν τὸν φθόγγον Πα, ὅστις εἶναι ἡ βάση τοῦ πλαγίου ἤχου Ἡ
πορεία αὕτη εὐρίσκεται εἰς τὸ σύστημα τοῦ τροχοῦ περὶ οὗ λέγομεν λεπτομε-
ρῶς εἰς τὸν Α'. ἤχον.

211. Ἐὰν πάλιν λάβωμεν ὡς βάσιν τοῦ Α'. ἤχου τὸν Πα καὶ κατέλθωμεν
τετρατόνως θὰ εὐρωμεν ὡς βάσιν τοῦ πλ. Α'. τὸν κάτω Δι, ἀλλ' ὁ φθόγγος
οὗτος λόγῳ τῆς χαμηλῆς θέσεώς του μετετέθη εἰς τὸν Πα· τὸ αὐτὸ ἐγένετο
καὶ εἰς τὸν Α'. ἤχον τοῦ ὁποίου ἡ κανονικὴ βάση εἶναι ὁ Κε ἀλλὰ λόγῳ
τῆς ὑψηλῆς θέσεώς του μετετέθη οὗτος εἰς τὸν Πα. Αἱ γενόμεναι αὗται
μεταθέσεις, εἶναι τὰ λεγόμενα δά νεια μεταξύ ὄλων τῶν ἤχων.

212. Ὁ Πλάγιος τοῦ Α'. ἤχος, ἀνήκει εἰς τὸ διατονικὸν γένος καὶ μετα-
χειρίζεται κλίμακα διαπασῶν μετὰ βάσιν τὸν Πα, ἐξ οὗ καὶ τὸ Διαπασῶν σύστη-
μα εἰς ὃ ὑπάγονται καὶ ἅπαντα τὰ σύντομα Στιχηραρικά αὐτοῦ μέλη.

213. Τ' ἀργὰ δὲ Στιχηραρικά καὶ Παπαδικὰ μαθήματα τοῦ ἤχου τούτου,
ἐπειδὴ ἔχουσι μεγάλην μουσικὴν πλοκὴν καὶ ἡ πορεία αὐτῶν πολλάκις ὑπερ-
βαίνει τὴν διαπασῶν κλίμακα τόσον ἐπὶ τὸ ὀξύ ὅσον καὶ ἐπὶ τὸ βαρὺ, δυνά-
μεθα νὰ τὰ κατατάξωμεν εἰς τὸ δις διαπασῶν σύστημα. (Ἴδε καὶ τὸ εἰς ἀργὸν
Στιχηραρικὸν μέλος «Ἀναστάσεως ἡμέρα» τοῦ Χρυσάφου).

214. Τὰ σύντομα Εἰρμολογικά μέλη τοῦ πλ. Α'. ἤχου τὰ ψαλλόμενα με-
τὰ βάσιν τὸν Κε, δὲν ἀνήκουσιν εἰς αὐτὸν ἀλλ' εἰς τὸν Α'. ἤχον διότι τὰ μέλη
ταῦτα ὀδεύουσι εἰς τὸ κατὰ διφωνίαν σύστημα αὐτοῦ. Ἐπομένως καὶ ὁ Κε
δέον ν' ἀπαγγέλλεται ὡς Πα, καθὼς καὶ ὅλα τὰ τοιαύτης φύσεως μέλη. Ὑ-
πάρχουσιν ὅμως καὶ τινὰ μέλη σύντομα τὰ ὁποῖα διατηροῦν τὸν Κε ὡς βάσιν
των, ἀλλ' εἰς περίπτωσιν καταβάσεως τοῦ μέλους μέχρι τοῦ Πα. (Ἴδε προσό-
μοιον «Χαίροις ἀσκητικῶν». Εἰς τοιαύτην ὁμοίαν πορείαν μέλους, ὁ Ζω ἐμφα-
νίζεται συχνάκις ἡλαττωμένος μετὰ ἀπλὴν ὕφεσιν.

215. Ἀντιθέτως δὲ τὰ σύντομα Εἰρμολογικά τοῦ Α'. ἤχου ἀνήκουσιν εἰς
τὸν πλ. Α' ἤχον τὰ ὁποῖα ὀδεύουσι κατὰ τριφωνίαν. (Ἴδε 157). Καθὼς καὶ
ὅλα τὰ ψαλλόμενα εἴτε σύντομα εἴτε ἀργὰ ἔχοντα ὡς βάσιν τὸν Κε, ἀνήκουσιν
εἰς τὸν Α'. ἤχον ὡς λέγομεν λεπτομερῶς ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ αὐτοῦ (174).

216. Εἰς τὸν πλ. τοῦ Α'. ἤχον ἀνήκουσιν καὶ ἕτερα τρία ἐπίεσακτα μέ-
λη: α) τὸ Σπάθιον μέλος (Μινόρε) περὶ οὗ λέγομεν εἰς τὸν Α'. ἤχον, β)
τὸ μικτὸν μέλος πλ. Α'. μετὰ χρωματικῶ. Τὸ μέλος τοῦτο τυγχάνον ἐντεχνώ-
ματον, χρήζει προσεκτικῆς μελέτης. Βαδίζει κατὰ τὸ διαπασῶν σύστημα, διότι
μεταχειρίζεται κλίμακα διαπασῶν μετὰ δύο διεζευγμένα τετράχορδα. Τὸ μὲν
πρῶτον ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ Πα μέχρι τοῦ Δι, εἶναι Διατονικόν, τὸ δὲ δεύτερον
Κε - Ζω - Νη - Πα εἶναι καθαρῶς Χρωματικὸν ὅπερ ἀπαγγέλλεται ὡς Πα-
βου - Γα - Δι, διότι ὁ Κε, ὢν προσλαμβανόμενος τοῦ δευτέρου τετραχόρδου

ἀπαγγέλλεται ὡς Πα, διὰ τῆς χρωματικῆς αὐτοῦ φθορᾶς ἣτις ἐνεργεῖ
μόνον ἐπὶ τὸ ὀξύ. Ὅταν χρειασθῶμεν χρωματικὴν ἐνέργειαν τετραχόρδου
ἐπὶ τὸ βαρὺ, τότε χρησιμοποιοῦμεν τὴν φθορὰν ταύτην ὡς ἥτις εἰς οἰονδήποτε
φθόγγον ἐὰν τεθῇ ἀπαγγέλλομεν αὐτὸν ὡς Δι.

217. Ἴδου καὶ ἐν ἡμέτερον μέλος ὡς παράδειγμα:

Ἦχος λ' Α'. Πα. Μικτὸς μετὰ χρωματικῶ

π
q

Δο ξα σοι τω δει ξα αν τι το ο φω ω ως δο

ο ξα α εν υ ψι ι ι στοις Θε ε ω και ε πι

γη ης ει ει ρη η νη εν αν θρω ποι ο ις ε ευ δο

ο κι ι ι α

218. Εἰς τὸ ἀνωτέρω μέλος δέον νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι, κατὰ τὴν κατὰ
βάσιν αὐτοῦ μέχρι τῆς τελικῆς καταλήξεως, ὁ φθόγγος Βου ἀπαγγέλλεται
ἡλαττωμένος διὰ τῆς γενικῆς ὑφέσεως ρ (ἐναρμονίου φθορᾶς) εἰς τὸ σημεῖον
δὲ τοῦτο ἔγκειται καὶ ἡ χάρις τοῦ μέλους τούτου.

219. Τρίτον μέλος ἐπίεσακτον τοῦ πλ. Α' εἶναι τὸ μικτὸν μετὰ Ἐναρμονίου.
Μεταχειρίζεται τὴν Διατονικὴν διαπασῶν κλίμακα τοῦ Παεῖς ἣν καὶ πορεύεται.
Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰς τὰς γραμμάς του δεσπόζει ὁ ἐναρμόνιος Ζω ἔλαβεν τὸ
ὄνομα ἤχος πλ. Α'. Πεντάφωνος ἐξ' οὗ καὶ πεντάφωνον σύστημα λέγεται.
Ἴδου καὶ ὡς παράδειγμα:

Ἦχος λ' Α' πεντάφωνος
ζω

ζω

Α ξι ον ε στι ιν ως α - α λη η θω ω

ως μα κα ρι ι ζει ειν σε την Θε ε

ο ο το ο ο κον

220. Ἐχομεν καὶ ἐν τέταρτον μέλος τοῦ πλ. Α' ἤχου καθαρῶς Διατονικόν,
θεωρούμενον καὶ τοῦτο ὡς ἐπίεσακτον. Μεταχειρίζεται κλίμακα διαπασῶν,

ἰσχυρόμενην ἀπὸ τοῦ Κε καὶ κατέρχεται μέχρι τοῦ κάτω Κε. Ἀλλ' ἐν τῇ ἐνάρξει τοῦ μέλους τούτου ὁ ἀρχικός Κε, δέον ν' ἀπαγγέληται ὡς Πα, οὕτως ὥστε ὁ κάτω Κε νὰ καταλήξῃ πάλιν ὡς Πα. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ μέλος τοῦτο λέγεται, ἦχος πλάγιος τοῦ Α'. ἐπτάφωνος.

221. Ἰδοὺ καὶ ὡς παράδειγμα:

ἦχος λ α'. Κε ἐπτάφωνος

λ ϵ ϵ α ξ ι \omicron ν ω α α $\lambda\eta$ η
 θ ω ω α μ α ρ ι ζ ϵ ι ν σ ϵ ϵ $\tau\eta$ θ ϵ ϵ ϵ
 \omicron \omicron $\tau\omicron$ \omicron \omicron $\kappa\omicron$ ν $\kappa\tau\lambda.$

222. Καταλήξεις ὁ πλάγιος τοῦ Αου κάμνει εἰς μὲν τὰ σύντομα Στιχη-
ραρικά μέλη μετὰ τὸν Πα, ἀτελεῖς εἰς τοὺς Δι, Κε καὶ ἐνίοτε εἰς τὸν
Ζω ἐναρμονίως, ἐντελεῖς εἰς τοὺς Πα, Δι, Κε καὶ κάτω Κε, καὶ τελικὰς εἰς
τοὺς Δι καὶ Πα. Τὰς αὐτὰς καταλήξεις ποιοῦσι καὶ, αἱ εἰς τὸν ἦχον τοῦτον
ἀργαὶ Δοξολογίαι τῶν ὁποίων τὸ μέλος εἶναι ἐπίσης σύντομον Στιχηραρικόν
(ἴδε Δοξολογίαν Πέτρου Βυζαντίου).

Εἰς δὲ τὰ Παπαδικὰ μέλη τὰ ὁποῖα ἔχουσι μεγάλην μουσικὴν πλοκὴν με-
τὰ τὸν Πα, αἱ καταλήξεις αὐτῶν εἶναι πολλαί, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον
συναντῶμεν εἶναι: ἀτελεῖς εἰς τοὺς Δι, Κε, Ζω μετὰ ὕφεσιν, ἐντελεῖς εἰς τὸν
Πα, Δι, Κε καὶ κάτω Κε καὶ Ζω ἐναρμονίως καὶ ἄνω Νη ἀπαγγελλόμενος ὡς
Γα, ὅταν ὁ Κε μετωνομασθῇ εἰς Πα, ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ πορεία τοῦ μέλους δηλ.
ὅταν τοῦτο ὁδεύῃ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τὸ ὀξύ καὶ τελικὰς εἰς τοὺς Πα, Κε.

223. Διὰ δὲ τὰ σύντομα καὶ ἀργὰ Εἰρμολογικά τοῦ ἦχου τούτου εἴπομεν
ὅτι ψάλλονται μετὰ τὸν Κε ὡς Πα, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ μέλη ταῦτα ὁδεύουσιν
κατὰ διφωνίαν δηλ. ἀπὸ τοῦ Κε-Νη ἢ ὡς Πα-Γα, ἀνήκουσι εἰς τὸν Α'.
ἦχον. Ἐπομένως καὶ αἱ καταλήξεις αὐτῶν εἶναι φανεραί.

224. Σημειωτέον δτι, τὰ σύντομα Στιχηραρικά μέλη τοῦ πλ Α'. ἦχου,
ἔχουσι μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὰ τοιαῦτα τοῦ Τρίτου ἦχου, μετὰ τὴν μόνον
διαφορὰν ὅτι ὁ ἦχος οὗτος ἔχει ὡς δεσπόζουσαν βάσιν τὸν Γα καὶ καταλήγει
εἰς τοῦτον.

225. Φθοραὶ ἐν χρήσει εἰς τὸν πλ. Α'. ἦχον εἶναι: ἡ τοῦ Πα η , τοῦ
Κε δ , ἡ τοῦ Δι α καὶ κατὰ πολὺ ἡ ἐναρμόνιος τοῦ Ζω ρ εἰς ἅπαντα τὰ
μέλη αὐτοῦ.

226. Ὁ ἦχος οὗτος ὀνομάσθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων Ὑπο-
δωρίος, διότι συγγενεὺς μεγάλως μετὰ τὸν Δωρίον (δηλ. τὸν Α' ἦχον).

Περὶ τοῦ Β' χρωματικοῦ ἦχου

227. Ὁ ἦχος οὗτος, εἶναι ὁ Β' ἐν τῇ σειρᾷ τῆς Ὀκτωήχου ἀνήκει σχεδὸν εἰς τὸ
χρωματικὸν γένος, διότι ἡ κλίμαξ αὐτοῦ δὲν χρωματίζεται πλήρως, παρὰ
μόνον τρεῖς φθόγγους ἔχει ὡς ἐλαχίστους τὸν Πα, Γα καὶ Κε, οἱ δὲ λοιποὶ
εἰς μείζων ὁ Δι, καὶ Βου, Ζω, ὑπερμειζονες τόνοι ἀνὰ 14. Μεταχειρίζεται κλί-
μακα διαπασῶν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ φθόγγου Νη οὕτω: Νη—Πα—Βου—Γα,
8 14 8

Γα—Δι—Κε—Ζω—Νη.
12 8 14 8

228. Ἡ δεσπόζουσα βάσις τοῦ ἦχου τούτου κανονικῶς δέον νὰ εἶναι ὁ
Βου ὅστις καὶ δεσπόζει εἰς πλεῖστα μέλη αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ βάσις τοῦ Βου
τυγχάνει χαμηλῇ, μετετέθη αὐτὴ εἰς τὸν Δι, ὅστις καὶ παρέμεινεν ὡς κυρία
βάσις εἰς ἅπαντα τὰ μέλη τοῦ Β'. τοῦτου ἦχου.

229. Ἀπαντα τὰ σύντομα Στιχηραρικά αὐτοῦ μέλη ὁδεύουσι κατὰ διφω-
νίαν ὁμοίαν μετὰ τὴν κλίμακος τὸν Νη, ὅστις ἀπαγγέλεται ὡς Βου οὕτως:

θ σ θ
 Βου — Γα — Δι — σ — θ — σ — θ — Νη
 Νη Πα Βου — Γα — Δι — Κε — Ζω — Νη

230. Ὑπάρχουσι ἀργὰ Στιχηραρικά καὶ τινὰ Χερουβικά τοῦ ἦχου τούτου
εἰς παλαιὰς ἐκδόσεις (Πανδέκτη τετράτομος Κων/πόλεως), ὡς καὶ εἰς τ' ἀργὰ
'Ανοιξαντάρια Ι. Κουκουζέλη, ὅπου ὁ Νη ἀπαγγέλεται ὡς Βου ἐν παραχορδῇ
Β'. ἦχου.

231. Ἀπαντα τὰ μέλη τοῦ ἦχου τούτου, ὁδεύουσι χρωματικῶς μόνον ἀπὸ
τοῦ Δι μέχρι τοῦ ἄνω Νη ἀπὸ τοῦ Δι δέ, μέχρι τοῦ κάτω Πα, ὁδεύουσι κα-
θαρῶς διατονικά, ἰδίως τὰ σύντομα Στιχηραρικά καὶ τινὰ σύντομα Εἰρμολογικά
μετὰ τὸν Δι. ἦτοι: Θεὸς Κύριος, Ἀπολυτίκια, Κοντάκια, Καθίσματα,
Προσόμοιον (Πέτρου καὶ Παύλου), Ἰδιόμελα Δοξαστικά καὶ ἄλλα.

232. Ὡς ἀπόδειξιν δὲ ὅτι ἡ κλίμαξ τοῦ Β'. ἦχου δὲν χρησιμοποιεῖται
πλήρως εἰς ἅπαντα τὰ μέλη αὐτοῦ φέρομεν τὸ κατωτέρω παράδειγμα: Ὅταν
μέλος τι, ἀπαιτεῖ χρωματικὴν κατάληξιν εἰς τὸν Νη, θέτομεν ἀπαραιτήτως
τὴν φθορὰν τοῦ Δι σ ἐπὶ τοῦ Γα, ἀπαγγελλόμενον ὡς Δι τοῦ λ Β'. ἦχου
καὶ οὕτω ὁ κάτω Νη καταλήγει ὡς Πα. Ἐπίσης ὅταν μέλος τι ἐξ αὐτῶν
ὑπερβαίνει τὸν ἄνω Νη μέχρι τοῦ Βου χρωματικῶς, τότε παρίσταται ἀνάγκη
νὰ θέσωμεν καὶ πάλιν τὴν φθορὰν ταύτην σ ἐπὶ τοῦ Νη ὅστις ἀπαγγέλεται
ὡς Δι, τοῦ πλ β'. ἦχου ἢ ταύτην θ τοῦ Πα ἐπὶ τοῦ κανονικοῦ Δι ὅστις
ἀπαγγέλλεται ὡς Πα.

233. Διὰ ταῦτα θεωροῦμεν τὴν κλίμακα τοῦ Β' ἦχου ἡμιχρωματικὴν καὶ
ἀνεπαρκῆ εἰς τὰ μέλη τοῦ τὰ ὁποῖα ἐκτελοῦνται πλήρως χρωματικά, διὰ τῆς
χρησιμοποίησεως ἐν αὐτοῖς τῶν δύο ἀνωτέρω φθορικῶν σημείων τοῦ πλ. Β'
ἦχου. Ταῦτα εἶναι τὰ λεγόμενα Δά ν ε ι α τὰ ὁποῖα γίνονται μετὰ τὸν ὅλων
τῶν ἦχων ἵνα, πᾶν μέλος αὐτῶν ἐκτελεῖται τέλειον.

234. Μεταξὺ τῶν δύο ἦχων Β' καὶ πλ. Β' γίνεται ἡ ἐξῆς συναλλαγή: α)
τὰ σύντομα Εἰρμολογικά τοῦ Β'. ἦχου ψάλλονται καθαρῶς εἰς τὸ χρῶμα τοῦ
πλ. β'. μετὰ τὴν ὁμοίαν τὸν Βου ἀπαγγελλόμενον ὡς Πα διὰ τῆς φθορᾶς αὐτοῦ ἐπὶ
τοῦ Βου, ὡς βλέπομεν τὰ μέλη ταῦτα ἐν τῇ Ἀναστασιματαρίῳ καὶ ἰδίως ἐν

ἢ Εἰρμολογίῳ. Καὶ β) 'Αντιθέτως' τὰ σύντομα Εἰρμολογικά τοῦ πλ Β' ἤχου γίνονται εἰς Β'. ἤχον μὲ τὴν ἰδίαν κατάληξιν τοῦ Βου ὡς Πα, ὅστις ἀπαγγέλεται πάλιν ὡς Βου, διὰ τῆς φθορᾶς ταύτης —, ἐπ' αὐτοῦ, μὲ δεσπόζοντα φθόγγον τὸν Δι.

235. 'Ἡ ἀνωτέρω μεταλλαγὴ τῶν βάσεων ἀμφοτέρων τῶν μελῶν διακρίνεται εἰς ὅλα τὰ τοιαύτης φύσεως μέλη τὰ ὅποια εἶναι πολλὰ. 'Ἡ μεταλλαγὴ αὕτη γίνεται ἰδίως εἰς τὰς συντόμους καὶ ἀργὰς Καταβασίας τῶν Θεοφανείων 'Βυθοῦ ἀνεκάλυψε πυθμένα» καὶ «Στίβει θαλάσσης» αἵτινες ἐπιγράφονται

Ἡ χ ο ς Β'. Β ο υ

236. 'Ο σημειούμενος οὗτος Βου, εἶναι ὡς βάσις τοῦ Β'. ἤχου, ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην φέρει τὴν φθορὰν τοῦ Πα τοῦ πλ. β'. ἤχου ποχρεούμεθα νὰ ἀπαγγείλωμεν τὸν Βου ὡς Πα, ψάλλοντες τὸν Α'. εἰρμόν οὕτως:

6 Bu θου ου α νε κα λυ ψε πυθμε να 6 κτλ.

Βυ θου ου α νε κα λυ ψε πυθμε να

Εἰς δὲ τὴν 'Ιαμβικὴν Καταβασίαν χωρὶς ν' ἀλλάξωμὲν βάσιν, ψάλλομεν αὐτὴν πάλιν διὰ τοῦ ἰδίου Βου, ὁδεύοντες εἰς καθαρὸν Β'. ἤχον μὲ σημειουμένην τὴν φθορὰν τοῦ ἐπ' αὐτοῦ οὕτως:

6 Στι βει θα λας σης κυ μα του με νον σα α λον 6

Στι βει θα λας σης κυ μα του με νον σα α λον

Δ Η πει ρον αυ θις Ι σρα ηλ δε δειγ με νος 6

Η πει ρον αυ θις Ι σρα ηλ δε δειγ με νος

237. Τὴν ἀνωτέραν μεταλλαγὴν τῶν βάσεων ἀμφοτέρων τῶν συντόμων οὕτων μελῶν ἀκολουθοῦμεν καὶ εἰς τὰς ἰδίας ἀργὰς Καταβασίας τῶν ὁποίων ἡ μέλη ὁδεύουσι ὁμοίως τῶν συντόμων αὐτῶν.

238. "Απαντα τ' ἀργὰ Στιχηρὰ καὶ Παπαδικὰ μέλη τοῦ Β' ἤχου, γοῦσιν ὡς ἀρχικὴν βάσιν τὸν Βου, ὅστις ἀπαγγέλλεται ὡς Πα, διότι ταῦτα ἄλλονται μὲ τὴν μουσικὴν πορείαν τοῦ πλ. Β'. ἤχου

239. Δεσπόζοντες φθόγγοι εἰς τὸν Β' ἤχον εἶναι: ὁ Βου καὶ Δι. εἰς ἅπαντα τὰ σύντομα Στιχηρὰ καὶ τοῦ μαθήματα καὶ μὲ κατάληξις ἀτελεῖς καὶ ἐντελεῖς εἰς τὸν Βου, Δι, ἐνίοτε εἰς τὸν κάτω Νη (ὡς Πα) διὰ παραχορδῆς τοῦ πλ. Β' ἤχου ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, σπανίως εἰς τὸν ἄνω Νη καὶ Πα διατονικῶς (ἴδε ἱόμελα ἐσπερινοῦ τῶν 40 Μαρτύρων καὶ 'Εωθινόν Β'. «Μετὰ μύρων» καὶ εἰλικὰς εἰς τὸν Δι.

240. Τῶν συντόμων καὶ ἀργῶν Εἰρμολογικῶν μελῶν αἱ κατάληξις εἶναι: ἡ δεσπόζοντα φθόγγον τὸν Βου ὡς Πα τοῦ πλ. Β'. ἤχου (ὡς λέγομεν ἀνωτέρω) τελεῖς καὶ ἐντελεῖς εἰς τοὺς Πα, Δι (δηλ. Βου, Κε), καὶ τελικαὶ εἰς τὴν ἀρχικὴν τοῦ Βάσιν.

241. Τὰ Παπαδικὰ δὲ μέλη τοῦ ἤχου τούτου, ἐπειδὴ ἅπαντα γενικῶς ῥάφησαν ὑφ' ὅλων τῶν παλαιῶν διδασκάλων μὲ βάσιν τὸν Βου ὡς Πα καὶ

καὶ ὁδεύουσι καθαρῶς χρωματικά μὲ κλίμακα τοῦ πλ Β' ἤχου ἔχουσι ποικίλας κατάληξις τὰς ὁποίας ἀναφέρομεν εἰς τὸν ἤχον τῶν. Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο τὸ νὰ μὴ γράψωσιν οἱ διδασκάλοι Παπαδικὰ μέλη εἰς καθαρὸν Β'. ἤχον μὲ βάσιν τὸν Δι, εἶχον ἀπόλυτον δίκαιον, διότι τὰ μαθήματα ταῦτα, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν χρήζουσι καὶ πορείαν μέχρι τοῦ ἄνω Δι ὅστις τυγχάνει λίαν ὑψηλὸς ὑπεβίβασαν τὴν βάσιν ταύτην εἰς τὸν Βου ὡς Πα καὶ οὕτω ἔγραψαν ταῦτα μὲ τὸ χρῶμα τοῦ πλ. Β' ἤχου.

242. Ὑπάρχουσι ὁμοῦς ἀρκετὰ Χερουβικά καὶ Κοινωνικά γραφέντα ὑπὸ νεωτέρων μουσικῶν μὲ βάσιν τὸν Δι, μετὰ τῶν ὁποίων ἄλλα μὲν ὁδεύουσι καλῶς ἐν τῇ πορείᾳ τῶν, ἄλλα δέ, ἐκφεύγουσι τῶν ὁρίων τοῦ Β'. ἤχου. π.χ. Τὸ εἰς ἤχον Β'. σύντομον Χερουβικὸν Θ. Φωκάως εἶναι καλὸν καὶ ἐντεχνον, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ποιεῖ καὶ ἐντελεῖς κατάληξις εἰς τὴν ἀντιφωνίαν τῆς βάσεως τοῦ δηλ. μέχρι τοῦ ἄνω Δι ὅστις τυγχάνει λίαν ὑψηλὸς θεωρεῖται τοῦτο ὡς ἐκτροχιασμός τῆς μουσικῆς πορείας τοῦ Β' ἤχου.

243. Φθοραὶ τοῦ β' ἤχου εἶναι δύο: ἡ τοῦ Δι —, ἥτις ἐνεργεῖ ἐν ἀναβάσει μέχρι τοῦ ἄνω Νη καὶ ἐν καταβάσει μέχρι τοῦ κάτω Νη ἐνίοτε τίθεται καὶ εἰς τὸν φθόγγον τοῦτον ὅστις ἀπαγγέλεται ὡς Βου, (ὡς λέγομεν καὶ ἐν § 229). 'Ἡ ἀνωτέρω φθορὰ χρησιμοποιεῖται πολλάκις καὶ ἐπὶ τῶν φθόγγων Βου, Ζω 'Ἡ ἑτέρα φθορὰ εἶναι ἡ τοῦ ἄνω Νη σ' ἥτις χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τοὺς φθόγγους, Πα, Γα, Κε—Νη κυρίως.

244. Αἱ μαρτυρίαι τῆς κλίμακος τοῦ Β' ἤχου γράφονται συμβολικῶς οὕτω:

ν π 6 γ Δ x ζ ν
σ ς σ ς σ ς σ

δεικνύουσαι σαφῶς, τὸ κατὰ διφωνίαν ὁμοίαν ὁδεῦον μέλος τοῦ Β'. ἤχου.

245. Οἱ ἀρχαῖοι 'Ελληνες ὠνόμασαν τὸν Β' ἤχον Λύδιον, διότι ἐφευρέθη ἀπὸ 'Ασιατικῶν λαόν.

'Εν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαίας 'Ελληνικῆς μουσικῆς (δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς τὸ σημεῖον) ἀναφέρεται, ὅτι ὁ 'Ορφεύς, διὰ τοῦ μέλους τοῦ ἤχου τούτου ἡμέρωνε τὰ ἄγρια θηρία.

Περὶ τοῦ Πλαγίου Δευτέρου ἤχου

246. 'Ο ἤχος οὗτος ὠνομάσθη πλ. τοῦ Δευτέρου διότι ἡ βάσις αὐτοῦ εὐρίσκεται τετρατόνως ἐπὶ τὸ βαρὺ, ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ Β'. ἤχου ἥτις εἶναι ὁ Βου ἐπομένως ἡ βάσις τοῦ πλ. β'. ἤχου εἶναι ὁ κάτω Κε ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ φθόγγος οὗτος ὡς βάσις τοῦ ἤχου τούτου τυγχάνει χαμηλὴ, κατ' ἀνάγκην μετετέθη εἰς τὸν Πα.

247. 'Ἡ ὁμοία μετάθεσις βάσεως ἐγένετο καὶ εἰς τὸν Πρωτὸν ἤχον τοῦ ὁποίου ἡ βάσις εἶναι ὁ Κε ἀλλὰ λόγῳ τῆς ὑψηλῆς θέσεώς του μετετέθη εἰς τὸν Πα, ἐπίσης καὶ ὁ Βου τοῦ Β'. ἤχου μετετέθη εἰς τὸν Δι. 'Ο δὲ Βου ἀπαγγελλόμενος ὡς Πα, παρέμεινεν ἡ βάσις τῶν Παπαδικῶν μελῶν ψαλλομένων εἰς τὸν πλ. τοῦ Β'. ἤχον.

248. 'Ο ἤχος οὗτος μεταχειρίζεται κλίμακα διαπασῶν διεξευγμένην ἐντελῶς χρωματικὴν τοῦ φθόγγου Πα μὲ τὰ ἐξῆς τονιαῖα διαστήματα:

274. Αἱ καταλήξεις τοῦ ἤχου τούτου με βάσιν τὸν Γα εἶναι : εἰς τὰ σύντομα Εἰρμολογικά καὶ Στιχηρικά ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς φθόγγους Πα-Γα-Δι, ἐντελεῖς δὲ εἰς τοὺς Γα - Δι - Πα, ἄνω Νη κάτω καὶ ἄνω Ζω ἐναρμονίως καὶ τελικὰς εἰς τὸν Γα. Εἰς δὲ τὸ ἐπτάφωνον ἐναρμόνιον μέλος με βάσιν τὸν κάτω Ζω εἶναι : ἀτελεῖς εἰς τοὺς Δι-Βου-Γα ἄνω Ζω καὶ Νη, καὶ τελικὰς εἰς τὸν Ζω. Αἱ καταλήξεις τοῦ Διατονικοῦ Βαρέος ἐκ τοῦ Ζω ὅλων τῶν Στιχηρικών καὶ Παπαδικῶν μελῶν τοῦ εἶναι ἀτελεῖς εἰς τοὺς Πα-Βου-Γα-Δι καὶ ἄνω Ζω, ἐντελεῖς εἰς τοὺς αὐτοὺς φθόγγους καὶ τελικὰς εἰς τὸν Ζω. Τὰς ἰδίας καταλήξεις ἔχουσι καὶ τὰ ὀλίγα ὑπάρχοντα μέλη Στιχηρικά ἤτοι : Πολυέλεοι, Δοξαστικά τινά, ἡμέτερα Ἀνοιξαντάρια, Μακάριος Ἀνὴρ Θ. Φωκαεὺς καὶ ἀργαὶ Δοξολογίαι τῶν ἀρχαίων διδασκάλων Ἰακώβου καὶ Δανιὴλ τῶν Πρωτοψαλτῶν.

275. Φθοραὶ τοῦ Βαρέος ἤχου εἶναι δύο : ἡ τοῦ ἐναρμονίου Ζω^ρ ἥτις ἐνεργεῖ ἐπ' αὐτῶν ἡμιτονίως μέχρι ἀναιρέσεως ταύτης. Ἡ φθορὰ αὕτη, εἰς οἰονδήποτε φθόγγον ἐὰν τεθῇ ἀπαγγέλλεται οὗτος ὡς Ζω. Ἡ δὲ φθορὰ αὕτη εἶναι τοῦ Διατονικοῦ Ζω ἥτις ζητεῖ τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ ὀνόματος αὐτῆς εἰς οἰονδήποτε φθόγγον ἤθελε τεθῇ.

276. Ὁ ἤχος οὗτος ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὑποφρύγιος.

Περὶ τοῦ Πλαγίου τετάρτου ἤχου

277. Ὁ ἤχος οὗτος, τυγχάνει ὁ θεμέλιος λίθος τῆς ἐν γένει Μουσικῆς διὰ τοῦτο χρησιμοποιοῖται ὡς πρῶτος ἀπὸ φυσικῆς ἀπόψεως καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῆς διὰ τοὺς ἀρχαίους ὑφ' ὅλων τῶν μουσικῶν τοῦ κόσμου.

Φυσικώτατος δὲ καὶ πλουσιώτατος εἰς μέλη κυριαρχεῖ πάντοτε τόσον ἐν ταῖς ἱεροτελεστίαις, ὅσον καὶ εἰς τὰ ποικίλα ἄσματα τῆς παγκοσμίου κοινωνίας.

Τὰ ἱερὰ ἡμῶν μέλη τοῦ ἤχου τούτου ψαλλόμενα εἰς Ἑκκλησίας, προσδίδουσι μίαν ἐξαιρετικὴν κατάνυσιν εἰς τοὺς Ἑκκλησιαζομένους. Ἐπίσης, τὰ ὑπάρχοντα μύρια ἄσματα εἰς τὸν ἤχον τούτον, ἀδόμενα πανταχοῦ προσδίδουσι εἰς τοὺς ἀκροατὰς αὐτῶν μίαν θαυμασίαν ψυχικὴν ἀπόλαυσιν.

278. Ὁ κυρίαρχος οὗτος ἤχος, ἀνήκων εἰς τὸ Διατονικὸν γένος ἔχει βάσιν τὸν φθόγγον Νη εἰς ἅπαντα τὰ ἐκκλησιαστικά ἡμῶν μέλη ἤτοι : Σύντομα καὶ ἀργὰ Εἰρμολογικά, Στιχηρικά, καὶ ἀργὰ τοιαῦτα, ὡς καὶ εἰς τὰ Παπαδικὰ αὐτοῦ μαθήματα. Μεταχειρίζεται κυρίως τὴν διαπασῶν κλίμακα μετὰ τὰ ἐξῆς τονιαῖα διαστήματα :

Κλίμαξ διαπασῶν τοῦ πλ δ' ἤχου														
Νη	12	Πα	10	Βου	8	Γα	12	Δι	12	Κε	10	Ζω	8	Νη
Αον τετράχορδον						Βον τετράχορδον								

279. Τὰ μέλη τοῦ ἤχου τούτου, ἐπεὶ πολλὰς ὑπερβαίνουν τὴν ἄνω τέρω διαπασῶν κλίμακα ἀπὸ τοῦ ἄνω Νη μέχρι τοῦ ἄνω Γα καὶ ἀπὸ τοῦ κάτω Νη μέχρι τοῦ κάτω Δι, δυνάμεθα νὰ τὰ κατατάξωμεν εἰς τὸ δις διαπασῶν σύστημα. Μεταξὺ τῶν μελῶν τούτων εἶναι ἀρκετὰ Χερουβικά, Κοινωνικά καὶ τινες καλοφωνικοὶ Εἰρμὸι διαφόρων μουσικῶν, τὰ ὅποια διακρίνονται ἐκ τῆς μουσικῆς αὐτῶν πορείας.

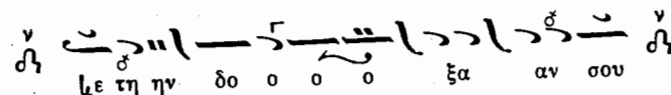
280. Εἰς τὸν ἤχον τούτον ὑπάρχοντα καὶ ἕτερα μέλη ὁδεύοντα μετὰ βάσιν

τὸν Γα ἀπαγγελλόμενον ὡς Νη διὰ τῆς φθορᾶς αὐτοῦ^ρ, τὴν ὁποίαν βλέπομεν σημειουμένην πάντοτε ἐπὶ τοῦ Γα. Τὰ μέλη ταῦτα ἀνάγονται εἰς τὸ κατὰ τριφωνίαν σύστημα τοῦ ἤχου τούτου, ἐξ αὐτῶν δὲ ἀναφέρομεν τὰ ἐξῆς : Τὸ «Θεὸς κύριος» μετὰ τοῦ Ἀπολυτικίου «Ἐξ ὕψους κατήλθες», τὰ Καθίσματα : «Ἀνέστης ἐκ νεκρῶν ἡ ζωὴ τῶν ἀπάντων» «Ἀνθρωποι τὸ μνημα» σου, (ἐν τῷ Ἀναστασιματάρῳ), Οἱ δύο παρακλητικοὶ κανόνες Μέγας καὶ Μικρὸς «Ἀρματηλάτην Φαραῶν» καὶ «Υἱὸν διοδεύσας», «Σταυρὸν χαράζας» καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὑπάρχοντα ἐν τοῖς διαφόροις μουσικοῖς βιβλίοις.

281. Δέον νὰ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μελῶν τοῦ ἤχου τούτου, εἰς διαφόρους γραμμάς αὐτῶν οἱ φθόγγοι Ζω-Πα-Βου καὶ Γα ἔλκονται συχνάκις ἐπὶ τὸ δξύ διὰ διέσεως, διότι τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ φύσις αὐτῶν τῶν μελῶν.

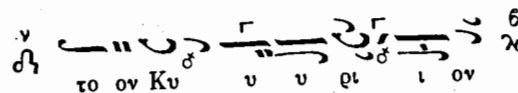
282. Ἰδοὺ κατωτέρω καὶ τὰ παραδείγματα :

Α) εἰς τὴν γραμμὴν ταύτην :

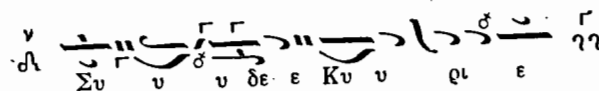
βλέπομεν ὅτι ὁ Ζω εἰς δύο σημεῖα φέρει διέσιν ὑψούμενος πρὸς τὴν Νη κατὰ τέσσαρα τμήματα δηλ. ἀπὸ ἐλάσσων 10, γίνεται ὑπερμείζων 14.

Β) εἰς τὴν γραμμὴν ταύτην :

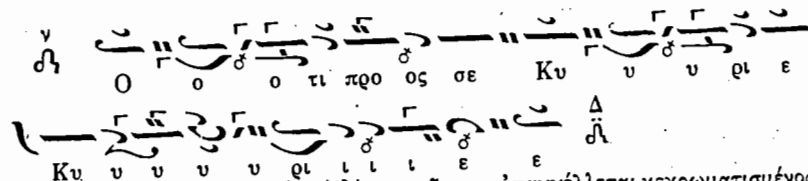
βλέπομεν ὅτι ὁ Πα εἰς δύο σημεῖα φέρει διέσιν 4 τμημάτων ὑψούμενος πρὸς τὸν Βου οὗτω ὁ Πα ἀπὸ μείζων 12 γίνεται 16 ὑπερμείζων διότι ὁ τόνος ἀπὸ 14 ἕως 16 λέγεται ὑπερμείζων.

Γ) Εἰς τὴν γραμμὴν ταύτην :

βλέπομεν ὅτι ὁ Βου καὶ εἰς τὰ δύο σημεῖα φέρων τὴν διέσιν ὑψοῦται εἰς ὑπερμείζονα.

Δ) Εἰς τὴν γραμμὴν ταύτην :

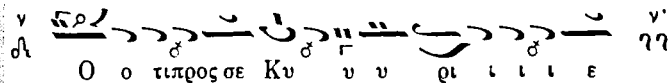

βλέπομεν ὅτι ὁ Γα καὶ εἰς τὰ δύο σημεῖα τοῦ ἀπαγγέλλεται κεχρωματισμένος διὰ τῆς διέσεως.

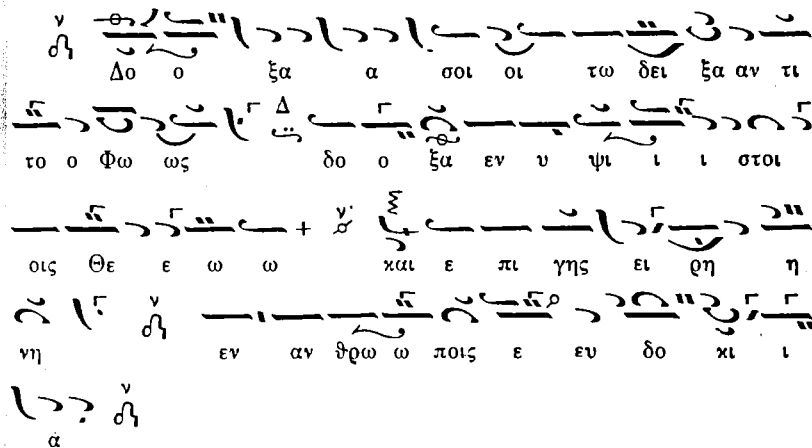
Πέμπτη περίπτωση

283. Εἰς πλείστας γραμμάς τῶν συντόμων καὶ ἀργῶν τούτων μελῶν, ὁ Ζω μὴ προχωρῶν εἰς τὸν ἄνω Νη, ὑπόκειται πάντοτε εἰς ὕψισιν. Εἰς δὲ τὰς ὑψηλὰς γραμμάς ὁ φθόγγος οὗτος ὑπόκειται συχνάκις εἰς διέσιν, ὅπως καὶ ὁ κάτω Ζω εἰς τὸ ἀνωτέρω Αὐν παράδειγμα

ὕψηλῃ γραμμῇ

284. Τὰ μέλη τοῦ ἤχου τούτου, λόγῳ τῆς φυσικότητος καὶ τῆς εὐρείας μουσικῆς πορείας των, ἐπιδέχονται λίαν ὀμχρῶς καὶ διαφόρους χρωματισμούς ἄλλων ἤχων. π.χ. Ἡ Δοξολογία Γρηγορίου Πρωτοψάλτου εἶναι ἤχος πλ. δ'. Νη, ἀλλὰ μικτὸς μετὰ Β' ἤχου οὕτω :

Ἡ ἀνωτέρω πορεία τῆς κλίμακος τοῦ Β' ἤχου ἐφαρμόζεται ἐν καταβάσει πλήρως μέχρι τοῦ κάτω Νη, βάζει τῶν τονιαίων διαστημάτων αὐτῆς.

285. Καταλήξεις ὁ ἤχος οὗτος κάμνει : Εἰς τὰ σύντομα Εἰρμολογικά καὶ Στιχηραρικά μέλη μετὰ βάζει τὸν Νη, ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς φθόγγους Νη-Πα-Βου Δι καὶ ἄνω Νη, ἐντελεῖς δὲ εἰς τοὺς Βου-Γα-Δι κάτω Δι, καὶ τελικὰς εἰς τὴν βάζειν του. Τὰ Παπαδικὰ δὲ μέλη λόγῳ τῆς μεγάλης ἐκτάσεως αὐτῶν ποιοῦσι καταλήξεις ἀτελεῖς μὲν εἰς τοὺς φθόγγους Νη-Πα-Βου Γα Δι, καὶ ἐνίοτε εἰς τὸν Κε, ἐντελεῖς δὲ εἰς τοὺς Βου-Γα-Δι κάτω Δι ἄνω Νη, καὶ τελικὰς εἰς τὸν Νη. Τὰς αὐτὰς καταλήξεις ποιοῦσι καὶ τ' ἀργὰ Στιχηραρικά μέλη (ἴδε ἀργὰ καὶ λίαν ἐντεχνα Ἰδιόμελα τοῦ Ἑσπερινοῦ τῶν Κυριακῶν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς). Τὸ «Δεῦτε ἐγκαθάρωμεν» τὸ «Ἀπενίσαι τὸ ὄμμα» «Χαλινοὺς» καὶ ἄλλα, Ἰακώβου Πρωτοψάλτου. Πλὴν τῶν μαθημάτων τούτων, ἔχομεν καὶ τὰ πλέον διακρινόμενα τοιαῦτα : Τὸ ἐξαίρετον μάθημα τῆς Κασσιανῆς «Κύριε ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις» Π. Λαμπαδαρίου, «Κύριε ἀναβαίνοντός σου ἐν τῷ Σταυρῷ». Ἡ δὲ βάπτειται κάλαμος» τῆς Μεγ. Πέμπτης Ἰακώβου Πρωτοψάλτου καὶ πολλὰ ἄλλα.

286. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω μαθημάτων ἀποδεικνύεται σαφῶς ὅτι, ἅπαντες οἱ ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι Μουσικοδιδάσκαλοι, θεωρήσαντες τὸν Πλάγιον τοῦ Τετάρτου ἤχον ὡς σοβαρώτερον καὶ κατανυκτικώτερον ὅλων τῶν ἄλλων, ἐμελοποίησαν τὰ περισσώτερα καὶ σπουδαιότερα τροπάρια τῆς Ἑκκλησίας εἰς τὸν ρηθέντα ἤχον. Διὰ τοῦτο ἐπωνομάσαμεν καὶ ἡμεῖς αὐτὸν Κυρίαρχον τῆς Μουσικῆς

287. Φθοραὶ εἰδικαὶ τοῦ πλ. δ'. ἤχου εἶναι δύο : ἡ τοῦ κάτω Νη ρ. θεωρουμένη ὡς βάσις τετραχόρδου εἰς οἰονδήποτε φθόγγον ἐὰν τεθῇ ἥτις ἐνεργεῖ πάντοτε ἐν ἀναβάσει καὶ ἡ τοῦ ἄνω Νη ρ. ἥτις ἐνεργεῖ ἐν καταβάσει.

288. Ὁ πλ. δ'. ἤχος ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων Ὑπομιζολύδιος ὡς ἔχων μεγάλην σχέσιν μετὰ τοῦ Τετάρτου ἤχου ἐκ τοῦ Δι (ἄγια) λεγόμενος Μιζολύδιος, διότι καὶ τὰ μέλη τούτου ὡς εἶδομεν ἔχουσιν ἐπίσης μεγάλην σχέσιν μετὰ τῶν δύο Δευτέρων ἤχων, τοῦ Διατονικοῦ Δευτέρου ἐκ τοῦ Βου (Λεγέτου) καὶ τοῦ ἐτέρου Δευτέρου Χρωματικοῦ ἐκ τοῦ Δι, ὅστις λέγεται Λύδιος.

289. Ὡς Κυρίαρχος ἤχος πάντων τῶν μελῶν τῆς ἐν γένει Μουσικῆς, θεωρεῖται ὁ Πλάγιος τοῦ Τετάρτου καὶ ὕψ' ὅλων τῶν Μουσικῶν καὶ Μουσουργῶν τῆς ὑψηλοῦ οἱ ὅποιοι τὰ μεγαλύτερα μουσουργήματά των, ἐμελοποίησαν εἰς τὸν ἤχον τοῦτον ὡς εἶναι καὶ ὁ Ἑθνικός ἡμῶν Ὑμνος «Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη...» καὶ πολλὰ ἄλλα.

Περὶ τῶν τριῶν χρωῶν

290. Ἐκ τῶν δεκαοκτὼ ὑπάρχουσῶν γενικῶν φθορῶν περὶ τῶν ὁποίων γράφομεν σχετικῶς ἐν (§ 133), αἱ τρεῖς αἰτινες πρὸς διάκρισιν ὠνομάσθησαν Χρὸς α, θεωροῦνται ὡς ἀνεξάρτητοι διότι ἀφ' ἐνός, δὲν ὑπάγονται εἰς οὐδένα ἤχον τῆς σειρᾶς καὶ ἀφ' ἐτέρου, διότι ἐκάστη ἐξ αὐτῶν ἐμφανίζει ἰδιαιτερον μέρος, λεγόμενον Ἑπείσακτον.

Αὗται εἶναι : Α) ἡ Σπάθη -οη, περὶ τῆς ὁποίας γράφομεν ἐκτενῶς καὶ μετὰ παραδειγμάτων εἰς τὸν α' ἤχον ἐν (§ 151). Β.) ὁ Ζυγὸς -ρ περὶ τοῦ ὁποίου γράφομεν ἐπίσης λεπτομερῶς μετὰ μουσικοῦ παραδείγματος εἰς τὸν Β'. διατονικὸν ἤχον (Λέγετον) ἐν (§ 187) Καὶ Γ.) εἶναι τὸ λεγόμενον Κλιτὸν -ρ, φθορὰ καθαρῶς ἐναρμόνιος.

291. Τὸ Κλιτὸν τίθεται ἰδίως ἐπὶ τοῦ Δι, ἀλλὰ καὶ εἰς οἰονδήποτε φθόγγον ἐὰν τεθῇ, ἀπαγγέλλομεν τοῦτον ὡς Δι, καὶ ἐνεργεῖ μόνον ἐν καταβάσει ἐπὶ πενταχόρδου μέχρι τοῦ Νη. Ἀπὸ τοῦ Δι δὲ καὶ ἄνω τὸ μέρος ὁδεύει καθαρῶς διατονικόν.

Ἰδοὺ καὶ αἱ μαρτυρίαι, ὡς καὶ τὰ δύο ἐναρμόνια πεντάχορδα, ἐφ' ὧν ἐνεργεῖ τὸ Κλιτὸν, σημειούμεναι συμβολικῶς οὕτως :

A'.	$\frac{\Delta\sigma}{\gamma\gamma} \quad 4$	$\frac{\Gamma}{\kappa} \quad 16$	$\frac{6}{9} \quad 12$	$\frac{\pi}{\delta} \quad 10$	$\frac{\nu}{\delta}$	= 42
B'.	$\frac{\Gamma}{\gamma\gamma} \quad 4$	$\frac{6}{\kappa} \quad 16$	$\frac{\pi}{9} \quad 12$	$\frac{\nu}{\delta} \quad 10$	$\frac{\zeta}{\gamma\gamma}$	

292. Ἡ ἀνωτέρω παραβολὴ τοῦ δευτέρου πενταχόρδου ἐκ τοῦ Γα πρὸς τὸ πρῶτον, σημαίνει ὅτι : Ὅταν ἀπαγγείλωμεν τὸ Δι ὡς Γα καὶ κατέλωμεν εἰς τὸν Νη ὡς Ζω ἐναρμόνιον θ' ἀκούσωμεν τελείως τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ Κλιτοῦ (ἴδε Μακάριος ἀνὴρ Μανουὴλ Πρωτοψάλτου εἰς τοὺς στίχους Κύριε τί ἐπληθύνθησαν καὶ Σὺ δὲ Κύριε, ὡς καὶ εἰς τὸν Πολυέλεον Δεῦλον Κύριον πλ.δ'. εἰς

τὸν στίχον «Καὶ τὸν Ὡγ Βασιλέα» καὶ εἰς ἄλλα μαθήματα).

293. Σημειωτέον ὅτι ἐν τῇ Μουσικῇ μας ἔχομεν καὶ τὰ συνημμένα τετραχόρδα τὰ ὁποῖα ὀδεύουσιν οὕτω: Πα-Βου-Γα-Δι χωρὶς νὰ ἀπαγγέλωμεν τὸν Κε ὡς βάσιν τοῦ δευτέρου, ἀλλὰ θέτοντες τὴν φθορὰν τοῦ Πα ἐπὶ τοῦ Δι ποιούμεν τοῦτον ὡς βάσιν ἡνωμένου τετραχόρδου. Φθάνοντες εἰς τὸν ἄνω Πα ὡς Κε, θεωρεῖται οὗτος ὡς συμπλήρωμα τῆς διαπασῶν κλίμακος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Περὶ Συστημάτων

294. Σύστημα ἐν τῇ μουσικῇ λέγεται τὸ μέρος ὅπερ βαδίζει ἐπὶ ὠρισμένων τόνων τῆς κλίμακος.

295. Συστήματα ἐν τῇ ἱερᾷ ἡμῶν ψαλμωδία ἔχομεν πολλὰ καὶ διάφορα ἀλλὰ τὰ μόνον διακρινόμενα μεταξύ τῶν ἡχῶν τῆς μουσικῆς εἶναι πέντε:

Α) Τὸ Δίφωνον ἢ Τρίχορδον σύστημα, τοῦ ὁποῖου τὸ μέρος βαδίζει ἐπὶ δύο τόνων τῆς κλίμακος καὶ τριῶν φθόγγων ὡς Νη-Πα-Βου, (παράδειγμα ἐν § 149)

Β') Τὸ Τρίφωνον ἢ Τετράχορδον σύστημα τοῦ ὁποῖου μέρος βαδίζει ἐπὶ τριῶν τόνων καὶ τεσσάρων φθόγγων ὡς Πα-Βου-Γα- (Παράδειγμα ἐν § 157.)

Γ') Τὸ τετράφωνον ἢ Πεντάχορδον σύστημα τοῦ ὁποῖου τὸ μέρος βαδίζει ἐπὶ τεσσάρων τόνων ἢ πέντε φθόγγων ὡς Πα-Βου-Γα-Δι-Κε, τὸ καὶ Τροχός λεγόμενον κατὰ τοὺς παλαιούς Μουσικούς (Παράδειγμα ἐν § 148).

Δ'. Τὸ πεντάφωνον ἢ ἑξάχορδον σύστημα τοῦ ὁποῖου τὸ μέρος βαδίζει ἐπὶ πέντε τόνων καὶ ἑξ φθόγγων ὡς Πα-Βου-Γα-Δι-Κε-Ζω. (Παράδειγμα ἐν § 219). Καί:

Ε). Τὸ ἑπτάφωνον ἢ ὀκτάχορδον σύστημα τοῦ ὁποῖου τὸ μέρος βαδίζει ἐπὶ μίᾳ διαπασῶν κλίμακος ἐξ οὗ λέγεται καὶ διαπασῶν σύστημα ὅπερ εἶναι τὸ μόνον καὶ τελειώτερον πάντων τῶν συστημάτων τῆς μουσικῆς(α)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Περὶ συστατικῶν τῶν ἡχῶν

296. Συστατικὰ τῶν ἡχῶν λέγονται ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μᾶς δεικνύουσι τὸν δρόμον τῆς ψαλμωδίας καὶ τὸ πῶς νὰ χωρίζωμεν τὰ μέλη ἐκάστου γένους εἶναι δὲ ταῦτα τέσσαρα: Τὸ ἀπήχημα, ἡ Κλίμαξ, οἱ Δεσπόζοντες φθόγγοι, καὶ αἱ Μαρτυρίαι τῶν διαφορῶν καταλήξεων ἐκάστου μέλους.

297. Τὸ ἀπήχημα καὶ αἱ καταλήξεις πάσης μελωδίας εἶναι τὰ δύο δηλωτικά (γνωριστικά) τῶν ἡχῶν. Ἀπὸ μὲν τὸ ἀπήχημα γνωρίζεται ὁ ἡχος εὐθὺς ἂν εἶναι Κύριος ἢ Πλάγιος ἢ Κλάδος τοῦ ἡχου. Ἀπὸ δὲ τὰς καταλήξεις, γνωρίζεται ἡ ὅλη πορεία ἐκάστου ἡχου. Δηλαδή τί ἡχος εἶναι, εἰς ποῖον σύστημα τοῦ ἡχου ἀνήκει τὸ ψαλλόμενον μέρος καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι σύντομον, ἀργοσύντομον ἢ ἀργόν.

α) Εἰς τὸ περὶ ἡχῶν κεφάλαιον θὰ ἴδωμεν ὅτι οἱ ὀκτὼ πρωτότυποι ἡχοι τῆς Ἑκκλ. ἡμῶν Μουσικῆς ὑπάγονται εἰς τὸ διαπασῶν σύστημα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκάστος τῶν ὀκτὼ ἡχῶν ἔχει καὶ ἰδιαιτέρα αὐτοῦ μέλη τὰ ὁποῖα βαδίζουν ἐπὶ ὠρισμένων φθόγγων τῆς κλίμακος, ἐχωρίσθησαν ταῦτα εἰς διάφορα συστήματα, τὰ ὁποῖα λέγονται καὶ Κλάδοι τῶν ὀκτὼ ἡχῶν.

298. Ἀπλοῦν ἀπήχημα ἐν τῇ μουσικῇ εἶναι ἡ ἀρχικὴ βάσις καὶ ἡ προετοιμασία παντὸς μουσικοῦ μέλους. Τὸ ἀπήχημα ἀπαγγέλεται διὰ τῆς μονοσυλλαβίου λέξεως οὕτως:

$$\begin{array}{ccc} \nu & \smile & \eta \\ \text{ολ} & & \eta\eta \\ & \text{λε}=\text{Ne} & \eta\alpha \end{array}$$

299. Ἐκτενὲς ἀπήχημα λέγεται ὅταν τοῦτο παρατείνεται ἐφ' ὀλοκλήρου μουσικῆς γραμμῆς οὕτως:

$$\begin{array}{ccccccc} \nu & \smile & \smile & \smile & \smile & \smile & \nu \\ \text{ολ} & & & & & & \text{ολ} \\ & \text{λε} & \epsilon & \epsilon & \epsilon & \epsilon & \text{λε} \end{array}$$

$$\begin{array}{ccccccc} \eta & \eta\eta & \smile & \smile & \smile & \smile & \eta\eta \\ & \eta\alpha & \alpha & \alpha & \alpha & \alpha & \chi\alpha \end{array}$$

300. Τὰ τοιαῦτα ἐκτενῆ ἀπήχηματα τῶν ἡχῶν δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν μόνον εἰς τὰ ἀρχαῖα καὶ ἀργὰ μαθήματα. π.χ. Τὰς ὑπαρχούσας ἐκτεταμένους εἰσαγωγὰς εἰς τὰ Χερουβικά διὰ τοῦ Οἱ καὶ τὰ Κοινωνικά διὰ τοῦ Αἱ, δυνάμεθα νὰ τὰ περικόψωμεν ἀρχίζοντες εἰς αὐτὰ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ Οἱ τὰ καὶ Αἰνεῖτε.

301. Ἡ εἰσαγωγή αὕτη εἰς τὰ ἀργὰ μαθήματα ἥτις ἐπεκτείνεται διὰ τοῦ φωνήεντος τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς τοῦ κειμένου, λέγεται Προσῶδια ἢ Παρακλητική ὡς τὴν ὀνομάζουσιν καὶ οἱ παλαιοὶ Μουσικοδιδασκαλοὶ.

302. Διὰ νὰ ἀποφεύγωμεν ἢ νὰ περικόπτωμεν τὰς τοιαύτας ἀργὰς εἰσαγωγὰς τῶν Χερουβικῶν καὶ Κοινωνικῶν, δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν εἰς αὐτὰ ἐκτενὲς ἀπήχημα ἢ καὶ μόνον τὸ ἀπλοῦν λε ἢ $\eta\alpha$

303. Ἡ προσῶδια ἐν τῇ μουσικῇ εἶναι ἡ ὑπόδειξις τοῦ ἀπήχηματος καὶ τοῦ ἰσοκρατήματος εἰς τὸν ψάλλοντα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχει ἀνάγκη ἕκαστος μουσικός (χοράρχης) πρὸς ἐναρξιν τοῦ κυρίου μέλους, εἰς τὸ νὰ δοκιμάσῃ ἂν εἶναι ὅλοι αἱ φωναὶ τῶν χορωδῶν σύμφωνοι.

Περὶ τῶν δύο συμβολικῶν σημείων

304. Τὰ δύο ταῦτα λε λη σημεία τῆς μουσικῆς ἐρμηνεύονται διὰ τοῦ συμφώνου γράμματος Ν. Καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον γράφεται μόνον τὸ φωνήεν ϵ , οὕτω:

$\text{λε} = \text{Ne}$ ἢ $\text{λη} = \text{Nai}$ Εἰς δὲ τὸ δεύτερον ὅλα τὰ λοιπὰ φωνήεντα οὕτω: $\eta\alpha, \eta\eta, \eta\iota, \eta\omicron, \eta\epsilon, \eta\omega, \eta\upsilon, \eta\omega$, (β)

α) Κι' αὐτοὶ οἱ ὀργανοπαῖκται πρὶν ἀρχίσωσι τὴν ἐκτέλεσιν μουσικοὶ τινὸς τεμαχίου κρούουσιν κατ' ἀρχὰς τὸ ἀπήχημα τοῦ ᾄσματος δηλ. τὸ προανάκρουσμα, ἐκτελοῦντες τὴν προεἰσαγωγήν (προσῶδιαν) καὶ εἰτα εἰσέρχονται εἰς τὸ κύριον μέρος.

β) Τὰ συμβολικὰ ταῦτα σημεία χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν ἐναρξιν ὡς προανάκρουσμα ἐκάστου μέλους εἰς διαφόρους ἐνδισμέτους γραμμάς ἀργοσύντομων καὶ ἀργῶν μελῶν καὶ εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ φωνήεντος Νη, ὅπερ λέγεται ἀναγόμενα τῷ οὐκ τῆς Μουσικῆς. Ἀναγραμματισμὸς κυρίως ἐν τῇ Β. Μουσικῇ λέγεται ἡ ἐπανάληψις τῆς λέξεως ἢ τῆς συλλαβῆς εἰς οἰονδήποτε μέρος.

Περὶ μέλους

305. Μέλος, ἐν τῇ μουσικῇ λέγεται τὸ κείμενον, εἴτε πεζὸν εἶναι, εἴτε ἑμμετρον, (δηλ. ποίημα). τὸ ὅποιον εἶναι τονισμένον μελωδικῶς διὰ τῶν μουσικῶν χαρακτήρων, καὶ συντηρησμένον δι' ὅλων τῶν προσόντων καὶ τῶν συστατικῶν τῆς μουσικῆς τέχνης. Ἐπομένως ἐκεῖνο τὸ ὅποιον γίνεται ἐξ ὅλων τούτων, καὶ διακρίνεται διὰ τῆς ἀκοῆς διὰ τῆς παραστάσεως ἐνὸς ἐκάστου ἡχοῦ λέγεται Μέλος. Ὁ θεῖος Πλάτων λέγει. «Τὸ μέλος συνίσταται ἀπὸ ρυθμόν, λόγον, καὶ ἁρμονίαν».

Περὶ διαιρέσεων τῶν μελῶν

μετὰ καθορισμοῦ καὶ τῆς χρονικῆς ἀγωγῆς αὐτῶν

306. Τὰ μέλη τῆς μουσικῆς μας ἐπειδὴ ψάλλονται διαφοροτρόπως ἔχουσι εἰς συντομώτατα, σύντομα, ἀργοσύντομα, καὶ ἀργὰ καὶ λίαν ἀργὰ, διαιροῦνται εἰς ἑξὶ μέρη.

Α) Εἰς μέλος ἀναγνωστικόν, λεγόμενον ἐνὶ λόγῳ Ἑμμελὲς ἡμιλίαν. Εἰς τοῦτο ὑπάρχοντα ἅπαντα γενικῶς τ' ἀπαγγελλόμενα ἑμμελῶς ἐπ' Ἐκκλησίαις, τὰ ὅποια εἶναι: τὰ ἀναγνώσματα, Εἰρηνικά, ἐκφωνήσεις, Ἀπόστολος, Εὐαγγέλιον καὶ ὅλα τὰ παρόμοια τὰ ὅποια καθορίζονται διὰ τῆς ἑξῆς χρονικῆς ἀγωγῆς

$$\overline{\chi}$$

δίγοργος χρόνος

ἀπαγγελλόμενα ἀργῶς

Β) Εἰς μέλος σύντομον Εἰρμολογικὸν ψαλλόμενον ἐγγχρόνως, εἰς τοῦτο ὑπάρχοντα ἅπαντα τ' Ἀπολυτίκια, Κοντάκια, Καθίσματα. Κανόνες καὶ ὅλα τὰ παρόμοια ὑπάρχοντα ἐν τῷ Ἀναστασιματάρῳ καὶ Εἰρμολογίῳ εἰς τὸ δεῦτερον μέρος αὐτῶν, τῶν ὑποίων ἢ χρονικῇ ἀγωγῇ σημειοῦται οὕτως:

$$\overline{\chi}$$

γυργὸς χρόνος

Γ) Εἰς τὸ σύντομον Στιχηρικὸν εἰς ὃ συγκαταλέγεται καὶ τὸ ἀργὸν Εἰρμολογικόν. Εἰς τοῦτο ὑπάρχοντα ἅπαντα τὰ Ἰδιόμελα, τὰ Στιχηρὰ τῶν Αἰνῶν, ἀργαὶ Καταβασαίαι, γενικῶς τὰ Δοξαστικά καὶ ἀργαὶ Δοξολογαίαι.

Ἡ χρονικῇ δὲ ἀγωγῇ αὐτῶν σημειοῦται οὕτως:

$$\overline{\chi}$$

ἢ οὕτως:

$$\overline{\chi}$$

ἀργοσύντομος χρόνος

ἀργὸς χρόνος

Δ) Εἰς ἀργὸν Στιχηρικὸν εἰς ὃ ὑπάρχοντα τ' ἀργὰ Κεκραγάρια, Πασανόαρια, τὸ ἀργὸν Δοξαστήριον Ἰακώβου Πρωτοψάλτου, ὠνομασθέν ὑπὸ τῶν παλαιῶν μουσικοδιδασκάλων Στίλβωτρον τῆς ψαλτικῆς τέχνης, διότι εἶναι τὸ μόνον ὑπάρχον παλαιὸν μουσικὸν βιβλίον ἀπὸ τοῦ ὁποῖον δύναται πᾶς μουσικός νὰ ἐνδυναμωθῇ μεγάλως εἰς τὴν τέχνην τῆς μουσικῆς. Τὸ ἀργὸν τοῦτο Στιχηρικὸν μέλος, παρ' ὅλον ὅτι ἔκτασις αὐτοῦ εἶναι

κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα τοῦ συντόμου Στιχηρικοῦ ψάλλεται ὅμως μετὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ χρονικὴν ἀγωγὴν οὕτως:

$$\overline{\chi}$$

ἀργοσύντομον.

Ε) Εἰς τὸ Παπαδικὸν μέλος εἰς ὃ ὑπάρχοντα τὰ Χερουβικά καὶ Κοινωνικά ψαλλόμενα ἀργῶς διὰ τῆς ἑξῆς χρονικῆς ἀγωγῆς.

$$\overline{\chi}$$

ἀργότερος χρόνος

ΣΤ) Εἰς τὸ ἀργώτατον μέλος εἰς ὃ ὑπάρχοντα ἅπαντες οἱ Καλοφωνικοὶ Εἱρμοὶ ψαλλόμενοι κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ ἀντιδώρου.

Ἡ δὲ χρονικῇ ἀγωγῇ αὐτῶν σημειοῦται οὕτως:

$$\overline{\chi}$$

διαργος Χρόνος ἢ ἀργώτατος. (α)

Περὶ Ρυθμοῦ

307. Ρυθμὸς ἐν τῇ μουσικῇ εἶναι ἢ κατὰ τάξιν διαίρεσις τῶν χρόνων παντὸς μέλους εἰς πόδας.

Ἐκάστη θέσις καὶ ἄρις τοῦ χρόνου λέγεται Ρυθμικὸς πούς. Ἡ μὲν θέσις εἶναι ὁ ἰσχυρὸς πούς, διότι τονίζεται, ἡ δὲ ἄρις ὡς μὴ τονιζομένη εἶναι ὁ ἀσθενὴς πούς.

308. Οἱ μόνον ἐν χρήσει Ρυθμοὶ ἐν τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς μέλεσι εἶναι ὁ δίσσημος $\frac{2}{4}$ καὶ ὁ τετράσημος $\frac{4}{4}$ λεγόμενοι Ἀρτίοι, ἐπειδὴ δὲ τὰ

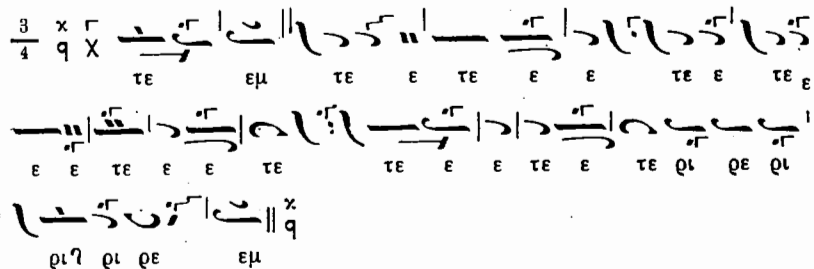
μέλη τῆς μουσικῆς μας καὶ ἰδίως τὰ σύντομα Εἰρμολογικά, Κανόνες, Καθίσματα, Ἀπολυτίκια καὶ ἄλλα, συνίστανται ἀπὸ Ρυθμικοῦ πόδας τῶν ποιητικῶν μέτρων Μακρῶν — καὶ Βραχέων ὡς εἶναι οἱ ἱερατικοὶ κανόνες τῶν Χριστουγέννων «Ἐσώσε λαὸν», τῶν Θεοφανείων «Στίβει θαλάσσης», τῆς Πεντηκοστῆς «Χαίροις Ἀνασσα» καὶ ἄλλα τὰ ὅποια παρουσιάζουσι συχνάκις καὶ χρόνους Περιττοῦς ἵτοις τρεῖς ρυθμικοὺς πόδας, προσετέθη εἰς ἅπαντα τὰ μελωδήματα ἡμῶν καὶ ὁ τρίσημος Ρυθμὸς $\frac{3}{4}$ λεγόμενος Περιττός. Ὁ ρυθμὸς οὗτος εἶναι ἐν χρήσει πλήρης μόνον εἰς τὰ κρατήματα (τεριρέμ)-τοῦ ἀργοῦ «Θεοτόκε Παρθένε» τῆς ἀρτοκλασίας Πέτρου Μπερεκέτου.

309. Δέον νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τοῦ ὃ ψάλλον ὅτι, ἅπαντα τὰ κρατήματα ἐγράφησαν ὑπὸ τῶν διδασκάλων εἰς ἀπλοῦν χρόνον καὶ οὐδὲν εἰς τρίσημον Ρυθμὸν ὡς εἰθιστοῦν οὗτος νὰ ψάλληται ὑπὸ πολλῶν, οὐχὶ μόνον εἰς τὰ κρατήματα ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα μέλη π.χ. εἰς τὸ ἀργὸν δίχορον «Θεοτόκε Παρθένε» τῆς ἀρ-

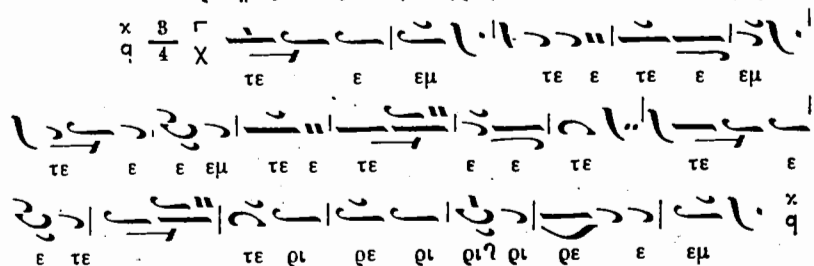
α) Ἀγωγὴ τοῦ χρόνου ἐν τῇ μουσικῇ εἶναι δηλωτικὸν σημεῖον διὸ καθορίζεται τὸ μέλος τίνι τρόπῳ δέον νὰ ψαλῇ σύντομον, ἀργοσύντομον, ἀργόν, ἀργότερον ἢ ἀργώτατον. Τὰ σημεῖα εἶναι ἑξ ἃτινα διακρίνονται ἀνωτέρω.

τοκλασίας τοῦ ὁποίου τὸ κράτημα εἶναι γεγραμμένον εἰς ἀπλοῦν χρόνον, εἴθισται πανταχοῦ νὰ ψάλληται εἰς τρίσημον Ρυθμόν, τὸν ὁποῖον πολλοὶ μὴ γνωρίζοντες τὴν ἐφαρμογὴν τούτου εἰς τὸ διὰ τοῦ ἀπλοῦ χρόνου γεγραμμένον κράτημα τὸ ψάλλουσι τραγελαφικῶς καὶ μὲ οὐκ ὀλίγα λάθη.

Ἴδου καὶ ἓν παράδειγμα τοῦ τρισημοῦ Ρυθμοῦ

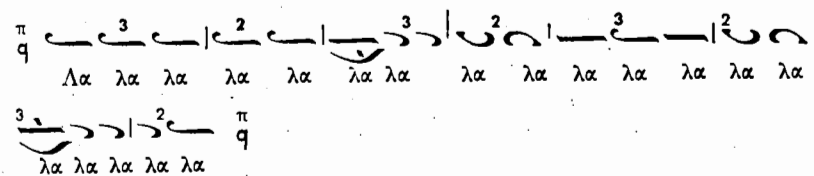

Ὁ τρίσημος οὗτος Ρυθμὸς γράφεται καὶ οὕτως ἄνευ γοργῶν.

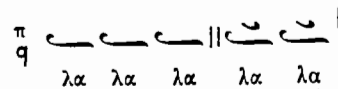

310. Οἱ λοιποὶ ὑπάρχοντες Ρυθμοὶ $\frac{5}{8}$, $\frac{6}{8}$, $\frac{7}{8}$, καὶ $\frac{9}{8}$ λεγόμενοι περιττοί, εἶναι ἐν χρήσει μόνον εἰς τὰ διάφορα ἄσματα τῆς παγκοσμίου κοινωνίας καὶ εἰς τοὺς Ρυθμικοὺς χοροὺς τῶν Θεάτρων, τοὺς ὁποίους ἐκμανθάνουν εἰς ἰδιαίτερα χοροδιδασκαλεῖα. Μεταξὺ δὲ τῶν ἀνωτέρω πέντε Ρυθμῶν, ὁ πεντάσημος $\frac{5}{8}$ καὶ ὁ ἐπτάσημος $\frac{7}{8}$ χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ Ἰοντιακά, Κρητικά, Κυπριακά, Ἑπτανήσια καὶ ἄλλων μερῶν ἄσματα τὰ ὁποῖα ἀκούομεν συχνάκις πανταχοῦ.

311. Οἱ δύο τελευταῖοι οὗτοι Ρυθμοί, τυγχάνουσι σχεδὸν ὅμοιοι π.χ. ὁ πεντάσημος $\frac{5}{8}$ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑνα τρίσημον καὶ δίσσημον κρουόμενοι ὡς ἐξῆς:

Διὰ νὰ μεταβάλλωμεν τὸν Ρυθμόν εἰς ἐπτάσημον προσθέτομεν εἰς τοὺς δίσημους ἀνὰ ἓν κλάσμα οὕτως:

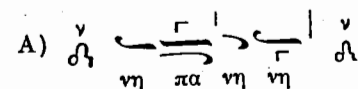

τὰ ὁποῖα κλάσματα μετροῦνται εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ χρόνου καὶ οὕτω ὁ δίσσημος θεωρεῖται $\frac{4}{4} + \frac{3}{4}$ ὁ πρῶτος $= \frac{7}{8}$ ἐπτάσημος.

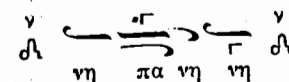
Ἐκαστος Ρυθμὸς, πρὸς διάκρισίν του, χωρίζεται διὰ γραμμῶν λεγομένων Διαστολαί.

Περὶ διαιρέσεως τοῦ χρόνου εἰς συνεπτυγμένης καὶ ἀναλελυμένης γραμμᾶς

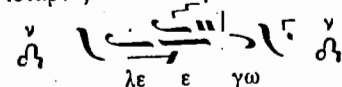
312. Πολλάκις εἰς τὰ μέλη τῆς μουσικῆς μας συναντῶμεν χαρακτηριστικὰς συνεπτυγμένους καὶ παρεστιγμένους μετὰ γοργῶν π.χ. ὁ ἀπλοῦς χρόνος διαιρεῖται εἰς δύο: Θέσιν καὶ ἄρσιν οὕτω:

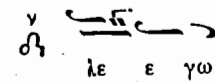
ὅταν ὅμως εἰς τὴν γραμμὴν ταύτην εἶδομεν ἀριστερὰ τοῦ γοργοῦ ἀπλῆν οὕτω:

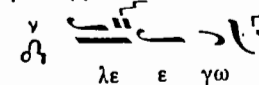
τὸ γοργὸν τοῦτο λέγεται παρεστιγμένον καὶ ἡ γραφὴ συνεπτυγμένη καὶ διηρημένη εἰς τέσσαρα τέταρτα τοῦ χρόνου. Εἰς αὐτὴν τὴν γραφὴν, τὸ μὲν Ἴσον ἐξοδεύει τὰ τρία τέταρτα, τὸ δὲ ὀλίγον τὸ ἐν τέταρτον ἥτις ἀναλύεται οὕτως:

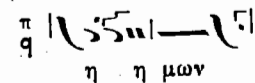
B) Ὅταν ἡ ἀπλῆ εἶναι δεξιὰ τοῦ γοργοῦ οὕτω:

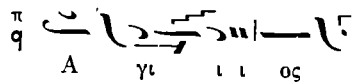
τότε ἡ ἀναλελυμένη γραφὴ ἀπαγγέλεται οὕτως:

Γ) Ὅταν ἡ ἀπλῆ γραφὴ ἀριστερὰ τοῦ διγόργου οὕτω:

τότε εις τὸν πρῶτον χαρακτήρα ὡς θέσιν κρούομεν τὰ δύο τέταρτα, καὶ εις τοὺς ἄλλους δύο ἀνὰ ἓν τέταρτον ὡς ἄρσιν ἢ δὲ ἀναλελυμένη, εἶναι αὕτη :

313. Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι διαιρέσεις τοῦ χρόνου εἰς γραφὰς παριστανομένας με διπλῇ ἐπὶ τοῦ γοργοῦ καὶ διγόργο, τὰς ὁποίας ἐθεωρήσαμεν ὡς περιττάς νὰ γράφωμεν, διότι τὰ Ἐκκλησιαστικά ἡμῶν μελωδήματα δὲν τὰς χρησιμοποιοῦσι. Μόνον ὁ Θ. Φωκαεὺς ὅστις ἦτο καλὸς γνώστης τῆς ἐξωτερικῆς μουσικῆς (ἴδε βιβλίον αὐτοῦ Εὐτέρπη), ἔγραψεν περισσοτέρας διαιρέσεις τοῦ χρόνου εἰς γραφὰς συνεπτυγμένας καὶ ἀναλελυμένας αἵτινες εἶναι ἐν χρῇσει μόνον εἰς τὰ Ἀσιατικά ἄσματα.

Ἐπανόρθωσις τῶν ἡχῶν
εἰς τινὰ ἐπείσακτα μέλη τὰ ὁποῖα ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως ἐπιγράφονται λελανθασμένων

α) Τὸ Κοντάκιον «Ἡ Παρθένος σήμερον», δὲν εἶναι ἡχος Τρίτος ὡς ἐπιγράφεται, ἀλλ' εἶναι ἡχος πλ. δ'. με βάσιν τὸν Γα ὡς Νη διότι τὸ μέλος αὐτοῦ ὁδεύει καθαρῶς εἰς τὸ κατὰ τριφωνίαν σύστημα τοῦ ἡχου τούτου.

β) Τὸ Κοντάκιον «Ἐπεφάνης σήμερον» δὲν εἶναι ἡχος τέταρτος ὡς ἐπιγράφεται ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἡχος πλ. δ'. Γα κατὰ τριφωνίαν, διότι τὸ μέλος τοῦ Κοντακίου τούτου δὲν ἐμφανίζει οὐδὲ ἥχος γραμμῆς Τετάρτου ἡχου.

γ) Ἀπαντα γενικῶς τὰ Ἐξαποστειλάρια, «Ἀπόστολοι ἐκ περάτων», «Τὸν Λησὴν αὐθιμερόν», «Ὁ καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων» καὶ ὅλα τὰ παρόμοια φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ὡς ἡχος Τρίτος εἶναι ἐπίσης λάθος, διότι ταῦτα ὁδεύουσι καθαρῶς εἰς τὸ κατὰ τριφωνίαν σύστημα τοῦ πλ. δ'. με βάσιν τὸν Γα ὡς Νη.

Περὶ ὅλων τῶν ἀνωτέρω μελῶν ἀνεπτύξαμεν λεπτομερῶς πρὸ δεκαετίας ἐν μιᾷ τῶν διαλέξεων ἡμῶν ἐν τῇ Αἰθούσῃ τοῦ Παρνασσοῦ, παρόντων καὶ ἀξιολόγων μουσικῶν, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς Κωνσταντίνου Ψάχου, οἵτινες ἀφοῦ παρεδέχθησαν τὸ ὑπάρχον τοῦτο λάθος εἰς τ' ἀνώτερα μέλη δὲν παρέλειψαν καὶ νὰ συγχαροῦν ἡμᾶς διὰ τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ ἀνωτέρω λάθους.

Περὶ μελοποιίας

314. Ἡ μελοποιία εἶναι μία ποιητικὴ δύναμις τοῦ γράφειν πᾶν μουσικὸν μέλος.

Οἱ ἔροι τῆς μελοποιίας εἶναι τρεῖς :

α) Ἡ λήψις, ἥτις σημαίνει τὸν τρόπον τῆς συλλήψεως τοῦ μέλους, τὸ ὅποιον γεννᾷ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἀκοῆς, διότι ἡ μουσικὴ δύναμις ἐξαρθαται ἀπὸ τὴν σταθερὰν καὶ καλλιτεχνικὴν ἀκοήν.

β) Ἡ Μίξις, ἥτις σημαίνει τὴν δύναμιν τοῦ γράφειν κανονικῶς πᾶν μέλος, βάσει πάντων τῶν συστατικῶν τῆς μουσικῆς θεωρίας.

γ) Εἶναι ἡ Χρῆσις, ἥτις σημαίνει τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ γραφομένου μέλους διὰ τῆς φωνῆς τοῦ μελοποιοῦ ἢ καὶ ὑπὸ πολλῶν ψαλλόντων τοῦτο ὡς ἐν μιᾷ φωνῇ (ὡς λέγει καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης Χρισόστομος).

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

A - Ἐπὶ τοῦ Χρόνου καὶ Ρυθμοῦ.

Τὰ μέλη τῆς ἐκκλησιαστικῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, διδάσκονται καὶ ψάλλονται ἀρχικῶς διὰ τοῦ ἀπλοῦ χρόνου· δηλαδὴ εἰς ἐκάστην ἀπαγγελίαν φθόγγου κρούομεν ἓνα χρόνον ὡς θέσιν καὶ ἄρσιν. Καὶ ἡ μὲν θέσις (κρούσις τῆς χειρὸς), χρησιμοποιεῖται. ἡ δὲ ἄρσις τῆς χειρὸς παραμένει ἀφωνος ὡς ἀναπνοή.

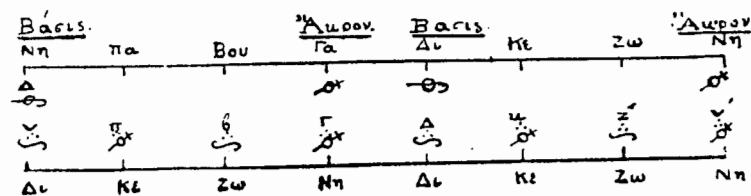
π.χ. $\overset{\gamma}{\underset{\delta}{\text{Ο}}}$ 2 ἄρσις 2 ἄρσις ἐνταῦθα ἔχομεν δύο χρόνους ἀπλοῦς.

Διὰ τοῦ ἀπλοῦ τούτου χρόνου εἶναι γραμμένα ἅπαντα τὰ ἐκδοθέντα παλαιὰ μουσικὰ βιβλία Πέτρου Λαμπταδαρίου, Ἰωάννου Πρωτοψάλτου, Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος καὶ ἄλλων συνθετῶν. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἡμετέροι Μουσικοδιδάσκαλοι δὲν καθώρισαν οὐδένα Ρυθμὸν εἰς τὰ ἐκδοθέντα ἔργα των καὶ ἀφῆκαν ταῦτα εἰς τὴν κατὰ βούλησιν ἐκτέλεσιν ὑπὸ τοῦ ψάλλοντος, ἐθεωρήσαμεν ἐπ'ἀνάγκης ὅπως καθωρίσωμεν εἰς αὐτὰ τὸν δίστημον $\frac{2}{4}$ Ρυθμὸν ἢ τὸν τετράστημον $\frac{4}{4}$ ἢ τὸν τρίστημον $\frac{3}{4}$ καὶ περιττόν καλούμενον, ὅστις συναντᾶται συχνάκις ἐν τοῖς διαφόροις ἔργοις, ἵνα διὰ τῆς διαιρέσεως τῶν Ρυθμικῶν ποδῶν ἐν αὐτοῖς, καταστή ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν πλήρης· διότι διὰ τοῦ ἀπλοῦ χρόνου ψαλλόμενα τὰ μουσικὰ μέλη, δὲν ἀποδίδουσι οὔτε τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου, οὔτε καὶ τὸν ἀπαιτούμενον τονισμόν τῆς ἐκφράσεως αὐτῶν. Διὰ τοῦτο γράφοντες οἰουδήποτε μέλους, δεόν ὅπως εἶναι τοῦτο Ρυθμισμένον καὶ ὀρθογραφημένον συμφώνως τῶν κανόνων τῆς μουσικῆς ὀρθογραφίας, ἥτις στηρίζεται ἐπὶ τοῦ Ρυθμοῦ, ὡς ἀναφέρῃ καὶ ἡ μουσικὴ ἐπιστήμη τῶν ἀρχαίων· «Ἡ ψυχὴ τῆς μουσικῆς εἶναι ὁ χρόνος, ἡ δὲ ζωὴ ὁ Ρυθμός».

B. Ἐπὶ τοῦ Δευτέρου Ἠχου.

Ὁ Δεύτερος ἡχος ὁδεύει Χρωματικῶς μόνον ἐπὶ τὸ δξύ, ἥτοι ἀπὸ τῆς κυρίας αὐτοῦ βάσεως $\overset{\delta}{\text{Ο}}$ μέχρι τοῦ ἄνω φθόγγου $\overset{\delta}{\text{Νη}}$. Ἐπὶ τὸ βαρὺ δὲ ὁδεύει καθαρῶς διατονικῶς ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ καταβάσεως. Ὅταν

ὅμως θέλωμεν νὰ κατέλθωμεν Χρωματικῶς, τότε θέτομεν τὴν φθορὰν τοῦ πλαγίου Δευτέρου $\overset{\delta}{\text{Ο}}$ εἰς τὸν φθόγγον Γα, προφέροντες αὐτὸν ὡς Δι, κατερχόμεθα μέχρι τοῦ φθόγγου Νη ὡς Πα. Ὅταν δὲ θέλωμεν νὰ κατέλθωμεν πάλιν ὡς Δεύτερος ἡχος, τότε θέτομεν τὴν φθορὰν τοῦ Δευτέρου $\overset{\delta}{\text{Ο}}$ καὶ τοῦ Νη $\overset{\delta}{\text{Ο}}$ ἐπὶ τοῦ φθόγγου Γα καὶ λογιζόμενον τοῦτον ὡς Νη κατερχόμεθα ἐν δεύτερον τετράχορδον ἐπὶ τὸ βαρὺ χρωματικῶς ὡς Δεύτερος ἡχος καὶ ἐπειδὴ οὕτω ὁ φθόγγος Γα ἐγεινεν Νη, ὡς ἐκ τῆς μεταθέσεως τῆς φθορᾶς τοῦ Νη ἐπὶ τοῦ Γα, διὰ τοῦτο καὶ ὁ κάτω Νη ἐγεινεν Δι.

Προσέτι ὁ Δεύτερος ἦχος ἀπὸ τὸ δεύτερον αὐτοῦ τετράχορδον, ἦ-
τοι ἀπὸ τὸν φθόγγον ἄνω Νη προχωρεῖ, ὁδεύει καθαρὸς διατονικὸς ὡς
ἐκ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ ἀναβάσεως. Πολλάκις ὁ Δεύτερος ἦχος ὁδεύει Χρω-
ματικῶς ἀπὸ τοῦ ἄνω φθόγγου Νη, μέχρι τοῦ ἄνω φθόγγου Βου, ὡς Πλά-
γιος τοῦ Δευτέρου ὅταν θέσωμεν τὴν φθορὰν τοῦ ς ἐπὶ τοῦ φθόγγου Νη
ὅστις ἀπαγγέλεται ὡς Δι καὶ οὕτω ὁδεύει χρωματικῶς καὶ ἐπὶ τὸ βαρὺ
μέχρι τοῦ φθόγγου Δι ὅστις ἀπαγγέλεται ὡς Πα τοῦ Πλαγίου Δευτέρου
ἤχου.

Γ. Συσχετισμὸς τῶν χρησιμοποιουμένων μουσικῶν κλιμάκων εἰς τὴν ἐκ-
κλησιαστικὴν Βυζαντινὴν Μουσικὴν, καὶ παραβολὴ τῶν τονιαίων δια-
στημάτων, πρὸς καλυτέραν κατανόησιν τῆς διαφορᾶς, τῶν Ἦχων
μεταξὺ τῶν, καὶ πιστὴν ἐκτέλεσιν τῶν μελῶν αὐτῶν.

Α'.

Παραβολὴ τῶν τονιαίων διαστημάτων
τῆς Διαπασῶν Διατονικῆς κλίμακος τοῦ φθόγγου Νη
μετὰ τῆς Διαπασῶν Χρωματικῆς τοῦ Β'. Ἦχου

Διαπασῶν Χρωματικὴ κλίμαξ τοῦ Β'. Ἦχου κατὰ διαφωρίαν, ὁμοί-
ως βαδίζουσιν.

Φθοραὶ χρωμαिकाί.

8	14	8	12	8	14	8	72
12	10	8	12	12	10	8	72

Φθοραὶ διατονικαί
Διαπασῶν διατονικὴ κλίμαξ τοῦ λ σγ'. Ἦχου.

Β'.

Παραβολὴ τῶν τονιαίων διαστημάτων
τῆς Διαπασῶν τοῦ πλ. δ' ἤχου
μετὰ τῆς Διαπασῶν κλίμακος τοῦ Πα.

Ἡ Διαπασῶν κλίμαξ τοῦ Πλαγίου Δ' ἤχου ἡ φυσικωτέρα ὁλὼν τῶν
κλιμάκων καὶ ἀρχικὴ βάσις πρὸς διδασκαλίαν εἰς τοὺς ἀρχαρίους.

Ἄνωθεν τῶν μαρτυριῶν αἱ 8 διατονικαὶ φθοραί.

12	10	8	12	12	10	8	72
72 =	10	8	12	12	10	8	12

Ἡ Διαπασῶν κλίμαξ τοῦ φθόγγου Πα, ἐφαρμοζομένη εἰς τοὺς ἤχους
Πρῶτον καὶ Τέταρτον με δεσπόζοντα φθόγγον τὸν Βου. Ὁ ἦχος οὗτος
συγγενεῖται κατὰ πολὺ μετὰ τὸν Πρῶτον. Τὴν αὐτὴν κλίμακα μεταχειρίζε-
ται καὶ ὁ Πλάγιος τοῦ Α' συχνάκις, μετὰ ἡλαττωμένον τὸν Ζω ς εἰς τὰ
μέλη αὐτοῦ.

Γ'.

Παραβολὴ τῶν τονιαίων διαστημάτων
τῆς Διαπασῶν Διατονικῆς κλίμακος
τοῦ φθόγγου Πα, μετὰ τῆς Διαπασῶν
Χρωματικῆς τοῦ πλ. Β' Ἦχου.

Διαπασῶν Διατονικὴ κλίμαξ τῶν ἡχων: Πρώτου, Τέταρτου καὶ
Πλαγίου πρώτου.

10	8	12	12	10	8	12	72
6	20	4	12	6	20	4	72

Διαπασῶν Χρωματικὴ κλίμαξ τοῦ πλ. Β'. Ἦχου.

Δ'.

Κλίμαξ Διαπασῶν τοῦ Βαρέος
Διατονικοῦ μετὰ παραβολῆς τοῦ Λεγέτου
ἐκ τοῦ Βου Τετάρτου Ἦχου (Δευτέρου Διατονικοῦ)

Λέγετος Ἦχος Δ'

8	12	12	10	8	12	10	72
72 =	12	12	6	12	12	10	8

Ἡ Διαπασῶν κλίμαξ φθόγγου Γα τοῦ Γ' Ἦχου καὶ Βαρέος ἐκ τοῦ Γα μετὰ παραβολῆς τοῦ Βαρέος Ἐναρμονίου ἐκ τοῦ Ζω ρ (ἴδε Δοξολογίαν ἑπτάφωνον Χουρμουζίου Χαρτοφύλκος καὶ Πολυέλαιον τεῦ αὐτοῦ Ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος» Ἦχος Γ' Γα.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΔΙΔΑΧΘΗΣΟΜΕΝΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΕΝ ΤΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑΙΣ ΜΟΥΣΙΚΑΙΣ ΣΧΟΛΑΙΣ

Τ Α Ξ Ι Σ Α'.

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Εἰσαγωγή.— Ὅρισμός τῆς Μουσικῆς.—Φωνητικὴ καὶ Ἐνόργανος.— Ἐκκλησιαστικὴ καὶ Δημώδης μελωδία.
Κλίμαξ.—Φθόγγοι καὶ τόνοι.— Συνεχῆς ἀνάβασις καὶ κατάβασις.—Ποσοτικοὶ χαρακτήρες καὶ διαίρεσις αὐτῶν.—Σύνθεσις τῶν ποσοτικῶν χαρακτήρων ἐν ἀναβάσει καὶ κατάβασει.—Υπερβατὴ ἀνάβασις καὶ κατάβασις.—Χρόνος.—Χρονικὰ σημεῖα.—Σημεῖα διαιροῦντα τὸν χρόνον.—(Κενοὶ χρόνοι.—Χρονικὴ ἀγωγή). Χαρακτήρες ἐκφράσεων.—Ἐφαρμογὴ αὐτῶν ἐπὶ τῶν ποσοτικῶν χαρακτήρων.— Διάκρισις τῆς δι' Ὀλίγου, Κεντημάτων, Πεταστῆς, Ἀποστρόφων, Ὑποροῆς καὶ συνεχοῦς Ἐλαφροῦ ἀπαγγελίας τῶν φθόγγων.—Συγκοπὴ καὶ ἀναπνοή.—Παραλλαγή καὶ μέλος.—Υφέσεις καὶ Διέσεις παροδικαὶ καὶ γενικαί.—Εἶδη μελῶν.—Μαρτυρίαι.—Ἦχοι ἐν τοῖς συντόμοις στιχηρατικοῖς μέλεσι καὶ συστατικὰ αὐτῶν, ἤτοι κλίμαξ, ἀπήχημα, καταλήξεις, δεσπόζοντες φθόγγοι, μαρτυρίαι καὶ φθοραί.

ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ

Φωνητικαὶ ἀσκήσεις πρὸς καθαρὰν ἐξαγωγήν τῆς Φωνῆς.— Ἀσκήσεις ἐφ' ὅλων τῶν θεωρητικῶν κεφαλαίων.— Ἀπαν τὸ σύντομον εἰρμο-λογικὸν εἶδος τοῦ Διατονικοῦ, Χρωματικοῦ καὶ Ἐναρμονίου γένους, ἥτοι Αὐτό-μελα, Ἀπολυτίκια, Καθίσματα, Ἀντίφωνα, Κοντάκια, Τιμιωτέραι, Μακαρισμοί, Στιχηρά, Εἱρμοὶ κανόνων καὶ Δοξολογίαι.

Καλλιγραφία καὶ ἀντιγραφὴ.

Ἱστορία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς.— Ἀπὸ τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1—1453 μ. Χρ. Θεοδοσίου Γεωργιάδου.

BIBLIA EN XPHSEI

Ἰωάννου Πρωτοψάλτου. Εἰρμολόγιον Καταβασίων,
Ἰωάννου Πρωτοψάλτου. Ἀναστασιμικάριον.

Τ Α Ξ Ι Σ Β'.

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Τὰ ἐν τῇ Α' τάξει διδασθέντα θεωρητικὰ κεφάλαια ἐκτενέστερον.—Χρο-νικὰ σημεῖα ἐκτενέστερον.—Γοργὸν καὶ δίγοργον μετὰ στίξεως ἐκατέρωθεν καὶ τρίγοργον.—Συστήματα καὶ γένη ἐν περιλήψει.—Σύγκρισις τῶν Εἰρμο-λογικῶν καὶ Στιχηρατικῶν μελῶν τοῦ Γ' καὶ Βαρέος ἤχου.—Ἐναλλαγὴ ἤχων.—Διάκρισις τῶν διὰ τῆς φθορᾶς τοῦ Β' ἤχου ψαλλομένων εἰρμολογικῶν τοῦ Β', Δ' καὶ Πλ. Β' ἤχου.—Διάκρισις τοῦ Γ', Βαρέος καὶ Πλ. Δ' ἤχου.—Ρυθμὸς.—Ρυθμικοὶ πόδες, δίσσημος, τρίσημος καὶ τετράσημος.—Ρυθμικὴ ἀνάγνωσις.
Ὁρθογραφία καὶ σύνταξις τῶν ποσοτικῶν χαρακτήρων ἐν τοῖς συντόμοις στιχηρατικοῖς μέλεσι.

ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ

Ἄπαν τὸ σύντομον στιχηρarikόν, ἤτοι Κεκραγάρια, Ἑσπέρια, εἴτα στιχηρά καὶ τὰ Π' Ἑωθινά.—Ἐκ τοῦ ἀργοῦ Εἰρμολογικοῦ μέλους τὰ Αὐτόμελα, Κοντάκια, Ἀντίφωνα τοῦ Δ' ἤχου κλπ.—«Μακάριος ἀνὴρ» Μανουὴλ Πρωτοψάλτου, — «Φῶς ἱλαρόν» τὸ ἀρχαῖον.—Δοξαστικά Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου ἐν ἐκάστου ἤχου.

Καλλιγραφία καὶ ἀντιγραφὴ

Ἱστορία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς.—Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως 1453—1936

BIBLIA EN XPHSEI

Διδασκαλία τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς συνταχθεῖσα τῷ 1960 ὑπὸ Θεοδοσίου Γεωργιάδου.

Ἰωάννου Πρωτοψάλτου. Εἰρμολόγιον Καταβασίων καὶ Ἀναστασιματίων.

ΤΑΞΙΣ Γ'.

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Τὰ ἐν τῇ Α' καὶ Β'. τάξει διδασκόμενα θεωρητικὰ κεφάλαια καὶ ἰδίᾳ Γένη ἐν ἐκτάσει.—Ἦχοι ἐν τε τοῖς Εἰρμολογικοῖς, Στιχηρariκοῖς καὶ Παπαδικoῖς μέλεσι, καὶ συστατικὰ αὐτῶν ἐκτενέστερον, ἤτοι κλίμαξ, σύστημα, ἐκτάσις, ἀπήχημα, δεσπόζοντες φθόγγοι, ἑλξίς, καταλήξεις, μαρτυρίαί, φθοραὶ καὶ ἤθος.—Συστήματα.—Διαφορὰ τῶν ἤχων.—Ἐναλλαγὴ ἤχων, συστηματικῶν καὶ γενῶν.—Διάκρισις ὕψουςδιέσεων, φθορῶν καὶ χροῶν.—Περὶ Ρυθμοῦ τοῦ ἀργοῦ Εἰρμολογικοῦ μέλους.

Τεχνολογία, Ὁρθογραφία καὶ Μελοποιία

ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ

Καταβασίαι ἀργαὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ, τοῦ Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου κατ' ἐκλογὴν, καὶ τὰ Καθίσματα τῆς Μεγ. Ἑβδομάδος.—Τὰ μεγάλα Προκείμενα καὶ Ἰδιόμελα τῆς Μεγ. Ἑβδομάδος.—«Τῇ ὑπερμάχῳ».—«Τὸ προσταχθέν».—«Ἰδοὺ ὁ Νυμφίος ἔρχεται».—«Ὅτε οἱ ἐνδοξοὶ μαθηταί».—«Κύριε, ἡ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις».—«Χριστὸς ἀνέστη» τὸ ἀργόν.—Δύναμις «Ὅσοι εἰς Χριστόν».—«Τὸν Σταυρὸν σου προσκυνούμεν Δέσποτα», τὸ συνειθισμένον καὶ τοῦ Βήματος.—Ἀλληλουῖα τοῦ Ἀποστόλου τὸ ἀργόν Ἰωάννου Λαμπαδαρίου.—Δοξολογίαι ἀργαὶ καὶ ἐκάστην.—Ἀνοιξαντάρια Φωκαέως.

BIBLIA EN XPHSEI

Διδασκαλία Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς συνταχθεῖσα τῷ 1960 ὑπὸ Θεοδοσίου Γεωργιάδου, Ἰωάννου Πρωτοψάλτου Εἰρμολόγιον Καταβασίων, Γεωργίου Πρωγάκη, Μουσικὴ Συλλογὴ.

ΤΑΞΙΣ Δ'.

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Γενικὴ ἐπανάληψις ὅλων τῶν κεφαλαίων τοῦ Θεωρητικοῦ.

Ὁρθογραφία.—Θέματα μουσικὰ μετὰ τεχνολογίας ἐφ' ἐκάστου εἶδους τῶν ἐκκλησιαστικῶν μελῶν καὶ παντὸς ἤχου.

Περὶ μελοποιίας ἐν γένει.

Τυπικὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν.

ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ

Ἀργὰ κεκραγάρια Ἰακώβου Πρωτοψάλτου καὶ τὰ «Αἰνεῖτε» τῶν Πασαπνοαρίων τοῦ αὐτοῦ.—Χερουβικά τῶν Κυριακῶν Κωνσταντίνου Πρωτοψάλτου καὶ Κοινωνικά Ἰωάννου Λαμπαδαρίου καὶ Δανιὴλ Πρωτοψάλτου.—Κοινωνικά τῶν ἑορτῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ.—«Τοῦ δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ» καὶ «Σιγησάτω πᾶσα σὰρξ» Ἰακώβου Πρωτοψάλτου.—«Ἄνωθεν οἱ προφῆται».—«Θεοτόκε Παρθένε» Πέτρου Μπερεκέτου.—«Ἄγιος ὁ Θεός» τὸ νεκρώσιμον.—«Ἀναστάσεως ἡμέρα» Χρυσάφου μετὰ τοῦ κρατήματος.—Πολυέλαιοι «Δοῦλοι Κύριον» Πέτρου Πελοποννησίου, «Λόγον ἀγαθόν» Βαρὺς τοῦ Γεωργίου Κρητὸς καὶ «Ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος» καὶ «Δοῦλοι Κύριον» Πλ. Δ. Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος μετὰ δόξα καὶ Νῦν καὶ τῶν κρατημάτων αὐτῶν.—Καλλιφωνικοὶ Εἰρμοὶ κατ' ἐκλογὴν.—Δοξαστικά Ἰακώβου Πρωτοψάλτου, ἐν ἐξ ἐκάστου ἤχου κατ' ἐκλογὴν.

Ἀσκήσεις ἐπὶ μελῶν μὴ διδασκόμενων.

BIBLIA EN XPHSEI

Διδασκαλία τῆς ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς συνταχθεῖσα τῷ 1960 ὑπὸ Θεοδοσίου Γεωργιάδου καὶ ἱστορία τοῦ αὐτοῦ.

Γεωργίου Πρωγάκη. Μουσικὴ Συλλογὴ.

Ἰακ. Πρωτοψάλτου, Δοξαστάριον ἢ Κυψέλη Στεφάνου.

Γ. Βιολάκη. Ἐκκλησιαστικὸν Τυπικόν. Λαμπαδαρίου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Τὰ τοῦ πρακτικοῦ μέρους τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς καὶ εἰς τὰς τέσσαρας τάξεις διδάσκονται κατ' ἐκλογὴν, ἀναλόγως τοῦ χρόνου. Καὶ ἐν τῇ Α' τάξει ἐπικρατέστερον εἶναι τὸ σύντομον Εἰρμολογικὸν μέλος, ἐν τῇ Β' τὸ σύντομον Στιχηρarikόν, ἐν τῇ Ε' τὸ ἀργόν Εἰρμολογικὸν καὶ ἐν τῇ Δ' τὸ ἀργόν Στιχηρarikόν καὶ τὸ Παπαδικόν.

Διὰ τὸ μᾶθημα τῆς Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, ὅπερ ἐπιβάλλεται εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις Ὀδεῖα, ἔχομεν τὴν ἐξῆς γνώμην:

Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς διδασκαλίας τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς εἰς τοὺς ἀρχαρίους δὲν πρέπει νὰ διδάσκηται οὐδὲ ἴχνος Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς διότι ὁ ἀρχάριος διδασκόμενος συγχρόνως δύο εἰδῶν Μουσικᾶς, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεμελιώσῃ εἰς τὸν νοῦν του τὰς δύο αὐτῶν βάσεις, αἵτινες ἀλληλοσυγκρούονται τόσον εἰς τὸ θεωρητικὸν μέρος, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἀμφοτέρων τῶν μελῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὔτε τὴν μίαν μουσικὴν δύναται νὰ ἐκ-

μάθη καλῶς, οὔτε καὶ τὴν ἄλλην. Διὰ τοῦτο οἱ πλείστοι τῶν σημερινῶν νέων ἱεροψαλτῶν τυγχάνουσιν ἡμιμαθεῖς ἀμφοτέρων τῶν Μουσικῶν. Ἐνεκα τούτου, παιδαγωγικώτερον εἶναι ἢ διδασκαλία τῆς Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς νὰ ἀρχῇται ἀπὸ τὸ δεύτερον ἔτος, ἵνα οὕτω δυνηθῇ ὁ ἀρχάριος ἐν τῇ Βυζαντινῇ Μουσικῇ ν' ἀντιληφθῇ καλῶς τὰς βάσεις αὐτῆς.

ΤΑ ΕΝ ΤΑΙΣ ΙΕΡΑΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΣ ΨΑΛΤΕΑ ΜΟΥΣΙΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΑΞΙΝ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΧΡ. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΕΝ ΤΩ ΕΣΠΕΡΙΝῳ

Κεκραγάρια, Στιχολογία, Στιχηρὰ ἀναστάσιμα καὶ Ἀπόστιχα, Δοξαστικά, Ἀπολυτίκια καὶ Θεοτοκία ψάλλονται ὡς εὐρίσκονται ἐν τῷ Ἀναστασιματαρίῳ Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου (ἐκδοσις 1820 ἐν Βουκουρεστίῳ) ἢ Ἰωάννου Πρωτοψάλτου, ἐν ἀπάσις τοῖς ἔξοις.

Σημ.—Ἡ αὕτῃ περὶ Κεκραγαρίων διάταξις τηρεῖται καὶ ἐν τοῖς Ἑσπερινοῖς τῆς Λειτουργίας τῶν Προηγιασμένων.—Ἐν δὲ τοῖς Ἑσπερινοῖς τῶν Κυριακῶν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς τὰ Κεκραγάρια ψάλλονται Εἰρμολογικῶς.

ΕΝ ΤΩ ΟΡΘΡῳ

Θεὸς Κύριος, Καθίσματα, Θεοτοκία Ἀναβαθμοί, Κανόνες, Τιμιωτέρας, Ἐξαποστειλάρια, Ὑπερευλογημένη ὑπάρχεις (μόνον εἰς β' ἤχον), καὶ τὸ Σήμερον σωτηρία (εἰς τὸν ἤχον τῆς Δοξολογίας) ψάλλονται Εἰρμολογικῶς. Τὰ Πασαπνοάρια στιχηρικῶς, τὰ δὲ Στιχηραρικά τῶν Ἀΐνων, ὡς ἐν τῷ Ἑσπερινῷ.—Τὸ Ἐωθινὸν Δοξαστικὸν Στιχηρικῶς.

Πολυέλεοι οἱ ἐν τῇ Μουσικῇ Πανδέκτῃ καὶ ταῖς Ἀνθολογίαις Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος, Γρηγορίου Πρωτοψάλτου καὶ Θεοδώρου Φωκαέως κατ' ἐκλογὴν συμφώνως τῇ ἑορτῇ.

Καταβασίαι ἐκ τῶν Εἰρμολογιῶν, Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος (ἐκδοσις 1825) ἢ Ἰωάννου Πρωτοψάλτου.

Ἰδιόμελα καὶ Δοξαστικά, ὅταν ὑπάρχωσιν ἐντε τῷ Ἑσπερινῷ καὶ τῷ Ὁρθρῳ τὰ ἐν τῇ Συλλογῇ Ἰδιομέλων Χουρμουζίου (ἐκδ. 1820), ἢ τὰ ἐν τῇ Μουσικῇ Κυψέλῃ Στεφάνου Λαμπαδαρίου.

ΕΝ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Τυπικά εἰς ἤχον πλ. τοῦ δ' Πέτρου Πελοποννησίου ἐκ τῆς Μουσικῆς Πανδέκτης.—Οἱ δὲ κατ' ἤχον Μακαρισμοὶ ἐκ τοῦ Ἀναστασιματαρίου Πέτρου (ἐκδ. 1820) ἢ Ἰωάννου Πρωτοψάλτου.

Ἀντιφώνων Ἀκροητελεύτια τὰ ἐν ταῖς Ἀνθολογίαις Χουρμουζίου, Γρηγορίου, ἢ τῆς Μουσικῆς Πανδέκτης.

Τρισάγιον τοῦ Ἀποστόλου (μόνον εἰς ἤχον β'). — Τὸν σταυρόν σου προσκυνοῦμεν (ἐπίσης εἰς ἤχον β') καὶ Ὅσοι εἰς Χριστὸν (εἰς ἤχον α').—Δύναμις τὸ συνειθισμένον, τὸ τοῦ Βήματος καὶ τὸ τοῦ Γεωργίου τοῦ Κρητός.—Δύναμις Τὸν σταυρόν

σου προσκυνοῦμεν καὶ Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε ἀργὸν ἐκ τῶν Ἀνθολογιῶν Χουρμουζίου, Γρηγορίου, ἢ τῆς Πανδέκτης.

Σημ. Τὸ ἐν τῷ ἱερῷ βήματι, λειτουργούντος Ἀρχιερέως ψαλλόμενον «Τὸν σταυρόν σου προσκυνοῦμεν» δέον νὰ διαιεθεῇ ὑπὸ τῶν ψαλλόντων εἰς 4 στάσεις, ὡς ἐξῆς: Τὸν σταυρόν σου—προσκυνοῦμεν Δέσποτα—καὶ τὴν ἀγίαν σου ἀνάστασιν—δοξάζομεν. Ἐπίσης δέον εἰς 4 στάσεις νὰ διαιεθεῇ καὶ τὸ «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε» ψαλλόμενον ἐν τῷ ἱερῷ βήματι, ὡς ἐξῆς. Ὅσοι—εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε—Χριστὸν ἐνεδύσασθε.—Ἀληλοῦτα.

Ἀλληλουτάριον τοῦ Ἀποστόλου, σύντομον μὲν εἰς ἤχον β', ἀργὸν δὲ εἰς ἤχον πλ. τοῦ Α' τὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Τραπεζουντίου.—Τὰ μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον «Δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι» καὶ Εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα, ἐκ τῶν Ἀνθολογιῶν Χουρμουζίου, Γρηγορίου ἢ τῆς Πανδέκτης.

Χερουβικά τῆς ἐβδομάδος σύντομα Πέτρου Λαμπαδαρίου καὶ Γρηγορίου Πρωτοψάλτου. Τῶν δὲ Κυριακῶν καὶ ἑορτῶν τὰ τοῦ Πέτρου τοῦ Βυζαντίου καὶ Γρηγορίου καὶ Κωνσταντίνου τῶν πρωτοψαλτῶν, καὶ τὰ τοῦ Θεοδώρου Φωκαέως ἐν ἀρχιερατικαῖς λειτουργίαις καὶ πανηγύρεσι.—Τὸ ἀντὶ τοῦ χερουβικοῦ τῇ Μ. Πέμπτῃ ψαλλόμενον Τοῦ Δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ εἰς ἤχον πλ. τοῦ β' Ἰακώβου Πρωτοψάλτου, καὶ τῷ Μ. Σαββάτῳ Σιγῆσάτω πᾶσα σάρξ, εἰς ἤχον πλ. τοῦ Α' τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἀνωτέρω Ἀνθολογιῶν ἢ τῆς Πανδέκτης.

Λειτουργικῶν ἐπιτρέπεται ἡ χρῆσις κατὰ τοὺς δικτῶ ἤχους ψαλλομένων ὁμῶς μετὰ μέλους σοβαροῦ, ἐν τῇ ἱερᾷ Λειτουργίᾳ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἀλλ' ἀφοῦ προηγουμένως τύχῃσι ταῦτα τῆς ἐγκρίσεως τῆς τεχνικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου καὶ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ Προεδρείου τοῦ Συνδέσμου τῶν Ἱεροψαλτῶν. Τὸ αὐτὸ ρητέον καὶ περὶ τοῦ Κύριε ἐλέησον, Παράσχου Κύριε, Σοὶ Κύριε καὶ περὶ τοῦ Ἀξιόν ἐστί, προτιμωμένου τοῦ εἰς ἤχον β' συνειθισμένου, ἀλλὰ ψαλλομένων τοιούτων καὶ εἰς ἄλλους ἤχους ἐκ τῶν Ἀνθολογιῶν Χουρμουζίου, Γρηγορίου, Κωνσταντίνου καὶ Μουσικῆς Πανδέκτης.

Ἀγαπήσω σε, Κύριε, ἡ ἰσχὺς μου, εἰς τὸν ἐν Χριστῷ ἀσπασμὸν δέον νὰ ψάλληται, πολλῶν μὲν συλλειτουργούντων, τὸ εἰς β' ἤχον Ἰακώβου Πρωτοψάλτου συντεταγμένον, ὀλίγων δὲ συλλειτουργούντων τὸ εἰς ἤχον Βαρὺν σύντομον, ἐκ τῶν ἀνωτέρω Ἀνθολογιῶν καὶ τῆς Πανδέκτης.

Κοινωνικά τὰ τῆς ἐβδομάδος Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου τῶν δὲ Κυριακῶν καὶ ἑορτῶν Ἰωάννου, Πέτρου Βυζαντίου καὶ Δανιὴλ τῶν Πρωτοψαλτῶν. Τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ δὲ κατ' ἤχον ἐκ τῶν Ἀνθολογιῶν Χουρμουζίου Γρηγορίου καὶ τῆς Μουσικῆς Πανδέκτης.

Σημ. Τὰ Χερουβικά καὶ Κοινωνικά δέον νὰ ἐκτείνωνται μόνον ὅσον ἀκριβῶς ἀπαιτεῖται ἢ ἐν τῷ ἱερῷ βήματι ὑπηρεσία τοῦ ἱερέως ἢ Ἀρχιερέως.

Καλοφωνικοὶ Εἱρμοί, ἐν χοροστασίαις καὶ λειτουργίαις Ἀρχιερατικαῖς ἐν τῷ τέλει ψάλλονται κατὰ προτίμησιν ἐκ τοῦ Καλοφωνικοῦ Εἰρμολογίου. Εἰ δὲ δέσχη κατὰ τὸν ἑσπερινὸν ὁ χοροστατῶν Πατριάρχης ἢ ἀρχιερεὺς νὰ διανείμῃ ἄρτον εἰς τὸ ἐκκλησίασμα, τότε οἱ χοροὶ ψάλλουσι ἐκ τοῦ

Μαθηματαρίου (Μουσ. Πανδέκτης Τόμ. Γ') τὸ εἰς τὴν ἑορτὴν ἀναφερόμενον μουσικὸν μάθημα.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ψάλλονται ἐν καιρῷ καὶ τὰ ἐξῆς :

Τὸ κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ἀρχιερέως ἐν τῷ ναῷ «Εἰς πολλὰ ἔτη Δέσποτα».—Τὸ Μακάριος ἀνὴρ εἰς ἤχον Πλάγιον τοῦ Δ' Μανουὴλ Πρωτοψάλτου καὶ εἰς ἤχον Βαρὺν Θεοδώρου Φωκαέως, ἀλλὰ πιστῶς ὡς εἶναι ἐμμελισμένα.—Τὰ ἀργὰ Κεκραγάρια κατ' ἤχον Ἰακώβου Πρωτοψάλτου.—Ὁ Ν' Ψαλμὸς εἰς ἤχον β' κατὰ τὸ μετὰ τοῦτον Δόξα... Ταῖς τῶν Ἀποστόλων... καὶ νῦν. Γαῖς τῆς Θεοτόκου καὶ Ἑλένης δὲ ὁ Θεός... Ἀναστάς ὁ Ἰησοῦς... εἰς ἤχον βαρὺν δὲ ὁ Ν' ψαλμὸς μετὰ τῶν ἐπομένων κατὰ τὰς Κυριακάς, καθ' ἃς ψάλλεται ὁ Γ' καὶ Βαρὺς ἤχος.—Τὰ μετὰ τὸν Ν' ψαλμὸν Δόξα... Τῆς μετάνοίας ἀνοιξόν... Καὶ Νῦν Τῆς σωτηρίας εὐθύνον, πάντοτε εἰς ἤχον πλ. τοῦ Δ' καὶ Ἑλένης δὲ ὁ Θεός... Τὰ πλήθη τῶν πεπραγμένων μοι δεινῶν... μόνον εἰς ἤχον πλ. τοῦ Β'. Τὰ ἀργὰ Αἰνεῖτε... τῶν Πασπανοαρίων καὶ ἤχον Ἰακώβου Πρωτοψάλτου.—Αἱ ἀργαὶ δοξολογίαι κατ' ἤχον καὶ κατὰ προτίμησιν ἐκ τῶν τοῦ Πέτρου Βυζαντίου, Ἰακώβου, Δανιὴλ καὶ Γρηγορίου τῶν πρωτοψαλτῶν, ὡς καὶ ἡ εἰς ἤχον Βαρὺν ἑναρμόνιος Χουρμουζίου χαρτοφύλακος... Τὸ ἀσματικὸν τοῦ Σταυροῦ εἰς ἤχον δ',—Τὸν Δεσπότην καὶ Ἀρχιερέα ἡμῶν τὸ ἀρχαῖον, τὸ Ἄνωθεν οἱ προφητὰι Ἰωάννου τοῦ Κουκουζέλη καὶ τὸ Περίζωσαι τὴν ρομφαίαν σου Γρηγορίου πρωτοψάλτου. Τὰ ἐν τῇ Λειτουργίᾳ τοῦ Μεγ. Βασιλείου ψαλλόμενα Λειτουργικὰ εἰς ἤχον β' καὶ τὸ Τὴν γάρ σὴν μήτραν μόνον εἰς α' ἤχον.—Τὸ ἐν ταῖς ἀποδόσεσι, εὐλογεῖν τοῦ ἀρχιερέως ψαλλόμενον Τὸν Δεσπότην καὶ ἀρχιερέα ἡμῶν εἰς ἤχον β'. Τὰ κατὰ τοὺς ἐσπερινούς τῶν Κυριακῶν τῆς Μεγ. Τεσσαρακοστῆς ψαλλόμενα ἀργὰ Ἰδιόμελα Ἰακώβου Κύριε ἦν πολλὰ ἃς ἀμαρτίαις τοῦ Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου μόνον.—Τὸ Ἦδὴ βάπτεται κάλαμος Ἰακώβου Πρωτοψάλτου. Τὰ κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἀκαθίστου, Τὸ προσταχθέν... Τῇ ὑπερμάχῳ ἀργὰ καὶ σύντομα. Τὸ Χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε καὶ Ἀλληλούϊα ἀμφότερα μόνον εἰς πλάγιον τοῦ δ'. Τὰ κατὰ τὰς Προηγιασμένας Κάτευθυνθήτω, ἀργὸν μὲν εἰς ἤχον πλ. τοῦ Β' σύντομον δὲ εἰς ἤχον πλ. τοῦ Β' καὶ πλ. τοῦ Α'.—Τὸ Νῦν αἱ δυνάμεις πλὴν τοῦ ἀρχαίου εἰς ἤχον πλ. τοῦ Β' προτιμωμένου καὶ τὰ εἰς ἤχον α' Θεοδ. τοῦ Φωκαέως καὶ εἰς ἤχον βαρὺν Ἰακώβου καὶ Κωνσταντίνου τῶν Πρωτοψαλτῶν. Τὸ Γεύσασθε πλὴν τοῦ εἰς ἤχον α' τοῦ Κλαδᾶ προτιμωμένου, καὶ τὸ εἰς ἤχον Βαρὺν Γεωργίου τοῦ Κρητός.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἐκ τῶν παλαιῶν Ἀνθολογιῶν Γρηγορίου, Χουρμου-

ζίου καὶ τῆς τετρατόμου Μουσικῆς Πανδέκτης. Τὰ δὲ εἰς ἤχον πλ. τοῦ Δ' σύντομα Ἀνοιξαντάρια ἐκ τῆς Ἀνθολογίας Θεοδώρου Φωκαέως. Τὰ νεοεκδοθέντα ἡμέτερα εἰς ἤχον Βαρὺν Ἑναρμόνιον ἐπτάφωνον καὶ Βαρὺν διατονικὸν τετράφωνον ὡς καὶ Μακάριος ἀνὴρ εἰς δ' χρωματικὸν Διενανῶ σύντομον καὶ Θεοτόκε Παρθένε ὀκτάηχον τετράστιχον συντμηθὲν ἐκ τοῦ ἀρχαίου Πέτρου Μπερεκέτου.

Τέλος τοῦ Θεωρητικοῦ